

АДАМ КӨРКҮ АДЕП

Бишкек - 2013

1. ЭМНЕ ҮЧҮН АДЕП-АХЛАКТУУ БОЛУШУБУЗ КЕРЕК?

“ ч бир ата-эне өз баласына жакшы тарбиядан артык белек бере албайт”.¹

Эмне үчүн адеп-ахлак?

Бир да дин же система ислам дини сыяктуу адеп-ахлакка зор маани берген эмес. Ошондуктан Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Ислам дини – адеп-ахлак дини” – деп айткан. Адеп-ахлактуу болуу – мусулман болуунун эн жакшы жана башкы белгиси. Алла Элчисинин жакшы адеп-ахлакка шыктандырган толтура насааттары менен хадистери бар.

Мисалы, “Момундардын эн жакшысы – кулк-мүнөзү эн жакшы болгону” – деген сөзү аркылуу Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ыймандуулукта адеп-ахлак маанилүү экенин айтып кеткен. “Аранардан эн жакшы көргөнүм жана кыямат күнү мага жакын болгонунар – кулк-мүнөзү жакшы болгонунар”, – деген хадиси менен да Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) Өзүнө жакын болуунун жолу адеп-ахлак аркылуу экенин айтып өткөн.

Ыйык Куранда адилеттүүлүк, убадасына бек туруу, кечиримдүүлүк, кең пейилдүүлүк, ата-энеге баш ийүү, ишеним, сүйүү, бир туугандык, тынчтык, чынчылдык, берешендик, мээримдүүлүк, жылуу сөз сүйлөө, жайдары болуу жана ак көңүлдүүлүккө үндөгөн көптөгөн аяттар бар. Муну менен катар зулумдук, ичи тардык, ушак-айын (гыйбат), жасаган ишин милдет кылуу, жаман сүйлөө, сарандык, өзүмчүлдүк, кызгануу, текебердик, бирөөнү

---

1. Хадис, Тирмизи, Бирр 33

жек көрүү, ысырапкорчулук, бузукулук сыяктуу жаман сапаттар тууралуу да көптөгөн аяттар кездешет. Булар аркылуу Курани Карим менен исламда адеп-ахлакка канчалык зор маани бергенин көргөзүп турат.

Эмне үчүн адеп-ахлактуу болушубуз керек?

1. Анткени, Ислам дини адамдардын ортосундагы мамилелерге зор маани берет. Адеп-ахлаксыздар ислам динин толук жашоосу жана жүзөгү ашыруусу мүмкүн эмес.

2. Анткени, Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) адеп-ахлагы абдан мыкты эле. Бейишке кирүү үчүн Пайгамбарыбыз Мухаммед (саллаллаху алейхи васаллам) сыяктуу адептүү болуубуз керек. Алла Таала Пайгамбарыбызды (саллаллаху алейхи васаллам) бүткүл мусулмандар үчүн үлгүлүү кылып жараткан. Бир аятта: *“Албетте, Сен адептүүлүктүн сересиндесин”,* – деп айтылган. Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) жашоосунан үлгү алуу менен Ал жашагандай жашаса болот.

3. Анткени, момун-мусулман мыкты адеп-ахлагы жана ибадаттары менен жогорку даражаларга көтөрүлө алат. Бул жөнүндө Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): *“Кулк-мүнөзү жакшы киши –түнкүсүн ибадат кылган жана күн ысыган кезде суусаса да орозо кармаган кишинин даражасына ээ болот”,* – деп айткан. Муну туура эмес түшүнүп албайлы. Ибадат – адамдын Улуу Кудайдын алдындагы кулчулугунда (сыйынуусунда) абдан маанилүү. Ошол эле учурда мусулман киши адамдардын ортосундагы мамилелерди чындаган сапаттарды да унутпаш керек. Адептүү адам ибадаттарын майын чыгара аткарат.

4. Анткени, жакшы кулк-мүнөз бейишке киргенге жол ачат. Пайгамбарыбыз Мухаммедден (саллаллаху алейхи васаллам) бейишке киргизе турган иш-аракет-

1. Эмне үчүн адеп-ахлактуу болушубуз керек?

терди (амалдарды) сураганда: “Алла Тааланын алдындагы такыбалык жана жакшы кулк-мүнөз” – деген. Пайгамбарыбыздын бул сөзү жакшы кулк-мүнөз кандай маанилүү жана бейишке киргизе турган сапат экенин белгилеп жатат.²

5. Анткени, жакшы кулк-мүнөз – ыйман жана ишенимдин бекемдигин көргөзөт. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) мусулмандарда болбошу керек болгон төмөнкү эки сапатты белгилеп өткөн: пейили (ичи) тардык жана адепсиздик. Ал эми ыйман жагынан караганда эн мыкты мусулман – кулк-мүнөзү жакшы болгону.

6. Жакшы кулк-мүнөз – Алла Таалага болгон ибадат. Башкача айтканда, адептүү болуу – ибадат кылуу болуп саналат. Анткени, Алла Элчиси «чарчабастан эн оной кылына турган ибадат – жөнү жок сүйлөбөгөндүк жана жакшы кулк-мүнөз», – деп айткан.

7. Арийне, жакшы кулк-мүнөз Алла Тааланы жана Анын Элчисин сүйүү дегенди билдирет. Кыямат күнү Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) эн жакын болгон адам кулк-мүнөзү эн жакшы болгон адам экендиги тууралуу айтылган хадис бар. Кудай Таала кайсы бир кулду жакшы көрсө, аны жакшы кулк-мүнөздүү кылат.

8. Анткени, күн музду эриткендей жакшы кулк-мүнөз да күнөөлөрдү жок кылат. Уксус балды бузгандай жаман кулк-мүнөз да жакшы иш-аракеттерди (амалдарды) бузат.

Демек, Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) төмөнкү дубасын дайыма окуп жүрөлү:

“Оо, Жараткан! Сенден ден соолук, амандык, аманатка кыянат кылбагандык, жакшы кулк-мүнөз жана тагдырыма ыраазы болууну каалаймын. Оо, мээримдүүлөрдүн эн Мээримдүүсү! Мээримдүүлүгүн менен буларды мага насип кыла көргүн!”

---

2. Тримизи, Бирр 62

Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) адеп-ахлагы кандай болгон?

Жогоруда Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) мыкты адеп-ахлакка ээ болгондугу тууралуу учкай айтылып өттү. Эми биз үлгү алуу үчүн Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) адептүүлүгүнөн айрым мисалдарды келтире кетели:

Эки дүйнөнүн күнү, сылык-сыпайынын өзү

Мухаммед Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) тегерегиндеги адамдардын жаман, орой, мазактаган сөздөрүнө жана мамилелерине карата сылык-сыпайы гана жооп берип, маектешкендерине жумшактык менен мамиле жасаган. Алла Элчисинин жанында тургандар өздөрүн төмөн көрүшкөн да, жаман сезишкен да эмес. Эч качан Анын (саллаллаху алейхи васаллам) оозунан көңүл ооруткан жаман, орой сөздөр чыккан эмес. Колун жаңсаса дагы эч кимге акарат кылбай, аларды төмөн түшүргөн эмес.

“Аранардан эн мыктыларынар – кулк-мүнөзү жана адеп-ахлагы эн жакшы болгонунар” – деп айткан Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ар бир адам досторуна сылык-сыпаа мамиле жасоосу жакшылык, ал эми ар бир жакшылык садака экендигин айткан. Бир жолкусунда кутман сахабаларына бейиште ичи сыртынан, сырты ичинен көрүнө турган бийик имараттар бар экенин айтат. Муну уккан бир бедуин (чөлдө жашаган араб) ал имараттардын кимге арналганын сураганда, Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) сылык-сыпаа мамиле жасаган адамдарга жана жакшы, жылуу сөз сүйлөгөндөргө бериле тургандыгын айткан.

Азирети Айша (радыяллаху анха) минтип баяндайт: “Бир күнү Алла Элчиси бөлмөмө кирип, кыбылага жүздөнүп, минтип дуба кылды: “Оо, Алла Таалам! Мен да бир адаммын. Эгер бир кулунду таарынтып капаланткан болсом, ал үчүн мени жазалабагын!”

1. Эмне үчүн адеп-ахлактуу болушубуз керек?

Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) жакын болгон Анас бин Малик (радыяллаху анху): “Алла Элчисине он жыл кызмат кылдым. Мага бир жолу да “уф” (же «ээй») деп айткан жок. Жасаган иштеримдин бирөөсүнө да “Эмнеге муну кылдың?” – деп, ал эми жасабай калган иштеримдин бирөөсүнө да “Аны эмнеге андай кылган жоксун?” – деп айткан жок. Анткени, Ал (саллаллаху алейхи васаллам) – адамдардын ичинен эн мыкты адеп-ахлактуусу эле”.

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) жөнү жок сүйлөчү эмес

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) дайыма жылмайып жүрчү. Кулк-мүнөзү мыкты болчу. Эч качан корс мүнөздүү болгон эмес. Кимдир бирөөнү бакырып чакырбаган, өзгөлөргө жаман сүйлөбөгөн. Адамдарга жалаа жапкан эмес. Көнүлүнө жакпаган нерсе болсо ачууланып катуу айтчу эмес. Кайрылып келген кишилердин көнүлүн калтырган эмес. Өзүн үч нерседен тыйган: талашуу, апыртып жана жөнү жок сүйлөө. Төмөнкү үч нерсеге такыр кийлигишкен эмес: эч кимди күнөөлөгөн эмес, бирөөлөрдүн катасын издеген эмес жана сооптуу сөздөрдөн тышкары сөз сүйлөгөн эмес. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) сүйлөп жатканда угуп жаткандар өз моюндарына таш байлап алгандай жер карап жана кунт коюп угушчу. Ал сүйлөп жатканда эл укчу, Ал сүйлөп бүткөндө эл сүйлөчү.

Анын алдында эч ким эч нерсе талашчу эмес. Сахабалар күлсө күлүп, ыйласа ыйлачу. Чоочун бирөө кыйкырып, орой мамиле жасаса сабыр кылчу. Дайыма: “Муктаждыгы бар адамды жолуктурсанар ага жардам бергиле”, – деп айтчу.

Бирөөнүн катасын бетине катуу айтчу эмес

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) алдына келген адамды эч качан уяткарчу эмес. Кээ бир ката-

ларга көз жумуп койгон. Жагымсыз кыймыл-аракеттерди байкап калса, ал кишинин бетине катуу айтып уят кылбайт эле. Эч кимдин каталарын айтып, кемсинтпейт эле. Пайгамбарыбыз Мухаммед (саллаллаху алейхи васаллам) эл менен жылуу мамиледе болуп, айрым туура эмес нерселерди көңүлгө ала берчү эмес.

Алла элчиси жанында отургандарга түшүнүктүү түрдө өз ыгы менен сүйлөп берер эле. Жаман сөз сүйлөгөн эмес. Ошондой эле туура эмес иштерди жасаган эмес. Көчөдө жүргөндө бакырбай, жамандыкка жамандык менен жооп кайтарбай, адамдарды онтойсуз абалга калтырчу эмес эле.

Белек беришүүгө зор маани берчү

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) белек беришүүгө аябай зор маани берчү. Белек беришүү жакшы көрүү сезимин арттырат. Буга маани берген Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) белек алчу жана башкаларга белек берчү. Бул нерсени түшүндүрүү үчүн Алла Элчиси: “Өз ара белек алып-беришкиле. Белек алып-беришүү – жүрөктөгү жек көрүү сезимин жоготот”, – деген. Берилген белекти аз көрбөөнү жана анын кабыл алууну насаат кылган.

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) берилген белекке карата белек берүүнү сунуштаган. “Кимге белек тартууланса, ал да белек тартуулаган адамга белек берсин. Эгер бере албаса, анда ыраазычылык билдирсин. Ким ыраазычылык билдирсе, ал ыракмат айткан болот. Ал эми ким ыраазычылык билдирбесе, анда ал кесирлик кылган болот”.

Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) кездешүүгө келген кишилерге белек берер эле. Өлөр алдында: “Силер менен кездешүүгө келген кишилерге мен сыяктуу белек бергиле”, - деп айткан. Анткени, Ал белек берүү аркылуу көптүн көңүлүн ала алган жана Ислам дининин жайылуусу, сүйүлүүсү үчүн көптөгөн белектерди берген.

Муктажы болгондорду кубантар эле

Азирети Билалды (радыяллаху анху) Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) азанчысы (муаззини) катары тааныйбыз. Ошол эле убакта Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) тарабынан ага берилген дагы бир кызмат бар эле. Ал кызматы – келген коноктор менен жакындан баарлашуу. Пайгамбарыбыз Мухаммед (саллаллаху алейхи васаллам) бир мусулмандын кыйын абалда экенин көргөндө Азирети Билалды (радыяллаху анху) чакырып, ал мусулмандын жей турган жана кийе тургандарын камсыздап берүүсүн буюрган. Азирети Билал (радыяллаху анху) аны камсыздай албаса, карыз алып ишти бүтүрөр эле. Ал эми карызынан кийинчерээк кутулчу.

Бир жолкусунда мухажирлердин чакан бир кербени бут кийимсиз жыланайлак, үстүлөрүндө жарым жамаачыланган кийими болгон адамдар Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) жанына келет. Аны көрүп кайгырган Алла Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) дароо Азирети Билалга (радыяллаху анху) азан чакыртат. Эл чогулганда ал мусапырларга жардам берип коюуларын суранат. Муну уккан эл кыска убакытта аларды кийиндиргенге жете турган акчаны топтой коюшкан.

Ал дайыма эл ичинде болуп, алардын катарында эле

Алла Элчиси дайыма отурса да, турса да Алла Тааланы такыр жадынан чыгарган эмес. Отуруу (башкаруу) үчүн тийиштүү бир орду жана жайы жок болчу. Андай нерседен элди да дайыма тыйып турчу. Кайсы бир коомчулукка же жамаатка барганда, ошол жердеги бош орунга отура койчу. Өзгөлөргө да ушундай буйрук берчү.

Жанында жүргөн бардыгы менен жакындан баарлашчу. Бир дагы киши мындай мыкты маектешти таба алган эмес. Ким гана болбосун чогуу жүргөн бардык кишилер

өздөрү кетмейинче аларды таштап кетчү эмес. Муктаж болгондорго дароо кам көрүп, алардын каалоо-тилегин орундата койчу же жакшы сөздөрдү айтуу менен багыт көрсөтүп койчу.

Кен пейилдүүлүгүнө жана мыкты кулк-мүнөзүнө ишенген эл Ага корголончу жана Аны элдин атасындай карачу эле. Анын алдында бардык эл текши бирдей эле. Эч ким ашыкча акы-укукка ээ эмес болчу. Анын сухбаттары сылык-сыпайылык, уяттуулук жана сабырдуулук сухбаттары болчу. Ал жүргөн жерде ач айкырыктар, бирөөнүн кадыр-баркы менен шакаба чегүү, бирөөнүн күнөөсүн айрандай төгүү деген нерсе эч качан болгон эмес. Элдин арасында такыбалык гана үстөмдүк болгон. Жадагалса, анын кутман сахабалары да жөнөкөй жана жупуну болушкан. Улууга урмат, кичүүгө ызаат көрсөтчү. Өзүнө карганда өзгөлөрдү, муктаж болгондорду ойлогон. Өзгөнү өзгө, жатты жат дебестен, элдин баарын бирдей коргогон.³

————— ОКУ, САБАК АЛ! —————

Жаштар жана тарбия

Тарбия – бул абдан жакшы нерсе. Ал кимде гана болбосун мактоого арзыйт. Сабатсыз болсо да тарбиялуу болгондон кийин, ал киши жакшы көрүнөт. Улуттук маданият жана улуттук таалим-тарбиядан сабак албаган элдер орой, түркөй, селсаяк адамдарга окшоп, алардын достугунда кең пейилдүүлүк, душмандыгында олуттуулук болбойт. Мындайга ишенгендердин көңүлдөрү калып, эртели-кеч коргоосуз калышат.

***

Тарбиячы устаттын колунан тарбияланбаган тарбиячылар башкалардын жолдоруна чырак кар-

---

3. Заман гезити Аилем Журналы, 174-сан, 17-20-б.

1. Эмне үчүн адеп-ахлактуу болушубуз керек?

маган сокурларга окшош. Баланын уяттуу-уятсыздыгы, тентектиги ал өсүп-чоңойгон чөйрөгө жараша болот. Үй-бүлөдөгү ой-пикирлердин бир багытта болбоосу бара-бара баланын жан дүйнөсүнө терс таасирин тийгизет. Андан ары коомго да өз таасирин тийгизбей койбойт.

***

Жаштарга тарбия берүүгө аракет кылмайынча алар жыргалчылыктын артынан сая түшүп, илим-билимден алыстап кете берет. Жаштарга өз тарыхын таанытып, келечекке карата мыкты тарбия бериле турган болсо, болочоктун Умарлары чыгат.

***

Бир элдин өнүгүп-өсүпсү үчүн ал элдин жаштарынын алган таалим-тарбиясы маанилүү. Жаштары адептик болгон элдер дайыма алга карай өнүгөт. Ал эми жаштары тарбиясыз болгондору артка карай кетип, алсырашат.

***

Ким бир элдин келечегин билгиси келсе, анын жаштарын карасын. Мына ошондо гана жаңылышпайт.

***

Бир элди өнүктүрүү үчүн жамандарын жок кылуу эмес, жаңы муунду улуттук маданият, улуттук таалим-тарбия менен тарбиялаш керек. Дин, тарых, аң-сезим жана каада-салттан турган бир данекти төгөрөктүн төрт бурчуна чачсак, жок кылына турган жамандардын ордуна жаңы муун гүл болуп өсүп чыгат.

***

Мектептерде башка сабактар сыяктуу тарбия жана улуттук дөөлөт тууралуу маалыматтар

берилип, мекенди бейишке айланта турган ыймандуу, адептүз муун өсүп чыксын. Таалим башка нерсе, тарбия башка нерсе. Адамдардын көбү мугалим боло алат, бирок тарбиячы боло алгандары өтө аз.

***

Аябай зарыл, бирок абдан аз окутулган предметтер – бул улуттук тарбия тууралуу болгон сабактар. Кайсы бир күнү улуттук маданият, улуттук таалим-тарбия тууралуу сабактарды жеткиликтүү окута алсак, анда элибизди алга карай өнүктүрүү боюнча мыкты чечим кабыл алган болобуз.

***

Ар бир адамдын бала чагы жана жаштыгы ар кандай таасирленүүлөргө бай болот. Балдар жана жаштар туура түшүнүктө чоңоюшса адептүү, билимдүү жана үлгүлүү болушат.

***

Адам өз напсисине баш ийүүдөн канчалык алыс болсо, ал ошончолук инсан болуп саналат. Жаман сезимдердин басымы алтында калган, руху напсисинин жетегинен чыга албаган кишилер сыртынан адамдай көрүнгөнү менен, аларды инсан деп атоо абдан кыйын. Тарбиянын денеге тиешелүүсүн баары билет, бирок негизги ишке жарай турган аң-сезимди, көз карашты тарбиялоо тууралуу билгендер өтө аз. Чын-чынында, биринчи айтканыбыз боюнча билектүүлөр, экинчи айтканыбыз боюнча билимдүү-эстеттүүлөр тарбияланып калат.⁴

---

4. <http://tr.fgulen.com/content/view/12031/3/>

СУРООЛОР

1. Ата-эненин баласына таштай турган эн сонун мурасы кайсы?

а) Үй; б) Унаа; в) Жакшы тарбия; г) Акча.

2. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) момундардын эн жакшы кулк-мүнөзү болгондор кайсы жагынан баралына толгон момун деп эсептеген?

а) Ибадат жагынан; б) Ыйман жагынан; в) Үй-бүлөлүк жагынан; г) Социалдык жагынан.

3. “..... киши –түнкүсүн ибадат кылган жана күн ысыган кезде суусаса да орозо кармаган кишинин даражасына ээ болот”, – деген хадисте бош орундун ордуна кайсы сөз туура келет?

а) Кулк-мүнөзү жакшы; б) Ата-энеси жакшы; в) Достору жакшы; г) Өзүнө ишенген.

4. Бейишке киргизе турган иш-аракеттер (амалдар) тууралуу сураганда, Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) кайсы эки иш-аракет (амал) жөнүндө айткан?

а) Такыбалык жана жакшы кулк-мүнөз; б) Унчукпоо жана жакшы кулк-мүнөз;

в) Тарбия жана дуба; г) Намаз жана жакшы кук-мүнөз.

5. Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) он жыл кызмат кылып, “Хадими Набави” (“Пайгамбардын кызматчысы”) деп аталган жана Пайгамбарыбыз ага бир да жолу “эй” деп айтпаган, бир да жолу зекибеген сахаба ким болгон?

а) Абдуллах бин Масуд; б) Азирети Али; в) Зайд бин Хариса; г) Анас бин Малик.

6. “Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) эки нерсенин бирөөсүн гана тандоо керек болсо, күнөө болбосо ..... тандообузду сунуштаган” – деген сүйлөмдө бош орундун ордуна кайсы сөз туура келет?

а) Оор болгонун; б) Оной болгонун; в) Машакаттуу болгонун; г) Сооптуу болгонун.

7. Белек алган киши жок дегенде эмне кылуу керек?

а) Белек бергенге ыраазычылык бирдирип, ыракмат айтуу;

б) Белекти албоо;

в) Ыраазычылык билдирбөө;

г) Эч нерсе кылбоо.

8. Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) азанчы болгондон сырткары келген коноктор менен жакындан баарлашып алектенген сахаба ким болгон?

а) Анас бин Малик; б) Зайд бин Хариса; в) Билал Хабаша; г) Абу Махзура.

9. “Аябай зарыл, бирок абдан аз окутулган предметтер – бул ..... тууралуу болгон сабактар”, – деген сүйлөмдөгү көп чекиттин ордуна кайсы сөз коюлушу керек?

а) илимий; б) чет тилдер; в) көркөм өнөр; г) улуттук тарбия.

10. Балада боло турган тентектик эмнеге байланыштуу болот?

а) Үй-бүлөдөгү түшүнүктүн башаламандыгы;

б) Чонойгон чөйрөсүнүн таза эместиги;

в) Үй-бүлөдөгү аң-сезимдин дүрбөлөнү;

г) Мына ушул айтылгандардын бардыгы.

2. АТА-ЭНЕНИН АКЫСЫ

*“Ата (башка бир риваятта, эне) бейиштин ортоңку эшиги. Кааласаң ал эшикти коргоп алгын, кааласаң жоготкун”.*⁵

Ата-эненин акысы

Бул дүйнөгө келүүбүзгө себепкер болгон ата-эне-биз биздин себептер дүйнөбүздөгү жашоо булагыбыз. Ар бир адам алсыз жана күч-кубатсыз болуп туруп Алла Тааланын мээримдүлүгү аркылуу ата-энесинин мээрими жана сүйүүсүнүн кучагында жашоого кадам таштайт. Тиешелүү убакытка чейин алар биз үчүн бардыгын жасашат. Өздөрү кийинишпей бизди кийиндиришет, өздөрү жебей бизди тоюндурушат. Балдары үчүн бардык кыйынчылыктарга көкүрөгүн тосушат. Алар биздин биринчи тарбиячы-кенешчилерибиз.

Ата-эне ар бир адам үчүн урмат көргөзө турган эн маанилүү эки өзгөчө куттуу адам. Ата-эне ислам дининде чон кадыр-баркка ээ. Бирок, азыркы заманда кээ бир баалуулуктар жоголгон сыяктуу ата-энеге болгон урматсый да жок болуп баратат. Эмне гана кылбайлы акысы (ак сүтү) акталгыс ата-эне бүгүнкү күндө биз үчүн бир жүк катары кабыл алынып калды.

Чындыгында, Алла Тааланын астында ата-эне абдан чон кадыр-баркка ээ. Жаратканыбыз барктаган эки кишини балдары сыйлабаганы бактысыздык болуп саналат. Муну төмөндөгүдөй аят менен түшүндүрө кетели:

“Алла Таала Өзүнүн буйруктарына баш ийүүбүздү жана ата-энеге жакшы мамиле жасообузду буюрган. Алардан бирөө же экөө тен карыганда “уф” (“ээ”, “ух”)

---

5. Тирмизи, Бирр, 3; Ахмад ибн Ханбал, ал-Муснад 5/197.

дебей жана аларды жемелебей, жакшы сөздөрдү гана айткыла. Аларга мээримдүүлүк менен мамиле кылып: “Оо, Жараткан Эгем! Ал экөөнө, алар мага наристе кезимде мээримдүүлүк көргөзгөндөрү сыяктуу мээримдүүлүк көргөзгүн!” – деп дуба-тилек кылгын”.⁶

Бул аятта Кудай Таала пенделерине “Ата-энелеринерге жакшы мамиле жасагыла!” – деп буйрук берип жатат. Бул аятта айтылгандарга караганда, Алланын буйруктарын аткаруудан кийин эле ата-энеге жакшы мамиле жасоо турат. Кандайдыр бир түшүнүшпөстүк болбошу үчүн оболу Алла Таалага ибадат кылуу айтылгандан кийин, ата-энеге “ихсан” (“жакшы мамиле”) деп турат. Башкача айтканда, ибадат Алла Таалага кылынат, ал эми “ихсан” ата-энеге кылынат.

Ошондой эле бул аятта “... алардан бирөө же экөө тең карыганда...” – деп турат. Бул жерден оюбузга: “Мындай буйрук бергенинин сыры эмнеде?” – деген суроо келиши мүмкүн. Буга мындай жооп берсек жанылышкан болбойбуз: “Оболу аяттын башында ата-энеге жакшы мамиле жасоо аябай маанилүү экендиги айтылган. Демек, карыган кезинде ата-эненин барктуулугу артары, андыктан аларга өзгөчө сый көрсөтүлүүсү керек” экендиги айтылган. Жаш балдарга окшоп, абдан сезимтал болуп калган карылык учурунда алар Жараткан тарабынан өзгөчө сыйга ээ болуусу зарыл.

Он, жыйырма, отуз, кырк жадагалса, элүү жыл жашаган бул экөөнүн бирөө жалгыз калып, өмүрлүк жолдошу каза болгондо, экинчисинин жан дүйнөсү уйгу-туйгу болору бышык. Өмүрүн бейпилдик жана жыргалчылыкта өткөргөндөр мүрзөлөрдүн башында өмүрлүк жарларын ыйлап-жоктошору айкын. Мына ошондо өмүрлүк жолдошун жоготкон кишинин ордун толтуруу иши балдарына өтөт. Карылар үйүнө алып баруу анын жан дүйнөсүндөгү боштукту толтурбайт жана тескерисинче, ага зулумдук

---

6. Исра, 17/24

кылган болуп эсептелет. Анткени, карылык же болбосо дос-курбуларынын бир-бирден каза болуп, ага өлүмдү эстетүүсү жана өмүрлүк жубайын жоготуу да анын жан дүйнөсүнө орду толгус боштукту пайда кылат. Мына ошондо ал өзүн жалгыз сезе баштайт.

Бул боштуктун ордун бир гана балдары толтура алат. Ошондуктан Ыйык Курандагы жогорку аятта карыган кезинде бирөө жалгыз калса, ага “ихсан” же жакшы мамиле кылгыла деп буйрук берип жатат.

Ыйык Курандын айткан “ихсан” сөзү абдан маанилүү. Бул сөз “Алла Тааланы көрүп тургандай ибадат кылуу” дегенди билдирет. Андыктан, балдары ата-энелерине Кудай көрүп тургандай мамиле жасаш керек. Алардын бирөө гана эмес, экөө тең балдарынын коргоосуна муктаж болот. Алар бири-бирин белгилүү убакытка чейин жооткотуп-алаксытуусу мүмкүн, бирок андан көп деле майнап чыкпайт. Баласы бирөөнү гана эмес, экөөсүн тең караш керек болуп калат. Демек, бир жактан экөөнүн тең чогуу калуусу бала үчүн чыгым болсо, экинчи тараптан биринчисинин каза болушу экинчиси үчүн ажырымды, кусалыкты, сагынычты пайда кылат.

Ыйык Куран ал аяттын уландысында баса белгилеп: “Аларга “уф” деп да айтпагын!” – деп буйрук берүүдө. Бул сөз аркылуу аларга жасала турган иштердин эн кичинекейин айтуу менен эн чоңун жасаш керек экенибизди баса белгилеп жатат. Бала ата-энесинин бир сөзүнө эч нерсе дебей, бир гана “уф” (“уф” же “ээ” деген сөз “мени аябай тажаттынар” деген маанини билдирет) десе, перзенти бул сөзү менен анын же алардын бүтүндөй жан дүйнөсүн талкалаган болот. Негизи эле ата-энени капалантуу, аларга жаман сөз айтуу, кандай гана себеп болбосун карылар үйүнө таштап кайгыга салуу абийирсиздик жана андайга барганды адам деп атоого ооз барбайт. Тескерисинче, аларды жакшы карап, мээримдүүлүккө абдан муктаж болгон улгайган кезинде аларды сүйүү менен көнүлдөрүн көтөрүшүбүз керек.

Бул аяттын уландысын карасак “аларды жемелебе!” деп да айтылган. Алардын көзүнчө жана алар менен орой сүйлөшпөгүлө деп буюрган.

Ыйык Куран булардын артынан “экөөнө тең жакшы сөз сүйлө, башкача айтканда, жан дүйнөсү бир гана жакшылыктарга толгондор кандай мамиле кылса, ошондой мамиле жасагыла!” – деп баланын ата-энесине карата кандай мамиле жасай тургандыгын үйрөтүүдө.

Ыйык Куран: “Аларга мээримдүүлүк менен мамиле кылгыла” – деп токтоп калбастан, ошол эле убакта: “Оо, Жараткан Эгем! Бала чагымда алар мени кандай чонойтушса, азыр Сен да аларга мээримдүүлүк көрсөткүн!”, – деп дуба-тилек кылгын” – деп буюрууда. Ошондой эле Ибрахим (aleyхиссалам) да: “Оо, Эгебиз! Мени, ата-энемди жана момундарды эсеп алына турган күнү кечире көргүн!” – деп дуба кылган.⁷

Жогорудагы Ибра сүрөсүнүн аяттарындагы: “Балачагымда алар мени кандай чонойтушса...” – деген сөздөрү менен адамзаттын бул дүйнөгө биринчи жолу келгенин эске салып жана бала кичинекей кезинде ата-энесинин тарбиялаганын кээде өз кучагында, кээде жонуна көтөргөнүн; ал үчүн жыргалчылыктардан баш тартып; үй, машина, билим берүү жана кен келечек куруп берүү деген ойлор менен жашоолорун бир нукка салып коюшканын эстетип жана бала болгону шүгүрчүлүк келтирүү керек экендигин айтууда.

_____ ОКУ, САБАК АЛ! _____

Ата-энеге “уф” деп да айтууга болбойт

“Алардан бирөө же экөө тең карыганда “уф” дегин жана аларды жемелебегин!..”⁸

Алла Таала бул аят аркылуу балага ата-энесине кандай мамиле жасаш керек жана эмне кылуу зарыл

7. Ибрахим сүрөөсү, 14/41

8. Ибра сүрөсү, 17/23

экени тууралуу жол көрсөтүп жатат. Кайсы бир бала ата-энесин сабаганды, жалгыз таштоону, ага акарат кылганды жана анын жүрөгүн оорутканды мындай койсун, ага “уф” деп да айтканга болбойт. Ыйык Куран ата-энеге карата сыйлабастыктын эң төмөнкүсүн көрсөткөн. Аларга “уф” деп айтканга болбой тургандан кийин аларды сыйлабай, акарат келтирип, кантип жаман мамиле кыла алмакпыз? Демек, “уф” деген сөздөн да жаман кандайдыр бир мамиле же сөз ата-энеге карата сый-урматсыздык болуп жана аларга баш көтөргөн болуп калабыз.

Ата-энеге урмат-сый абдан маанилүү жана өзгөчө нерсе. Муну эч бир адам оңой көрбөшү керек. Эгер оңой нерсе болгондо Алла Таала бул маселеге мынчалык басым жасабайт болчу жана аларга болгон урмат-сый тууралуу аятында белгилеп өтпөйт эле.

Ата-энеге карата урмат-сыйда диний же улуттук таалим-тарбия албагандар гана эмес, кээде дин, эл-жер деп жүргөн кишилер да абдан олуттуу каталарды кетирип коюшат. Чынында адам баласы бир жактан Алланын ыраазычылыгы деп жүрүп, экинчи жактан Кудай Таалага жакпаган иштерди жасоо менен жакшылыктарыбызды бул дүйнөдө эле жок кылып койгон болуп эсептелет.

Ата-энеге каралашуу баланын милдети

Бул жерде бир нерсеге көңүл буруу абзел. Ата-эненин балага карата болгон мамилеси табигый көрүнүш. Алла Таала аларга балдарын карап, өстүрүүгө буйрук бербесе дагы, баланы чонойтуу үчүн жеке кызыкчылыктарынан баш тартышат. Ал эмес урушуп сабашса да, жада калса кыйнаса да, өздөрүнө аманат катары берилген балдарын чонойтуу үчүн «ата-эне» деген Жараткандын кызматчыларына мээрим жана аёо сезими Кудай тарабынан тартуу катары берилген.

Төмөнкү сабак бере турган ибараттуу окуя акыйкатка сонун мисал болуп бере алат:

Энесине каршы чыгып, баш көтөргөн бир зөөкүр алгач энесин сабап, кийин көксөөсү канбай аны бычактайт. Бычактап жатканда бычак бармагын тилип байкабастан «Эне!» деп кыйкырып алат. Анын бул кыйкырыгынын артынан энесинин боору «балам!» деп, уулунун бармагын кучактайт. Ооба, ата-эне мына ушундай. Балдары аларды урушуп, каарып, ооруксунтса да алардан бир гана «балам!» деп сыздаган мээрмандык мамиле агылып турат. Алардын ушундай мээрим жана аёо сезимине толгон абалдарын байкасак, Алла Тааланын «ар-Рахман», «ар-Рахим» деген көркөм ысымдарынын белгиси ата-энеде пайда болгондугун, «Рахманир-Рахимдин» жандуу жана аябай мээрман өкүлдөрү болгондуктарын баамдап билүүгө болот. Муну эне жана атанын табиятынын чагылышы деп эсептесек болот. Жараткан ата-энеге мээрим жана аёо сезимин тартуулап, балдарын сүйдүрүптүр. Керек болгондо алардын кызматчысы кылып, жондорунда көтөртүп бактырган. Бул ата-эне болуунун акыйкаты жана алардын табияты. Баланын мамилеси болсо бир акыйкат эмес, ал бир табият да эмес, ал – милдет. Ата-эне убагында жасаган ар түрдүү жакшылык жана кызматынын акысын алганга укуктуу. Бала болсо, ата-энесинин акысын берүүгө милдеттүү. Жада калса ата-эне ыймандуу болбосо дагы анын эмгегин актап, акысын берүү керек. Силерге мына бир мисал: Абу Бакирдин (радыяллаху анху) кызы Азирети Асма (радыяллаху анха) мындай деп баяндайт: “Мусулман боло элек энем жаныма келди. Сүйүктүү Пайгамбарыбыздан (саллаллаху алейхи васаллам): «Энем жаныма келиптир. Мени менен жолугуп сүйлөшкүсү келип жатат. Энеме жакшы мамиле кылайынбы?» – деп сурадым. Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам): “Ооба, ага керектүү сыйды көрсөткүн” – деп буйрук берди.⁹

9. Бухари, Хиба 28, Адеп 8; Муслим, Зекет 50 (1003); Абу Дауд, Зекет 34, (1668)

Ата-эненин акысын эч ким төлөй албайт

Жогоруда да айтылгандай баланын ата-энесине карата жакшы мамиледе болуусу – бул анын милдети жана акысы болуп саналат. Ал акыны эч ким төлөй албайт. Эч нерсеге алмаштырылбайт жана аны аткарбай коюуга эч кандай негиз жок. Ал эми Алланын Элчиси: “Атасы кул болсо аны сатып алып, кийин аны эркиндикке чыгаруудан башка жол аркылуу эч бир бала атасынын акысын төлөй албайт”, – деп айтып бул чындыкты баса белгилеген.¹⁰ Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) эненин мээримдүүлүгү тууралуу көптөгөн куттуу хадистеринде айтып өткөн. Азирети Абу Хурайранын (радыяллаху анху) айтканына караганда, бир күнү Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) бир киши келип: “Эн көп ким менен убакыт өткөрүп, кимдин жанында болоюн?” – деп сураганда, Ал: “Энен менен”, – деп жооп берген. Сахаба бул суроону Пайгамбарыбыздан үч жолу сураса да, ар бирине ошол эле жоопту алган. Акыры төртүнчү жолу сураганда: “Атаң менен”, – деген жоопту алган. Алланын Элчиси бул сөзү менен эненин акысы атаныкынан дайыма өйдө тургандыгына ишарат кылган.¹¹

Устат Фетхуллах Гүлен “Эне” аттуу эмгегинде анын мээримдүүлүгүн төмөндөгүдөй баяндайт: «Ойлонуп көргүлөчү! Биз үчүн алар эмне деген узун даярдык мезгилин басып өтүшөт. Эмне деген кыйынчылыктарды башынан өткөрүшөт. Эмне деген катаал окуялар менен алпурушат. Сезимдери, кыялдары менен басып, эмне деген түштөрдү көрүп, үмүттөрү соолуп, ындыны өчүп, көптөгөн азаптарды женип, канчалаган муң-кайгыга чөмүлүшөт. Эмне деген үшкүрүктөр менен сыздашкан. Канча жолу боздоп ыйлап, көз жаш төгүшкөн. Канча жолу кечиримдүүлүк менен кубанып жана канча жолу кечиримдүүлүккө муктаж болгон. Кыска-

10. Муслим, Ытк, 25; Абу Дауд, Адеп, 129; Тирмизи, Бирр, 8; Ибну Мажа, Адеп, 1

11. Бухари, Адеп 2; Муслим, Бирр 1

сы, биз үчүн эч нерсеге карабай эмгектенген. эмгегинин артынан да эч нерсени үмүт кылышкан эмес...».

Ооба, биз жаралганда бизди кучагына алган... Өөп, сылап, жыттаган. Туура эмес жүрүм-турумубуздан тыйып, бардык кыйынчылыктарыбызды бөлүшкөн. Өзү жебей бизге жедирген, өзү кийбей бизди кийиндирген. Ач-ток экенибизге көз салган. Биздин бактыбыз үчүн колунан келген бардык адам чыдагыс азаптарга чыдаган. Биздин денебиздин өсүүсү, эркибиздин чын болуусу, аң-сезимибиздин өөрчүүсү, ой жүгүртүүбүздүн бышып жетилүүсүнө жол көрсөткөн... Энебиз гана мына ушулардын баарын түткөн жана бизден эч нерсе үмүт да, талап да кылган эмес.¹²

Эне жана ата балдарынын дүйнөгө жаралуулары үчүн бир себеп болуп саналат. Жараткан Кудай ал балдарды: «Инсан өзүнүн эмнеден жаралганына карап көрсүнчү! Ал атылып чыгуучу суудан жаратылган. (Ал суу) бел жана көкүрөк арасынан чыгат»,¹³– деген аятында айтылгандай, алар жаралуубузга себепкер болушкан. Балдарынын жарык дүйнөгө келишине себепкер болушкандыктары үчүн көптөгөн акылары бар.

Ооба, ата-эненин акысын эч качан эч кандай түрдө төлөөгө болбойт. Анткени, адам кичинекейинен эле, жан кире баштагандан тартып ата-эненин колунда «жүк» болуп чоноёт. Бул жаатта ата-эненин балдарга карата мээриминин маңызын жана алар тарткан түйшүктү өлчөөгө болбойт. Ошол себептен аларга урмат-сый көрсөтүү биздин адамдык карызыбыз болуп саналат.¹⁴

ОКУ, САБАК АЛ!

Үлгүлүк адамгерчилик

«Баламды көрсөм болобу?», – деди энеси. Анан кучагына жумшак түйүнчөк берилди. Эне баласы-

12. М. Фетхуллах Гүлен, Йешерен Дүшүнжелер, 15-16-б.

13. Тарик сүрөсү, 86/5-7

14. М. Фетхуллах Гүлен, Өлчү вея ёлдаки ышыклар, 142-б.

нын жсүзүн көрүчү үчүн бешикти караганда аз жерден өзүн жоготуп коё жаздады. Эне менен баланы карап турган дарыгер артка басып, дароо терезеден эшикти караганга өттү. Баланын кулагы жок эле...

Дарылангандан кийин баланын угуу жөндөмдүүлүгү жакшы экендиги, бир гана көзгө көрүнгөн кулак калканчасынын жок болгондугу тастыкталган.

Арадан көп жыл өттү. Бала чоңоюп мектепке бара баштады. Бир күнү мектептен келери менен үйгө чуркап кирди да энесине боюн таштап ыйлай баштады...

Бул анын өмүрүндөгү жашоодон алган биринчи соккусу болчу. Ыйлап жатып: «Бир чоң бала мени кулагы жок мүлүк – деп айтты», – деди.

Ал кичинекей бала ушинтип чоңойду. Теңтуштары аябай жакшы көрүшчү жана абдан мыкты окучу. Класстын башчысы болгонго да мүмкүнчүлүгү бар болмок. Эгер элге аралашып жүргөндө.

Энеси ага дайыма: «Жаштарга аралаш», – деп айтчу. Бирок, ошол эле учурда жүрөгүндө оор кайгыруу жана аёо сезими жүрөгүн өйүп жүрчү.

Баланын атасы үй-бүлөлүк дарыгер менен анын оорусу жөнүндө сүйлөштү:

– Эч нерсе кыла албайбызбы? – деп сурады. Дарыгер:

– Эгер бир түгөй кулак табылса орган алмаштыруу операциясын жасасак болот, – деди.

Ошентип жаш бала үчүн кулактарын бере турган киши изделе башталды. Эки жыл өткөндөн кийин атасы:

– Ооруканага баралы, балам. Энең экөөбүз сага кулактарын бере турган бирөөнү таптык. Бирок, унутпа, бул бир сыр! – деди.

Операция аябай ийгиликтүү өттү. Эми анын кулагы бар. Жаңы көрүнүшү, турпаты менен психологиясы оңоло түшкөн жигит мектепте, социалдык жашоодо чоң ийгиликтерге жетишти. Кийин үйлөнүп, элчи болду. Көп жыл өткөндөн кийин атасына барып:

– Мен билишим керек. Мага ушундай жакшылык жасаган киши ким? Мен ал үчүн эч нерсе кыла алган жокмун, – деп сурады.

– Бир нерсе кыла аларыңа шегим бар, – деди атасы. Бирок биз келишим түзгөнбүз, азыр айта албайм, азыр эмес...

Бул сыр көп жылга чейин сакталды. Акыры бир күн чындыктын билине турган учуру келди.

Жашоонун эң кайгылуу күндөрүнүн биринде энесинин жаназа намазында атасы менен чогуу турган. Атасы акырын энесинин башына колун созду, ак баскан чачтарын колу менен артка алды. Энесинин кулактары жок эле...

Ооба, эне деген ушундай. Ал керек болсо баласы үчүн жанын дагы бергенге даяр. Алардын айтса дастанга айланган жан аябастыгын Жараткан Кудай акыретте эселеп берет.

Ата-эне тууралуу Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) эмнелерди буюрган?

Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) төмөндөгү хадистери ата-эненин акыларына олуттуу кароо абдан маанилүү экенин айтып кеткен:

Бир сахаба жихадга катышуу үчүн Алланын Элчисинин (саллаллаху алейхи васаллам) жанына келип, Андан уруксат сурайт. Пайгамбарыбыз анын ата-энеси тирүү болгонун билсе да, “Ата-энен тирүүбү”, – деп сурады. Ал сахаба: “Ооба”, – деп жооп берди. Анда

Пайгамбарыбыз Мухаммед (саллаллаху алейхи васаллам): “Аларга (кызмат кылганын да жихад болуп эсептелет), сен аларга кызмат кылуу аркылуу жихад кыл”, – деп буюрган.¹⁵

Алла Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) ал сахабанын ата-энеси тирүү жана кароого муктаж экенин билет. Ал сахаба диндин жайылуусу үчүн жихадга баргысы келген. Жихадда же шейит же гази (казатка катышкан адам) болмок эле. Жихад – Алланын аты улуктоо, жайылтуу жана андан жогору турган бир да иш-аракет болбогондугу менен абройлуу. Жада калса бир жолу Пайгамбарыбыздан: “Оо, Алланын Элчиси! Алла жолунда кыла турган жихад сыяктуу амал барбы?” – деп сурашканда, Ал: “Жихадга бир да амал тен келбейт”, – деп жооп берген. Аны сурагандар кайра экинчи, керек болсо үчүнчү жолу сурашат. Пайгамбарлардын Пайгамбары (саллаллаху алейхи васаллам) ар бир жолкусунда ошол эле жоопту берип, анын артынан: “Алла Тааланын жолунда казатка аттанган адам кудум күнүтүнү үзгүлтүксүз орозо кармаган, намаз окуган, Алланын аяттарына моюн сунган жана жихаддан келгенге чейин намаз менен орозодон колу бошобогон адамга окшош болот”, – деп айткан.¹⁶

Тендеши жок амал болуп эсептелген жихадга баруу үчүн Пайгамбарыбыздан (саллаллаху алейхи васаллам) уруксат алганы келген кишинин таштай турган ата-энесин көрүп: “(Аларга кызмат кылганын да жихад болуп эсептелет) сен аларга кызмат кылуу аркылуу жихад кыл”, – деп буюрат.

Муслимдин башка бир риваятында бир сахаба: “Сыйлык-сообун Алла Тааладан үмүт кылуу менен хиж-

---

15. Бухари, Жихад 138, Адеп 3; Муслим, Бирр 5; Абу Дауд, Жихад 33; Насаи, Жихад 5; Тирмизи, Жихад 2.

16. Бухари, Жихад 2; Муслим, Имарат 110; Тирмизи, Фадаилул-Жихад 1; Насаи, Жихад 17; Муватта, Жихад 1.

рат жана жихад кылуу тууралуу сага биат кыламын (кол беремин)”, – дегенде Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам): “Ата-энен тирүүбү?” – деп сурайт. Кутман сахаба: “Ооба, экөө тең тирүү”, – дегенде, Алла Элчиси кайра эле: “А сен Алла Тааладан сыйлык сурап атасын!?” – деген соболду узатат. Сахаба: “Ооба”, – дээри менен Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Анда ата-энендин жанына баргын да, аларга жакшы мамиле жасагын (Алла Тааланын ыраазычылыгы мына ошондо)”, – деп буюрат.

Башка риваятта сахаба: “Ыйлаган бойдон калган ата-энемди да таштадым”, – дейт. Алла Элчиси: “Анда алардын жанына барып, аларды кандай ыйлатсан, ошондой күлдүргүн”, – деп буйруйт.

Ооба, ата-энелерин бир жерлерге алып барып таштаган бактысыздар, убакыт өтө электе кайра аларга барып, аларды кандай ыйлатса ошондой күлдүрүшсүн. “Карылар үйү” сыяктуу жерлерде болбош керек, ал жерлерден алып кичинекейинде кучагына кыскан ата-энелерин жанына алып кучактарына кысышсын. Анткени, алар да балдары менен чогуу болгусу, небере жытын жыттап, бактылуу үй-бүлөдө жашагысы келет.

Пайгамбарыбыз жихад жана хижрат үчүн уруксат сураганы келгендердин ата-энелеринин жашап жатканын, ден-соолугун, эмгекке жарамдуулугун, жалгыз болуп-болбогонун сурап, аларды кайра ата-энелерине жиберген же башка сунуштарын айткан. Мисалы, “Оо, Алланын Элчиси! Мен жихадга катышкым келип жатат. Сиз менен кенешейин деп келдим”, – деген Азирети Жахимага: “Энен барбы?” – деп сурайт. Анын: “Ооба!” – деген жообун укканда Пайгамбарыбыз: “Анда анын жанынан чыкпа, бейиш эненин таманынын астында”, – деп айткан.¹⁷

---

17. Насаи, Жихад 6

ОКУ, САБАК АЛ!

**Ата-энесин ыраазы кылган баланын
батасы кабыл болот**

Азирети Умардын уулу Абдуллахтын (радыяллаху анху) айтканына караганда Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) өткөн цммөттөрдөн цч кишинин башына келген окуяны айтып берген. Бул окуядан көп сабак алса болот:

Силерден мурун жашагандардан цч киши жолго чыгышты. Кеч киргенде алар түнөгөнгө бир цңкүргө киришти. Кокусунан, түн ичинде тоодон түшкөн таш цңкүрдүн оозун жаап калды. Алар өз ара: «Бизди бул жайдан, жакшылыктарыбызды шапаатчы кылып Аллага кылган дубаларыбыз гана куткара алат», – дешти. Биринчиси мындай деди: «Менин карыган ата-энем бар, мен аларды сыйлаар элем. Кеч киргенде алардан мурун цй-бцлөмө жана малыма эч нерсе ичирип, жедирчү эмесмин. Бир кцнц отун издеп алыска бардым. Үйгө келсем экөө тең уктап калыптыр. Короого чыгып сүт саап, цйгө кирсем дагы эле уктап жатышыптыр. Алардан мурун цйдөгцлөргө жана малыма тамак бере албай жаттым. Алардын да уйкусун бузгум келген жок. Кеч киргендиктен балдарым тыбырчылап жатты. Колумда сүт куюлган чыны. А мен ата-энемдин ойгонуусун кцтцп жаттым... Ошентип таң да атты. Оо, Аллам! Мына ушунун баарын Сенин ыраазычылыгың цчцн гана жасагам. Мына ошол изги иштерим цчцн бизди бул цңкүрдөн куткара көргцн!» – деди. Таш бир аз ачылды. Бирок чыга ала тургандай эмес.

Экинчи киши мындай деди: «Мен жакшы көргөн кыз бар болчу. Аны аялдыкка алгым келди. Бирок мага беришкен жок. Бир кцнц алар ачарчылыкка туш болушту. Мага кызын тапшырса 120 алтын береримди айттым. Макул болушту. Ошентип

жаман максатыма жетерде: «кызга никесиз жакындоо арам болот», – дешти. Мына ушул сөздү уккандан кийин ага жакындабай койдум. Адамдардын арасынан аябай жакшы көргөнүм менен ага кол тийгизгеним жок. Берген алтындарымды да кайра алган жокмун. Оо, Аллам! Мына ошол иштеримдин баарын Сенин ыраазычылыгың үчүн кылганмын. Эгер аларды кабыл кылган болсоң, анда бизди бул жерден куткар», – деди. Таш дагы бир аз ачылды. Бирок, дагы деле алар чыга ала тургандай ачылган жок.

Үчүнчү киши мындай деди: «Менин кол алдымда иштеген бир топ жумушчум бар болчу. Алардын эмгек акысын дароо берчүмүн. Бирок, бирөө эмгек акысын албай кетип калган экен. Мен анын акчасын колдонуп, пайда таптым. Андан мал көбөйдү. Бир күнү ал кайтып келип: «Эй, Алланын кулу! Мага берчү карызыңды бергин», – деди. Мен: «Тигил турган мал сеники, анын бардыгын алып кет», – дедим. Ал: «Мени менен тамашалашпагын!» – деди. Мен кайра: «Мен чын эле тамашалашкан жокмун. Баарын ала бер», – деп кайталадым. Ал киши баарын алып кетти. Оо, Кудайым! Эгер муну Сенин ыраазычылыгың үчүн жасаган болсом, анда бизди куткаргын», – деди. Таш эми толук ачылып, алар сыртка чыгышып, сапарын улантышты.

Ооба, бул хадисте айтылгандай айласыз абалда калган үч киши кылган таза амалдары, жакшы иштери менен Алла Таалага жалынып жалбарышты. Алла Таала алардын тилектерин орундатып, куткарды. Ар бири мактоого татыктуу. Айрыкча, биздин баса белгилеп айтып жатканыбыз бул – ата-энеге сый мамиле. Аларга көрсөтүлгөн сый биздин жашообуздагы кыйынчылыктардын эшигинин ачкычы болуп бермекчи.

Ата-энесине кызмат кылып, өз балдарынан жогору баалагандыгы үчүн ал үңкүргө камалып калганда Алла Таала анын тилегин аткарып, камалган жерден чыгарды.

Ата-энемди караганга күчүм жетпей жатат

Азирети Абу Хурайранын (радыяллаху анху) баяндаганы караганда Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) өзүнүн куттуу хадистеринин биринде минтип айткан: “Орозодо (Рамазан айында) күнөөлөрү кечирилбеген адам мурду менен жерге сүйрөлсүн! Ата-энесинин экөө же алардын бирөө тирүү туруп, (аларды же аны кароо аркылуу) бейишке кире албаган адам да мурду менен жерге сүйрөлсүн! Менин ысмым айтылган кезде мага салабат айтпаган адам да мурду менен жерге сүйрөлсүн!” – деп айткан.¹⁸

Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) бул хадистин ата-эне тууралуу айтылган жеринде ата-энесинин көзү тирүү кезинде аларды кароого, багууга, ыраазы кылууга мүмкүнчүлүгү болуп турса да, аны аткарбагандарга капаланып, ата-энелеринин ыраазычылыгын ала албай калгандыгын айтып жана “алар беттери тытылганча жүзү менен жерге сүйрөлсүн!” – деп каргаган. Ансыз деле “Оо, Алланын Элчиси! Ата-эненин балдарындагы акысы кайсы?”, – деп сураган кишиге Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Ата-энен сенин бейишин да, тозогун да”, – деп жооп берген.¹⁹

Эгер барктап бага турган болсо бала үчүн ата-эне бейишке, сыйлабастан карабай койсо тозокко киргизе турган себепкер болот. “Ата (башка бир риваятта, эне) бейиштин ортонку эшиги. Кааласан андан баш тарт, кааласан сактап кал” – деген хадисте да бул чындык ачык-айкын айтылган.²⁰

18. Тирмизи, Даават 110

19. Ибн Маж, Адеп 1

20. Тирмизи, Бирр 3

Улуу устат Бедиуззаман Саид Нурси да үйүндө жашаган кары-картандар жана ошондой эле тууган-туушкандары үчүн санаа тарткандарга: “Эй, көр оокаттын артынан түшүп, ага кул болгондор! Сенин очогунда берекенин башаты, куттун себеби жана жамандыкты жолотпой турган күчтүн булагы, балким ошол баш калкалаган үйүндө жай бөлүшкөн карылар жана сокур тууган-туушканын болуп жүрбөсүн!? Эч качан “шартым жаман, аларды карай албайм” – дебегин. Анткени, алар үчүн жиберилген береке болбогондо, сенин мындай кыйын жашоон мындан да жакшы болмок эле” – деп, карылардын үйдөгү береке жана ырыскынын артышына себеп болорун элибиздеги “Карысы бардын ырысы бар” деген сөздө баса белгиленип жатат. Алланын Элчиси Мухаммед Мустафа (саллаллаху алейхи васаллам) “Бели бүгүлүп калган карыларынар болбогондо, кырсыктар башынарга сел болуп төгүлмөк эле”²¹, – деген куттуу хадиси бул маселени башка бир өңүттөн белгилеп өткөн.²²

Ошондуктан, ар бир уул-кыз ар кандай шартта да ата-энесине каралашып, аларды багып-кароого аракет кылуусу зарыл. Төрүнөн көрү жакын болуп калган кезинде ата-эненин карылыгынын жана бир канча ооруларынан улам анчейин жагымсыз болгон ар кандай аракеттерди жасап коюусу мүмкүн. Ошондо да уул-кыздары тарабынан эч качан кор болбостон; ар дайым сабырдуулук, сый-урмат жана сүйүү менен кабыл алынуусу зарыл.

Биз жашоонун даамын тата элек кезибизде азыр жардамга жана кароого муктаж болуп турган, карылыкка моюн сунган ата-энелерге муктаж элек. Ата-эне эч нерсеге акылыбыз жана күчүбүз жетпеген кичинекей кезибизде таттуу түн уйкусун бузуп, алдыбыздагы жалаагыбызды, көйнөк-шымыбызды тазалап курсагыбызды тойгузуу үчүн дайыма даяр болуп, ар бир нерсени төгүп-чачып,

21. Байхаки, Суннатул-Кубра 3/345; Мунави, Файзул-Кадир, 5/432

22. Мектубат, 21-кат

бүлүндүргөн учурларда да бардык кыйынчылыктарды башынан өткөрүп, сабырдуулук жана мээримдүүлүк менен чонойткон. “Ким узун өмүр сүрүүнү жана ырыскысынын кен болуусун кааласа, ата-энесине жакшылык кылсын, тууган-уруктарын зыярат кылып, ал-акыбалын сурап, алар менен жакын мамиледе болсун!” – деген хадисте да ата-эне балдары үчүн берекенин жана ырыскынын булагы экендиги айтылган.²³

Ата-энеге болгон жакшылык – адамды ар кандай күнөөдөн куткарып, руханий жамандыктардан арылта турган иш-аракет болуп саналат. Абдулла ибн Аббас (радыяллаху анху) айткандай: “Аллага жакындоодо, Анын сүйүктүү кулдарынын арасында болуу үчүн энеге жакшылык жасоо жана аны ыраазы кылуудан башка таасирдүү эч нерсе жок”.²⁴

Ошондуктан ар бирибиз ата-энебизге дайыма жакшылык жасап, аларды карап, өйдөдө өбөк, ылдыйда жөлөк болуп, жаман ойлордон, күнөөлөрүбүздүн кара тактарынан арылып, бул жашоодо Жараткандын алдында уят болбогудай иштерди жасап калганга аракет кылуубуз зарыл.

ОКУ, САБАК АЛ!

Болгон окуя

Ханбали мазхабынын имамы Ахмад ибн Ханбалинин уулу Абдуррахман атасы айтып берген бир окуяны төмөндөгүдөй баяндайт:

«Бир күнү бир аял Махлад ибн Хусейиндин жанына келип, уулунун римдиктердин колуна түшкөндүгүн айтат. Уулун туткундан бошотуу үчүн пара талап кылып жатышкан экен. Бирок, аялдын баласы үчүн бере турган эч нерсеси жок эле. Анткени, ал аял аябай кедей болчу. Аял Махлад ибн Хусейинден

23. Ахмад б. Ханбал, 3/266

24. Бухари, ал-Адабул-Муфрад, 1/15; ал-Байхаки, Шуабул-Иман, 6/205

баласы үчүн кайрымдуулук катары акча бере ала турган кишини таап берүүсүн суранат. Аял баласы туткун болгондон бери күнү-түнү ойлоно берип, санааркап кыйналып да бүттү. Аны ойлогон сайын тамагынан такыр аш өтпөй турган болуп калды. Махлад ибн Хусейин баласынын аманчылыгы жана энесинин ден соолугу үчүн кам көрүш керек эле.

Махлад ибн Хусейин бир канча убакытка чейин унчукпай турду. Чын жүрөктөн Алла Таалага дуба кылып, жардам сурады. Ошол эле учурда тиги эне да Жаратканга жалбарды.

Арадан бир канча күн өткөндөн кийин, ошол эле аял баласы менен кубанып кирип келет. Аял Махлад ибн Хусейинге Алла Тааладан көп жакшылык сурайт. Ага чын жүрөктөн ыраазычылыгын билдирет.

Анткени, баласы туткундан бошонуп келиптир. Уулуна кайрылып, башынан өткөндөрүн Махладга айтып берүүсүн өтүнөт. Баласы мындай деп айтып берет:

«Бир топ туткундар менен чогуу Рим төбөлдөрүнүн кол алдында элек. Кечке жуук күн батканда туткундар менен чогуу иштеп жаткан талаадан зынданыбызды көздөй бара жатканбыз. Күтүүсүздөн бутумдагы кишен чечилип жерге түштү. Бала түшүндүрүп жатып, окуянын болгон күнүн, саатын да айтты. Даана эле энесинин Махладга келип, экөөнүн Жаратканга жалынып жаткан убагына туш келиптир. Жигит андан ары сөзүн улантты.

Бизге көз салып жаткан күзөтчү кишендин чечилгенин көрүп:

– Кишенди талкаладыңбы, – деди. Мен:

– Мен сындырган жокмун, өзү чечилди, – дедим.

Күзөтчү аябай таң калды. Жанында жүрчү бир-эки жолдошторун чакырды. Алар менен масе-

лени талкуулап, дароо темир усталарды чакыртып, менин бутумдагы кишенди мурдагысынан да бекем кылып оңдоп коюшту. Мен бир канча кадам таштабай жатып мурдагысынан да бекем болгон бутумдагы кишен кайрадан чечилип түштү. Күзөтчүлөр менен жоокерлер аябай таң калышты. Деги өзү эмнелер болуп жаткандыгын жакшылап чечмелеп түшүндүрүп берүүсү үчүн кечилдерди чакырышты. Кечилдер келери менен менден:

– Энең тирүүбү? – деп сурашты. Мен:

– Ооба, энем тирүү, – деп жооп бердим. Менин жообумду уккандан кийин кечилдер мындай дешти:

– Бул жигиттин энесинин дубасы кабыл болуптур. Мына ошондуктан кишен чыдай албай чечилип кетип жатат.

Ошентип, мени эркиндикке бош коё беришти. Жолума азык, үстүмө кийим да беришти. Ал гана эмес мени мусулмандардын аскерлери турган жерге дейре алып келип таштап кетишти.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ата-эненин батасы Алла Таалага пардасыз, эч тоскоолдуксуз жетерин айткан. Демек, мындай баталардын жүзөгө ашарына али көп жолу күбө болорбуз. Аталарыбыздын батасын алышыбыз керек. Кайрымдуулук иштерине чуркап жатканда, кызматка байланыштуу иш-чараларга багыт алып жатканда да дайыма алардын баталарын күч катары алуубуз абзел. Мына ошондо Алла Таала ишибизди оңунан чыгарат.

ОКУ, САБАК АЛ!

**Баланын ата-энесинин алдындагы
милдеттери кайсылар?**

Ата-энеге жакшылык кылуу боюнча Ыйык Ку-

ранда жана куттуу хадистерде айтылган сыйды билгенден кийин «алар үчүн кандай иш-аракеттерди жасашыбыз керек?» – деген ой акылыбызга келбей койбойт. Буларды эки бөлүккө бөлүп карасак болот. Бул дүйнөдө жашап жаткандарында жана көз жумгандан кийин баласына тишкөн милдеттер:

1. Ата-энеси тирүү кезинде жасалышы керек болгон негизги милдеттер:

а. Зыярат кылуу (учурашуу, ал-жайын суроо),

б. Бардык муктаждыктарын каржылап, кызмат кылуу,

в. Күнөөгө алып барбаган бүт буйруктарын аткаруу,

г. Мээрим жана сүйүц менен сылык мамиле жасоо,

д. Урмат-сыйды кем кылбоо,

е. Уйкусун бөлүп, ойготпоо,

ж. Башка бөлмөдө болсо, ага кирүү үчүн уруксат алуу,

з. Ата-энесинин ыйманын тилөө жана бул багытта аракет кылуу,

2. Ата-энеси өтүп кеткенден кийин аткарылуучу негизги милдеттер:

а. Керээзин ишке ашыруу,

б. Алар үчүн дуба кылуу,

в. Алар үчүн садага берүү,

г. Ажылык жана башка ибадаттарынын казасын аткаруу,

д. Бир туугандарынын ал-акыбалын сурап баруу,

е. Мүрзөлөрүнө баруу.

Ата-эненин айткандарына моюн сунбай, аларга каршылык көрсөтүү – Алла Таалага жакпаган

эң чоң күнөөлөрдүн бири. Ата-энеси, бир туугандары менен мамилесин үзгөн адам эки жүздүчүлүктүн (мунафыктын) сапатын алып жүрөт деп айтууга болот. Анткени, Мухаммед сүрөсүнүн 22-23-аяттарында эки жүздүчүлөрдүн кыймыл-аракеттери баяндалган кезде алардын «сила-и рахимди» («тууган-уруктар менен болгон байланыш», «тууган-урук менен жакшы мамиледе болуу») таштап салгандыктары айтылат.

Мындай чоң күнөө кылган бала Алланын мээриминен кур жалак калат. Тилеги ишке ашпай, Жаратканга жалынып кылган дуба-тилеги кабыл болбой, акыры бейиштен да кур калуусу мүмкүн. Ушундан улам эки дүйнө бактысын (жашоо, акырет) каалаган адам алгач ата-энесин ыраазы кылуусу керек. Эске сала кетчү нерсе, алар бизди өстүрүп жатканда эч качан «бүгүн булардын күнү» деп бир күнүн бизге арнаган жок. Алар биз чоңоюп, бутубузга турганга чейин жада калса, акыркы жүрөгүнүн согуусуна дейре күнү-түнү иштеп, биз үчүн өмүрүн сарпташты. Андай болсо биздин мойнубуздагы милдетибиз – динибиз ата-эне тууралуу буюрган бардык буйруктарды ишке ашырууга, алардын ыраазычылыгын алууга чын дилден аракет кылышыбыз керек.

Алгач силерди жараткан Алла Таалага, андан соң баланын жаралуусуна себепкер болгон ата-энеге ыраазычылыгыңарды билдиргиле

Алла Таала Курани Каримде: «Биз адамга ата-энесине жакшылык кылуусун буюрдук. Анткени, энеси аны машакат менен курсагында көтөрүп жүрөт. Төрөлгөн соң аны сүттөн ажыратуу убактысы эки жыл алат. (Оо, инсан!) «Мага жана ата-энеме шүгүр кыл! Унутпагыла! Баары бир аягында Мага кайтасынар!»,²⁵

25. Лукман сүрөсү, 31/14

Жараткандын бул аяттары аркылуу биз бир убактарда ата-энебизге аманат катары берилген болсок, азыр алар бизге аманат катары болуп, аларга жакшы мамиле жасообузду сунуштаганы айдан-ачык белгилүү болуп турат. Анткени, энелер балдары курсагында болгон кезинде эле бир топ кыйынчылыктарга дуушар болот. Толгоо тартканы өзүнчө эле машакат. Мына ушундай азаптардын торунан өтөт. Ал эле эмес баланын бутуна туруп басып кетүүсүнө чейин бооруна кысып, ак сүтү менен эмизип чоңойтот. Ошондуктан, эң алгач Жараткан Кудайга, анан бул дүйнөгө келүүбүзгө себепкер болгон ата-энелерибизге ыраазычылык билдирүүгө жана алардын ыраазычылыгына ээ болууга аракет кылуубуз керек.

Бул жерде дагы маанилүү нерсе, Жараткан Алла Тааланын Өзүнө гана кылына турган ыраазычылыкка ата-энелерди да кошуп жаткандыгында. Ошондой эле ата-энесин бул жашоодо ыраазы кылган киши Алланын да ыраазычылыгын ала алат. Тескерисинче, алардын жүзүнө жылмаюу тартуулай албагандар Алла Тааланын алдында да жакшылыктарга жете алышпайт. Чын-чынына келгенде, аяттын акырында «Баары бир аягында Мага кайтасынар!» – деп айтылган. Анын түпкүрүндө: “Силерди жегизип-ичирип, чоңойткон ата-эненерди карабай, башка нерселер менен алек болгонулардын эсебин акыретте сураймын!” – деген маани жатат.

Кийинки аятта да ата-энеге баш ийүү жөнүндө мындай деп айтылат:

«(Оо, инсан!) Эгер сенин ата-энен сени өзүн билбеген нерселерди мага шерик кошууга мажбурласа, аларга моюн сунбагын жана дүйнөдө ал экөөнө жакшы мамиледе бол! Мага тообо кылып, (Туура Жолго) кайткан улуу инсандарды ээрчигин! (Өлгөндөн) кийин Мага гана кайтасынар. Анан мен силерге эмне иш кылганыңардын кабарын билдиремин».²⁶

---

26. Лукман сүрөсү, 31/15

Билбестиктен, андабастыктан улам силерди Жараткан Кудайга орток кошууга багыттай же мажбурлай турган болушса гана аларга баш ийбеш керек. Анткени, Алла Тааланын акысы бардыгынан ыйык жана жогору турат. Бирок, алар жолунан адашса дагы жашоодо аларга жакшылык кылуудан, көңүлдөрүн көтөрүүдөн жана Алла Тааланын бизге буюрганындай жашоодон артка кайтпашыбыз зарыл.

Азирети Абу Бакирдин (радыяллаху анху) риваят кылган хадиси бул маселенин дагы башка маанилерин ишарат кылууда: “Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): *“Силерге күнөөлөрдүн эн чонун айтайынбы?”* – деп үч жолу кайталады. Биз: “Ооба!” – дегенде: *“Алла Таалага шерик кошуу, ата-эненин акы-укуктарын тебелөө жана адам өлтүрүү!”* – деди. Мына ошол учурда жер таянып өйдө болду да: *“Кабарынар болсун! Жалган айтуу, жалган күбөлүк берүү!”*, – деп кайталай берди. Бул сөздөрдү аябай көп кайталай бергендигинен улам биз: *“Качан токтоор экен”,* – деп күтүп турдук”.²⁷

Көрүнүп тургандай эле бул хадисте ата-энеге каршы чыгуу Алла Таалага орток кошуу, адам өлтүрүү, жалган айтуу, жалган күбөлүккө өтүү сыяктуу эн чон күнөөлөрдүн бирөө экендиги баса белгиленип айтылып жатат. Ошондой эле ата-эненин акысы Алла Тааланын акысы, адам акысы жана коом акысы менен бирдей категорияга киргизилип жатат.

Ошондой эле ата-эненин акысына баш ийүүнүн маанилүүлүгүн Пайгамбарыбыздын убагындагы алтындай доордо болуп өткөн бул окуя абдан терең белгилөөдө: Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) бир киши келип, өлгөнү жаткан бир кишиге таухид келмесин айттырса да ал келмени айтууга тили күрмөлбөй кыйналып жаткандыгын кабарлайт. Алланын

---

27. Бухари, Шахадат 10, Адеп 6, Истизан 35, Истибаба 1; Муслим, Ыйман 143; Тирмизи, Шахадат 3

Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) андан: “Намаз окуйт беле?” – деп сураганда, тиги киши: “Ооба!” деп жооп берет. Ошол замат ал жерден өлүм төшөгүндө жаткан кишинин үйүнө барышат. Ал кишиге жакындап: «Лаа илааха иллаллаах» дегин», дешсе, ал киши: «Аны айтууга алым жетпей жатат, айта албай жатам», – деп жооп берет. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ошол замат ал киши менен энесинин ортосунда болуп өткөн таарынычты сезе коюп, энесин жанына чакыртып ортолорунда болуп өткөндөрдү сурайт. Энеси уулунун дайыма көңүлүн ооруткандыгын, ага болгон таарынычынын жазылбагандыгын ыйлап айтып берет. «Биз азыр бул жерге от жагып: «Уулунду кечирсен жайына коёбуз, болбосо ушул отко жагып салабыз», – десек, уулунду кечирет беле?» – деп сурайт Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам).

Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) бул сөздөрү ал эненин ичиндеги "тонуп калган муздарды" эритип, уулуна ыраазы экендигин айтат. Ошондо Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) тигил кишиге бурулуп күбөлүк келмесин айтуусун сураганда, кыйналбай айта баштайт. Буга ыраазы болуп, жылмайган абалда: «Мени себепкер кылып бул кишини тозоктун отунан куткарган Аллага мактоолор болсун!» – дейт.

Натыйжада азыркы убакта сый-урматтын ордуна акаарат көрүп жүргөн ата-энелер жөнүндө динибиздин бизге айткан көрсөтмөлөрүнө баш ийип жана аларга тирүү кезинде Алла Тааланын жана Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) ыраазычылыгы үчүн ар бир кызматын аткаруу ар бирибиздин милдетибиз.

_____ ОКУ, САБАК АЛ! _____

Сен бул кылгандарың менен сенин бул дүйнөгө келгениңе себепкер болгон энеңдин тарткан азабынын бирөөсүнүн да акысын актай албайсың!

Сүйүктүң Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) баяндарын угуп, сахабалардын арасынан татыктуу орунга ээ болгон Азирети Муаз ибн Жабалдан (радыяллаху анху): “Ата-эненин акысын кантип актай алабыз?” – деп сурашканда, ал: “Мал-мүлк жана балдарыңа багышталгандарды алар үчүн коротсоң да алардын акысын актай албайсың”, – деп жооп берет.

* * *

Саид ибн Абу Бурда атасы Абу Бурданын ибн Умардан (радыяллаху анху) уккан бир окуяны бизге мындай деп баяндайт: «Бир күнү ибн Умар энесин жонуна көтөрүп, Каабаны айланып жүргөн йемендик кишини көрөт. Ал: «Мен энемдин минтип жүргөн байкуш төөсүмүн», – деп сүйлөнгөндөй түр көрсөтөт. Ибн Умарды (радыяллаху анху) көргөндө андан: «Бул ишим менен энемдин ак сүтүн актай аламбы?» – деп сурайт. Ибн Умар (радыяллаху анху): «Жок, эч качан! Сен бул кылган кызматың менен энеңдин сен үчүн тарткан бир толгоосунун да акысын кутула албайсың», – деп жооп берет».

* * *

Бир күнү адилеттүүлүгү менен атагы таш жарган, сейрек кездешкен инсандардын бири Азирети Умарга (радыяллаху анху) бир адам келип, минтип кайрылат: «Муктаждыктарын каржылай албаган байкуш энем бар. Аны жонума көтөрүп, даарат алдыртам. Буларды жасап жатканымда эч качан милдет кылбаймын. Деги мен бул кызматым менен энемдин акысын төлөй аламбы?» Азирети Умар (радыяллаху анху): «Жок!» – деп жооп берет. Ал киши: «Жонумду энеме ээр кылдым, а өзүмдү болсо ага толук арнадым. Анан кантип энемдин акысын төлөй албаймын?» – деп таң калгандыгын

билдирет. Умар (радыяллаху анху) ошондо мындай курч көз карашын айтат: «Бул айткан нерселерди энең дагы сен үчүн аткарган. Энең жапакечтенип убара тартып сени аман калса экен, аман-эсен бойго жетсе экен деп кыйынчылыктарга чыдаган. Ал эми сага кезек келип, сен энеңе кызмат кылып жатканда да анын качан өлөр экен деп күтөсүң!».

* * *

Азирети Умар (радыяллаху анху) дагы бир энесин көтөрүп, Каабаны айланып жүргөн адамды көрөт. Ал киши энесин жонуна көтөрүп алып: «Энемди жонума көтөрүп жүрөм. Бирок, чындыгында ал менин түйшүгүмдү тартты. Анткени, ал мага мол сүт берип, мени азыктандырды», – деп күңгүрөнүп жатты. Бул жагдайды көргөн Азирети Умар (радыяллаху анху): «Бул адамдын кылган адамгерчилигин көргөндө энемдин мендеги акысын эми жакшы түйшүндүм. Бул адамдын кылган жакшылыгын өз эме дагы арноону (эң кымбат төөнүн бири болгон) кызыл төөгө ээлик болуунун ордуна тандаар элем», – дейт.

Азирети Умар (радыяллаху анху) бул окуяда өзүнүн сагынычын жана көксөөсүн билдирген. Эгер энеси тирүү болгондо төө сыяктуу энесин жонуна көтөрүңүз каалагандыгын айтат. Бүгүнкү биздин тил менен айтканда бул жосун үчүн азыркы эң баалуу автомобилге ээлик болуудан баш тартууну туюндурат.

* * *

Абу Науфал: “Бир жолу бир киши Азирети Умардын (радыяллаху анху) жанына келип бирөөнү өлтүргөнүн айтты. Азирети Умар (радыяллаху анху): “Кокуй!!! Аябай жаман болуптур. Бул ишти ата-

йылап жасадыңбы же капыстанбы?” – деп сурайт. Ал капыстан өлтүрүп алганын айтканда Азирети Умар (радыяллаху анху) андан ата-энеси тирүү болуп-болбогонун сурайт. Ал атасы тирүү болгонун айтканда Азирети Умар (радыяллаху анху) мындай дейт: “Убакытты бошко кетирбестен дароо атаңа барып анын кызматын кыл. Аны ыраазы кылуу үчүн колундан келгенин жасагын”.

Бул айткандарынан соң Азирети Умар: “Кудай акы! Эгерде энеси тирүү болуп анын кызматын аткарганда, бул кишини түбөлүк тозок оту жутуп кетпөөсүнөн үмүтүм болор эле”, – деген сөзүн айткан.

* * *

Ата-энеге жакшылык кылуу адамды бейишке алып бара турган жорго сымал. Бейишке кирүүгө татыктуу болуу үчүн момун-мусулман болуу менен бирге ата-энени ыраазы кылууга аракет кылышыбыз керек. Эгерде алар бизге ыраазы болбосо, анда бейишке алгач киргендердин арасында болбой калуу коркунучу бар экендигин жадыбызга жакшылап түйүп алуубуз керек. Анткени, алардын көңүлүн көтөрүп, ыраазы кылуу Алланы ыраазы кылуу дегендикке жатат. Алардын көңүлүн оорутуу Жараткандын айткандарына маани бербегендик дегенди түшүндүрөт. Мындай жолдо болгондор болсо бейишке киргендердин алгачкыларынан болуу сыяктуу сыйлыктан куру жалак калуусу мүмкүн. Азирети Айшанын (радыяллаху анху) бизге жеткиргендери боюнча Ардактуу Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) түшүндө бейишке киргенин көрүп, ал жактан Курани Каримдин үчүн угат. Ал (саллаллаху алейхи васаллам) бейиштегилерден: “Бул ким?” – деп сураганда, алар: “Бул – Хариса ибн Нуман”, – деп жооп беришет.

Ал сахаба ансарлардан болуп, Бадр, Ухуд, Хандак сыяктуу бардык согуштарга катышкан эле. Сахабалардын арасында да кадыр-баркы улуу болчу. Сыйыктың Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бул тңшңн айтып болуп, анын бейишке кирңң себебин минтип тңшңндңрдң: “Мына көрдң-ңөрбң ата-энеге жакшылык кылуунун акысы!..”. Ал бул сөздөрдң чң жолу кайталаган соң: “Анткени, Хариса энесине абдан сый-урмат көрсөтңп, дайыма энеси чңн убайым тартар эле”, – дейт.

Мына, Сыйыктың Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бейишке кирңңгө анын эшигин ача турган ачкычты каяктан издешибиз керек экендигин көрсөткөн сабак. Жоготуп алган бейишти кайра тапкыбыз келсе, анда чңңбңздө чогуу жашаган атабыздын колунан кармап, энебиздин таманынын алдына чөгөлөшңбңз керек. Ошол бойдон алардан эч качан алыстабайлы. Алар бизди артынан ээрчитип бейиштин эшиктерине алып барышсын.

СУРООЛОР

1. Ата-энеге “уф” деп да айтпоо керектиги Курани Каримдин кайсы сүрөсүндө айтылган?

- а. Исра сүрөсү, 23-24-аяттар.
- б. Бакара сүрөсү, 285-286-аяттар.
- в. Ясин сүрөсү, 44-45-аяттар.
- г. Аали Имран сүрөсү, 66-67-аяттар.

2. “Оо, Жараткан Эгем! Ал экөөнө, алар мага наристе кезимде мээримдүүлүк көргөзгөндөрү сыяктуу мээримдүүлүк көргөзгүн!” – деп дуба-тилек кылгын”, – деген аят төмөнкүлөрдүн кайсынысы болуп саналат?

- а. Фатиха сүрөсү, 2-аят.

2. Ата-эненин акысы

б. Каусар сүрөсү, 1-аят.

в. Фил сүрөсү, 3-аят.

г. Исра сүрөсү, 24-аят.

3. Ата-энелерде Алла Тааланын кайсы ысымы көбүрөөк көрүнүп турат?

а. Жалил.

б. Мутакаббир.

в. Рахман жана Рахим.

г. Жамил.

4. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ыйман келтирбесе энесине сый-урмат көрсөтүүсүн талап кылган сахаба ким болгон?

а. Азирети Абу Бакир.

б. Азирети Хариса.

в. Азирети Асма.

г. Азирети Жабир.

5. Ата-энесине урмат-сый көрсөткөндүгү үчүн Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) аны бейиште Курани Карим окуп жатканын көргөн сахаба ким?

а. Хариса ибн Нуман (радыяллаху анху).

б. Али ибн Аби Талиб (радыяллаху анху).

в. Абу Хурайра (радыяллаху анху).

г. Зайд ибн Хариса (радыяллаху анху).

6. Ата-эненин акысы акталбасын кабарлаган Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) атанын акысы бир гана кандай жол менен акталарын айткан? Ал төмөндөгүлөрдүн кайсынысы?

а. Атасына ар күнү дуба кылуу.

б. Атасы кул болсо аны сатып алып, кийин аны эркиндикке чыгаруу.

в. Атасы карып калганда жакшылап кароо.

г. Атасын ажылыкка алып баруу.

7. “Аллага жакындоо, Анын сүйүктүү кулдарынын арасында болуу үчүн энеге жакшылык жасоо жана аны ыраазы кылуудан башка таасирдүү эч нерсе жок”, – деген сөздөрү менен ата-эненин акысынын маанилүүлүгүнө басым жасаган сахаба ким?

а) Абдуллах ибн Умар.

б) Абдуллах ибн Амр.

в) Абдуллах ибн Масуд.

г) Абдуллах ибн Аббас.

3. ДОСТУК

“Адам досунун дининде болот. Ошондуктан, ким менен достошконуңарга көңүл бургула!”²⁸

Адам баласы жалгыз жашай албайт. Ал күнүмдүк турмушун улантуу үчүн өзүн курчап турган адамдарга муктаж. Бул Жараткан Алла Таала тарабынан белгиленген мыйзам. Алла Таала бизди ушинтип жараткан. Натыйжада, ар бир адам жашоо-турмушундагы ар кандай материалдык жана руханий кыйынчылыктарды, тоскоолдуктарды женүү үчүн бири-бирине муктаж.

Ошол коомдогу кээ бир кишилер бизге жакын сезилет. Анткени, алар биздин дос жана жоро-жолдошторубуз болуп саналат. Алар башыбызга кыйынчылык келгенде Кызыр (алейхи саллам) сыяктуу жардамга шашылышат. Алар биздин ысыгыбызга күйүп, суугубузга тонуп, кубаныч менен кайгыларыбызды тең бөлүшкөн жакын адамдарыбыз болуп эсептелет.

Динибизде достуктун мааниси

“Дос” фарс тилинен келген сөз. “Жактырылган”, “көңүлгө жакын адам” деген маанини билдирет. Диний жактан алып караганда чын жүрөктөн берилген, кыйышпас, жан дүйнөсүндө кимдир бирөөгө бир туугандык сезими бар адам деген сыяктуу маанилерде колдонулат. Достук жана бир туугандык мамиледе болгондор “жоро-жолдоштор” деп айтылат. Достук – бул адамдардын өз ара бири-бирине болгон жакшы мамилеси, ак ниетте жана ишенимде болуусу болуп саналат.

Дос жана жоро-жолдошторсуз жашоону элестетүү кыйын, өзгөчө алдында улуу жана бийик максаттар тур-

---

28. Абу Дауд, Адаб 16; Тирмизий, Зухд 45

ганда жоро-жолдоштуктун мааниси, кадыры билинет.

Курани Каримде дос жана жолдош

“Момун эркектер жана момун аялдар бири-бири менен дос (жана достук менен жардамдашууда өз ара ынак адамдар)”, ²⁹– деген аят менен, Алла Таала достук – бул ар бир момун-мусулманга тиешелүү болгон сапат экендигин айткан.

“Анткени, бардык мусулмандар бири-бирине бир тууган”.³⁰ Бул маселеге Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) мезгилиндеги ансар менен мухажирдин бир туугандыгы, достугу абдан чоң мисал болуп бере алат. Курани Карим алгач алардын бири-бирине душман болуусуна карабастан, Алла Таала алардын жан дүйнөлөрүн бириктирүүсү менен достук жана тууганчылыкка айлангандыгын баяндайт.³¹

Курани Каримде достук маанисине жакын “хулла” деген түшүнүктү да көрө алабыз. «Хулла» – бул «жүрөктүн теренинде тамырлашып калган терең сүйүү» дегенди билдирет. Алла Таала бул сөз аркылуу Өзүнө Азирети Ибрагим пайгамбарды (aleyхис-салам) дос кылгандыгын айткан.³²

Биз үчүн идеалдуу дос – оболу Алла Таала болуу менен бирге, Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ыраазы боло турган жоро-жолдош болуусу зарыл. Алла Таала мындай досторду “Кандай гана жакшы достор!” – деп Курани Каримде айтып өткөн. “Кимде-ким Алла Таалага жана Пайгамбарга моюн сунса, ошолор гана (бейиштин эн жогорку даражасында) пайгамбарлар, чынчылдар, шейиттер жана сооптуу амалдарды жасаган (чыныгы ыймандуу) адамдардан турган Алла Таала сыйлаган кишилер менен бирге болот.

---

29. Тауба сүрөсү, 9/71

30. Хужурат сүрөсү, 49/10

31. Аали Имран, 3/103

32. Ниса, 4/125

Алар кандай гана жакшы достор!..”.³³

Ошондуктан досторду ак ниет, туура адамдардын ичинен тандообуз керек. Анткени, бул нерсени Алла Таала бизден талап кылат: “Оо, ыйман келтиргендер! Алла Тааладан корккула (айбыккыла) жана чынчылдар менен болгула!”.³⁴ Досторубуз бизге кайрымдуу адамдардан болуусу керек. Мындай болуусу керектигин Алла Таала бизге: “Оо, Жараткан Эгем! Мага акылмандыкты бергин жана мени изги (кайрымдуу) адамдардын арасына кошкун!”³⁵– деген дуба менен түшүндүрөт.

Шайтан адамды өзүнө жана өзү сыяктуу инсан сүрөтүндөгү шайтан сыпаттуу адамдарга жоро-жолдош болууга чакырат. “Байлыгын эл көрүүсү (атагы чыгуусу) үчүн коротуп, Алла Таалага жана акырет күнүнө ыйман келтирбегендерди Алла Таала албетте сүйбөйт. Ким шайтандын досуна айланган болсо, ал эн жаман дос”,³⁶– деген аят мына ушул акыйкатты баяндайт. Башка аятта да шайтанга дос болгондор башкаларды да азгырып, алдап, аларды туура жолдон чыгара тургандыгы айтылган.³⁷

Хадистерде дос жана жоро-жолдош

Куттуу хадистерге көз чаптырсак Пайгамбарыбыз Мухаммеддин (саллаллаху алейхи васаллам) достукка өзгөчө маани бергендигине күбө болобуз.

Момун мусулмандын диндеги бир тууганы менен болгон достугу Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн болушу керек. Тагыраак айтканда, Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн жакшы көрүп, достук мамиледе болуу зарыл. Бул жөнүндө Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху

---

33. Ниса сүрөсү, 4/69

34. Тауба сүрөсү, 9/119

35. Шуара сүрөсү, 26/83

36. Ниса сүрөсү, 4/38

37. Фуссилат сүрөсү, 41/25

алейхи васаллам): “Биймандын эн күчтүүсү – Алла Таала үчүн болгон дос жана душман болуу. Анан да дос болгон адамды Алла Таала үчүн жакшы көрүү жана душман болгон адамды да Алла Таала үчүн жаман көрүү керек”, – деп буюрган.³⁸

Чын-чынына келгенде Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн болгон достук түбөлүктүү болот. Ал эми жеке кызыкчылыкка негизделген достук мамилелер бул дүйнөдө эле кыйрап жок болот. Анткени, Алла Таала үчүн достошуу эч кандай жеке кызыкчылыкка таянбайт. Мындан сырткары: “Ал күнү такыбалардан бөлөк достор бири-бирине душман болуп калышат”,³⁹– деген аятта да бул дүйнөдө Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн достошкондордон башка бардык достук мамилелер душмандыкка айлана тургандыгы айтылган.

Айрыкча, Алла Тааланын көлөкөсүнөн башка салкын жай болбогон Махшар майданында Алла Таала коргой турган кишилердин бирөөсү “Анын ыраазычылыгы үчүн бири-бирин жакшы көргөн инсандар” экендигин белгилеген куттуу хадис да, ошол адамдардын кандай гана улуу сыйлыктарга жете тургандыгы тууралуу кабар берип жатат.⁴⁰ Ошондуктан ар бир момун-мусулман Жараткандын ыраазычылыгы үчүн достошуп жана ал досу Жаратканга алып бара тургандардан болушу керек. Албетте, чыныгы дос – Алла Тааланын түз жолуна багыттай турган дос болуп эсептелет. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бул жөнүндө бир хадисинде сонун салыштыруу менен минтип айткан: “Жакшы жана жаман достун абалы атыр саткан киши менен көрүкчүгө окшош. Атыр саткан киши сага атырын сатат же сен ал жыпар жытты жыттайсың. Ал эми көрүкчүнүн жанына барсаң түтүн жыты кийимге синип, ал жагымсыз жыттан

38. Мишкатул-Масабих, 5014-хадис; Суюти, ал-Жамиус-Сагир, 1/69

39. Зухруф сүрөсү, 25/67

40. Бухари, Азан 36

онтойсуз абалда каласын”.⁴¹

“Адам досунун дининде болот”, – деген Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) дос тандоого маани берүүбүзга насаат кылган. Анткени, жакшы дос бейишке алып барат, жаман дос болсо балээге кириптер кылат.⁴² Достук эки башка дене бириккен бир рух (жан) сыяктуу. Досторубуз биздин тигил жана бул дүйнөдөгү байлыгыбыз. Алар бул дүйнөнүн да, тигил дүйнөнүн да ыракатына бөлөй тургандар. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бул тууралуу төмөнкү хадисинде минтип баяндайт: “Алланын кулдарынын арасында бир топ бар. Ал топтогулар пайгамбарлар да, шейиттер да эмес. Кудайдын алдында жогорку макамда болгондуктары үчүн пайгамбарлар менен шейиттер аларга карап суктанышат”. Жанындагылар: “Оо, Алланын Элчиси, алар кимдер?”, – деп сурашканда Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Алар кандаш болгондугу же кызыкчылык үчүн эмес, Алланын нуру (Куран) үчүн бири-бирин жакшы көргөндөр, мына ушул жолдо бири-бири менен дос болгондор. Аллага ант болсун! Алардын жүздөрүндө сөзсүз нур болот. Алар нурдуу болушат. Эл корккондо да, алар коркушпайт. Эл кайгыга батса да, алар кайгыга батпайт”. Пайгамбарыбыз мунун артынан дароо мына бул аятты окуду: “Уккула! Чынында, Алла Тааланын досторуна (келечекте) эч кандай коркунуч болбойт жана алар мурда жасаган иштерине да эч кайгырышпайт”.⁴³

ОКУ, САБАК АЛ! _____

**Сен досунду канчалык Алла үчүн
жакшы көргөн болсоң, Алла да сени
ошончолук жакшы көрөт.**

Асан менен Али эң жакын достордон. Алардын

41. Бухари, Забаих 31, Бую’ 38; Муслим, Бирр 146

42. Абу Дауд, Адеп 16; Тирмизи, Зухд 45

43. Юнус сүрөсү, 10/62

достугу бардыгын суктандырар эле. Ошону менен бирге алар өз ара убадалашып алышкан болчу. Асан аны “кең пейилдик, адамгерчилик убадасы” деп атап койгон. Кең пейил, адамгерчиликтің жолдош – адамдарды дайыма жакшылыкка үндөп, аларга жакшылык жасаган, тууганынан байкап калган каталарды бир гана Алланын ыраазычылыгы үчүн анын бетине айтып, ал каталарды оңдоого жардамын аябаган дегенди билдирет.

Алар кичинекей жакшылык болсо да каталардын оңдолуусуна жардам бере аларына ишенишчү. Анткени, жасалган ар бир жакшы иш адамга туура жолду эсине салып, башка жолго түшүшүнө жол бербейт. Ошондуктан алар бир күнү кезигишип, бири-биринин ар кандай катачылык, жаңылыштыктарын күнөөлөрүн эскертип турууга, ошону менен катар аларды оңдоого, жакшы иштерди жасап жамандыктан качууга убада беришти.

Ортодон бир топ жылдар өттү. Ага карабастан ал жылдар алардын достук мамилесин алсырата алган жок. Бирок ошол жылы экөөнүн тең өкүнүчкөн окуя болду. Асан иштөө үчүн башка шаарга кетүүгө мажбур болду. Бири-бирин бат-баттан зыярат кылып турууга убада беришти.

Ошентип алар эки башка шаарда жашап калышты. Ортодон бир ай өттү. Али Асанды көргүсү келип, ага жолугуу үчүн жолго чыкты. Досун абдан сагынган эле. Жолдо бара жатканда таң каларлык бир кишиге туш болду. Ал киши жолдун боюнда отуруп, ага бир нерсе айткысы келгендей түрү бар эле. Али ага жакын барып салам берди. Негизи ал киши адам кейпин кийген периште болчу, бирок Али анысын билбейт. Ал киши:

– Каякка сапар тарттың, балам?

– Досумду көрүцүгө бараткам.

– Досуң сага абдан чоң жакшылык кылса керек?.. Андыктан сен ага карызыңды төлөгөнү бара жаткансың го?..

– Жок! Ага эч кандай карызым жок. Мен аны Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн жакшы көрөм. Азыр да ага Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн бара жатам.

– Абдан жакшы. Сага бир сыр айтайын. Мени жакшы ук. Мен Алла Тааланын сага жөнөткөн элчисимин. Азыр айткандарымды эсиңе түйүп ал. Сен досуңду канчалык Алла Таала үчүн жакшы көрсөң, Алла Таала да сени ошончолук жакшы көрөт.⁴⁴

Алла Таала кимдердин досу?

Алла Таала Курани Каримде момундардын сүйүктүүсү, жардамчысы жана досу болгондугун кабарлайт.⁴⁵ Ал эми бул достук бардык момундарга тиешелүүбү? Же болбосо кандайдыр бир касиетке ээ боло алган момундар гана Анын досу боло алышабы? Алла Таала өзүнө чын дилинен ыйман келтирип, Өзү ыраазы боло турган изги иш-аракеттерди (салих амалдарды) кылган пенделерин гана достук мартабасына алат.⁴⁶

Алла Таалага диндин буйруктарына толук баш ийген, өзүнүн кулдук жана жоопкерчилик ордун билген, Андан чын дилинен коркуп, такыбалыкка ээ болгон пенделер гана дос боло алышат.⁴⁷ Чыныгы дос – Алла Таала гана. Адамдар Андан башка сүйүктүүнү, жардамчыны жана досту таба алышпайт.⁴⁸ Жогоруда

---

44. Муслим, Бирр 38; Муснад, 2/292; хадистеги эки адамдын ысмы Асан жана Али болуп берилди.

45. (Бакара, 2/257; Аали Имран, 3/68)

46. (Ан'ам, 6/127)

47. (Жасия, 45/19; Араф, 7/196)

48. Тауба, 9/116; Ан'ам, 6/70; Кахф, 18/26; Анкабут, 29/22

жакшы иш-аракеттерди кылгандар гана Алла Тааланын досу боло аларын айттык. Андай болсо изги иш-аракеттер кайсылар? Курани Каримде бул суроого мындай жооп берилет: Мусулман болуу, Алла Таалага жана анын Пайгамбарына исламдын негиздери боюнча ишенүү, намаз окуу, зекет берүү, ибадаттарын Алла Таала көрүп тургандай денгээлде аткаруу.⁴⁹ Эми бул жерден өзүбүзгө мындай суроо узатып көрөлү: Алла менен достук мамилесинен ажырагандар барбы же болбосо туура эмес кадамдарынын же болбосо жасап койгон жаман иштеринен айынан кимдер мындай достуктан кол жууйт?

Алла Таала жанылгандарга, туура эмес жолго түшүп туураны жоготкондорго дос боло албайт. Кээ бирөөлөрү Алла Тааланын жиберген пайгамбарларынын чакырыктарына карабастан туура эмес жолдо болууга тырышат. Ошондо Жараткан Кудай аларды туура эмес чечимдери менен чогуу жалгыз таштап коёт. Ошентип, алар ошол бойдон акыйкатты биле албай жүрө беришет.⁵⁰

Мындан сырткары Алла Таала боюн көтөрүп менменсингендердин⁵¹, жамандык кылгандардын, жамандыкка жуурулушуп кеткендердин досу да, ынагы да болбойт.⁵²

Жараткан Алла Таала ыйман келтиргенден сон кайра каршы чыгып баш көтөргөндөргө жана чынында ыйман келтирбей туруп ишенгендердей түр көрсөткөн эки жүздүүлөр менен да дос боло албайт. Алар жер жүзүндө чыныгы досту таба алышпай жүрүп өтүп кетишет.⁵³

Алла өзүн жокко чыгарып же болбосо орток кошуп акыйкат динден баш тарткан, жер жүзүндө адилетсиздикке жана зулумдукка умтулгандардын сүйүктүүсү же

49. Маида, 5/55-56; Бакара, 2/112

50. Шура, 42/44; Ибра, 17/97

51. Ниса, 4/173; Жасия, 45/7-10

52. Ниса, 4/123

53. Тауба, 9/74; Ахзаб, 33/17

болбосо досу боло албайт.⁵⁴

Эмне үчүн жакшы киши менен дос болушум керек?

Ислам аалымдарынын бири Имам Шарани: “Мен намаз окубаган адам менен чогуу жүрсөм руханий сезимдерим жапа чегет”, – деген. Ошондуктан мусулман адам жанында жүргөн кишилердин, намаз окубагандардын, көңүлү кирдеп, карарып турган адамдардын анын жан дүйнөсүнө кандай таасир берерин же анын ички дүйнөсүнөн эмнелерди азайта тургандыгын жакшылап ойлонуусу керек. Алла Тааланы жана Пайгамбарыбызды (саллаллаху алейхи васаллам) таанытуу үчүн кимдир бирөөлөр менен кандайдыр бир мамиледе болсо, эч каршылык көрсөтпөстөн, жогорудагыдай адамдар менен бирге сайрандоо, көңүл ачуу үчүн чогуу жүрүүнүн өзү туура эмес.

Арам нерселерди жеген жана арам нерселерден оолак болууга ныпым да маани бербеген кишилерден тараган радиоактивдүү таасирлер момун-мусулмандын жүрөгүн карартуусу мүмкүн. Ыйык Куранда тозоктогулардан эмне үчүн тозокко түшкөндүктөрүн сурашканда мындай деп жооп бергендиктери айтылган: “Биз намаз окучу эмеспиз. Кедейлерди да тамактандырганга жараган жокпуз. Биз (күнөө менен бузукулук денизине) чөмүлгөндөр менен бирге чөмүлдүк. Качан гана башыбызга өлүм келгенге чейин кыямат күнүн жалган деп жүргөнбүз”.⁵⁵ Алар бул дүйнөдө жаман адамдар менен достошуп, алар аркылуу балээге кабылышкан. Садик бул тураалуу: “Жаман дос кара жыландан да жаман. Ага таасирленип, тозокко киресин. Жакшы дос сени тозоктон тосуп, бейишке алып барат”, – деген. Ошондуктан, жаман адамдан жыландан качкандай качыш керек. Ансыз деле Ыйык Ку-

54. Шура, 42/8; Худ, 11/20

55. Мудлассир сүрөсү, 74/43-47

ранда бул дүйнөдө жаман кишилер менен достошкондор акыретте минтип өкүнө тургандыктары баяндалат: “Ал күнү залим бармактарын тиштеп минтет: “Эх, аттин! Мен Пайгамбардын артынан ээрчисем болмок. Оо, мен куруп калайын! Мен баланча менен достошсом болмок!”⁵⁶

Момун-мусулман жакшы иштерди жасаган адамдар менен достошуп, ошондой адамдар менен бирге болууга аракет кылуусу керек. Жакшы адам менен достошуу абдан маанилүү.

Анткени, эч качан адам жалгыз өзү жашай да, кандайдыр бир ишти толук бүткөрө албастыгы да анык. Маселен, жалгыз өзү боз үйдүн уугу да, керегеси да боло албайт. Ал уук болсо, өзүнө кереге сымал жардам берген бирөөгө муктаж болот. Эгер кереге болсо, анда сөзсүз түрдө уукка кажет туулат. Мына ошондуктан дос, жорोजолдош абдан маанилүү. Себеби, кудум уук менен кереге боз үйдү түптөгөндөй достор да бири-бирине жардамдашып кубатташканда гана жашоо маңызына жеткендей болуп, кандай гана иш болбосун аягына чыкпай койбойт. Ансыз Кудай Таала баары бири-бирине эриш-аркак жаратып койгон эмеспи... Мына ошол себептен Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Жалгыз бирөө – шайтан. Экөө да – шайтан. (Анткени, бир жаман иш тууралуу макулдашып алууга мүмкүнчүлүктөрү болот.) Бирок, үч киши – жамаат”, – деп айткан.⁵⁷

Ардактуу Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) минтип айткан болсо, анда ошондой болууга тийишпиз. Бул “айланабызды өзүбүзгө окшоштурушубуз же ылайыкташтырышыбыз керек” – деген сөз. Демек, дайыма адептүү адамдар менен достошуу керек. Алар биз бир туура эмес ишке азгырыларда айтып, каталарыбызды эскертип турушсун. Дайыма алардан уялып-тартынганбыздан жаман адаттарыбызды таштай баштайбыз.

56. Фуркан, 25/27-28

57. Абу Дауд, Жихад 79; Тирмизи, Жихад 4

Адептүү мусулман башка мусулман бир тууганына: “Сен көздөрүнө, кулактарына маани бербей же аларды тыйбай жатасын” – десе, ал мусулман ылдый көздөй бараткан машинаны токтоткондо машина катуу булкунган сыяктуу булкунат, онго-солго урунат. Ошентип, турмуштун оош-кыйышында термелгени менен, чон чуңкурга түшүп кетпей аман калат. Анткени, ал мусулман бул эскертүү менен өзүнө келет. Бул жакшы адамдар менен достошуунун өзгөчөлүгү болуп саналат.

ОКУ, САБАК АЛ!

Бүгүң эң жакын досум мени жаакка чапты

Илгери эки дос жолдо чөлдө бара жатышыптыр. Бир убакта экөө уруша кетишет да, бирөөсү экинчисин жаакка чабат. Жаакка жеген досунун ачуусу кайнап, көңүлү ооруду. Бирок, такыр унчукпай отуруп кумга: “Бүгүң эң жакын досум мени жаакка чапты”, – деп жазып коёт.

Сапарын уланта беришти. Суулары түгөнөйүн деп калган. Бир кезде жолдон оазиске туш болушту. Ал жерден болушунча суу ичишип, жанындагы идиштерине да толтурушту. Сууга жуунууну да чечишти. Жаакка жеген досу суунун балчык жерине туруп калып, чөгө баштады. Аны көргөн тиги досу дароо кармап, куткарып калды. Суудан аман-эсен чыккан досу четтеги аска ташка барып, таштын бетине: “Бүгүң эң жакын досум мени куткарып калды”, – деп жазып коёт.

Аны көргөн берки досу: “Сени жаакка чапканда кумдун үстүнө жаздың эле. Азыр жаныңды куткарып калсам ташка чегип жаздың. Эмнеге?” – деп сурайт.

Тиги досу ага: “Кимдир бирөө бизди таарынтканда кумга жазышыбыз керек. Шамал аны оңой эле өчүрүп койсун. Эгер бизге жакшылык жасашса

*ташка жазалы, анткени таштан аны шамал да,
жаан-чачын да, бороон-чапкын да өчүрө албасын”,
– деп жооп берген экен.*

Жакшы дос болгусу келгендер кайсы негиздерге маани бериши керек?

Адам – дос болгонду билиш керек. Дос болгонду билген адам достошконду да билет. Сиз өзүңүзгө өзүңүз: “Мен жакшы досмунбу”, – деген суроону берип көрдүңүз беле? Же болбосо, “Жакшы дос болгусу келгендер кайсы негиздерге маани бериши керек?”. Буларды төмөндөгүдөй негиздерге бөлүп, түшүндүрө кетели.

1. Досторунарды жөнү жок сындагандан, аларга көңүл калтыра турган сөздөрдү айткандан алыс болгула. Анткени, обу жок сын-пикирлер аркылуу досунуздун сизге болгон достук сезими сууй түшөт.

Атактуу мамлекеттик ишмер жана ойчул Бенжамин Франклин адамдардын ортосундагы мамилелерде ийгиликке жетүүнүн сырларын төмөндөгүдөй түшүндүрөт: “Пайдасы жок (жеңил ойлуу) киши сынай берет, даттана берет, бирөөнү күнөөлөй берет. Мен эч кимдин жаман жагын, жаман сапатын айткан жокмун. Бардыгынын жакшы сапаттары бар. Мен ошол жакшы сапаттарын гана айта берчүмүн. Менин ийгилигимдин сыры мына ушунда”.

2. Досторунуз ийгиликке жеткенде алар менен сыймыктаныңыз жана алардын ийгилигин баалай билиңиз. Жалган сөздөрдү кошпой, ага дем бере турган сөздөрдү айтыңыз. Ар бир адам жакшы сөз угуп, баркталгысы келет. “Адам – жакшылык кылганды ээрчийт”. Башкача айтканда, адамдын баары эле аны сыйлаган, анын эмгегин баалаган жана жакшы сөздөрдү айтып, урмат-сый көрсөткөн адамга жакындайт жана ошол адам менен дос болууну каалайт. Айрыкча жакшы сөздөрдү уккан адамдын өзүнүн-өзүнө болгон ишеними артып, андан да мык-

ты болууга умтулат.

3. Кабагынарды бүркөбөй, күлмүндөп, жылмайып жүргүлө. Анткени, Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) дайыма жылмайып жүрчү жана биздин да ошондой болуубузду каалаган.⁵⁸ Күлмүндөп жүргөн адам тегерегине күлкү тартуулап, элди өзүнө тартат.

4. Жоомарт болгула. Башкалардын кардын тойгузгула. Куюлуп берилген бир чыны чай да, бөлүшүп желинген бир сындырым нан да достукту бекемдейт. Ошондуктан, Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) адеп-ахлагынан үлгү алалы, дайыма жоомарт жана берешен бололу. Фетхуллах Гүлендин айтуусу боюнча “досторун сыйлаган адам душмандарына каршы күч жана таянар тоо тапкан болот”.⁵⁹

5. Адамдар менен саламдашып, ал-жай сурашкыла. Жылуу учурашуу менен бир аз ал-жай сурашып сүйлөшүү адамдардын ортосундагы достукка жол ачат. Бул боюнча Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Жүзөгө аша турган болсо, бири-биринерди жакшы көрө баштай турган иш-аракет (амал) тууралуу айтайынбы? Анда бири-биринер менен саламдашып жүргүлө”, –деп айткан сөздөрү кулагыбызга күмүш сырга болсун.⁶⁰

6. Кечиримдүү жана айкөл болуңуз. Ар бир адам ката кетиүүсү мүмкүн. Эң маанилүүсү кечиримдүү болуу. Кудай Таала жакшы көргөн пенделеринин адептүүлүктөрүн төмөндөгүдөй түшүндүрөт: «(Такыба адамдар) байманалуу жашоосунда да, турмушунан кыйналган кезде да (Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн) кайыр-садага кылашат, ачууларын жутушат жана адамдарга кечиримдүү болушат. Алла Таала жакшылык (ихсан) кылуучуларды сүйөт».⁶¹ Тагыраак айтканда, момун-мусулман адам Юнус акындын айтуусу

58. Тирмизи, Шамаил-и Шариф, 199-207-б.

59. М. Фетхуллах Гүлен, Өлчү вея ёлдаки ышыклар, 139-б.

60. Муслим, Ыйман, 93,94

61. Аали Имран сүрөсү, 3/134

боюнча сабаганга кол көтөрбөй, сөккөнгө тил кайрыбай жана көңүлүн калтырганга көңүл бурбай жүрүшү керек.

Ооба, жакшы дос көңүл калтырбаган, туура сүйлөгөн, кечиримдүү, ишенимдүү, бири-биринен аянбаган жана жайдары болушу керек.

Бири-биринен эч нерсе аянбай, бири-бири үчүн баарына даяр болуу сапаттары достукту ого бетер бекемдейт. Бул сапаттар жөнүндө эки бир тууган тууралуу төмөнкү окуяны айтып өтөлү:

Эки бир тууган аталарынан калган жер айдоолорун иштетишет. Бирөөсү үй-бүлөлүү жана көп балалуу эле. Экинчиси бойдок. Дайыма экөө түшүмдөрүн так экиге бөлүшөт. Бир күнү бойдок бир тууганы өзүнчө ойлонот:

– Биз түшүмдөрүбүздү тең экиге бөлгөнүбүз туура эмес го деймин. Мен жалгыз жашаймын. Ошондуктан, мага көп түшүмдүн кереги деле жок го.

Ошентип, ал күнүгө түн киргенде бир кап буудай байкесинин сарайына ташый баштайт. Ошол эле учурда үй-бүлөлүү байкеси да өзүнчө ойлонот:

– Түшүмдөрүбүздү тең экиге бөлгөнүбүз туура эмес болуп жатат окшойт. Менин үй-бүлөм бар. Карыганымда мени балдарым карайт. Ал эми инимдин эч кимиси жок.

Ошентип, үй-бүлөлүү байкеси күнүгө түн ичинде инисинин сарайына бир кап буудай ташый баштайт. Экөө көп убакыт бою эмне болуп жатканын түшүнүшпөйт. Анткени, экөөнүн тең сарайындагы буудай каптардын саны өзгөрбөйт.

Бир күнү экөө бири-биринин сарайына бир мүшөктөн буудай алып баратып сүзүшүп кетишет. Ошол убакта бири-биринин жасап жаткан иштерин түшүнүшүп, кучакташышат.

Мынакей, өзү жашаганды эмес, өзгөлөрдү жашатканды өз жашоосунун башкы максаты катары кабыл алган үлгүлүү жандардын бир туугандык жана достук өрнөгү...

Келериңди билгем.. Келериңди билгем...

Кайсы бир согуштун кандуу кңндөрү. Бир жоокер эң жакын досунун алды жакта кан аралаш жерге кулаганын көрөт. Бир саамга да токтобостон, октор жаандай жаап жатты.

Жоокер зардалына чуркап барып:

– Жолдош зардал. Досум жарадар болду. Уруксат берсеңиз аны алып келейин – деди. Зардал ал жоокерге “Эмне сага жин тийдиби?” – дегендей башкача көз карап менен карап:

– Барганың туура болобу? Ал алда качан эле илме-тешик болуп бүткөндүр... Бул убакка дейре жан таслим болгондур. Аман болсо деле, анын жашап кетиши күмөн го деймин. Аны алып келем дегениң, өзүңдү-өзүң коркунучка таштаганга тете. Кой, барбай эле кой, – дейт. Жоокер болбой койгонунан, акыры зардал уруксат берет.

Мөндүрдөй жааган окторго карабай жоокер барып, досун окопко алып келет. Командир жарадар болгон жоокерди карап туруп:

– Досуңду алып келгениң эч нерсени өзгөртпөйт дегем. Кана, бул досуң өлүп калган тура!.. – дейт. Минтип зардалдын жемелегенине карабай тиги жоокер:

– Өзгөрттү, зардалым, өзгөрттү. Кайтпай, ошол жерде окко учканымда деле бул ишине ыраазы элем, – деди.

– Кандайча? – деп зардал сураганда, тиги ыймандуу жоокер:

– Досумдун жанына барганымда ал тирүү болчу. Аябай кансырап жаткан экен. Бирок, мени көргөндө өзүнө келгендей болуп, аябай сүйүндү. Акыркы

деминде мага:

– Келериңди билгем, досум... келериңди билгем...
– деп айтып жатып үзүлдү.

Демек, досторубузду дайыма эстейли, аларга ишенели. Биринчи ал-абалын сураган, биринчи кат жазган, биринчи жардамга барган киши биз болушубуз керек. Мына бул сөздү да жадыбыздан чыгарбайлы: “Кулга жакшылык жасабаган адам, Кудай үчүн да жакшылык жасабайт” же “Адам үчүн жакшылык кылбаган инсан Алла Таала (ыраазычылыгы) үчүн да жакшылык кылбайт”.

Бул жашоодогу достук акыретте да уланат

Тафсир аалымы Куртуби: “Ал күнү такыбалардан бөлөк достор бири-бирине душман болуп калышат”, ⁶²– деген аятты чечмелеп түшүндүргөн кезде Салабинин бул аятка байланыштуу төмөндөгүдөй окуя айтып бергенин белгилейт:

Эки момун-мусулман адам дос болуптур. Ошондой эле эки капыр да бири-бири менен дос болушуптур. Булардан эки момун достордун бирөөсү көз жумуп, бейишке кирет. Ал дүйнөдөгү досун эстеп: “Оо, Жараткан Эгем! Чынында ал менин эң жакшы досум. Ал мага дайыма Сага жана Пайгамбарына моюн сунуумду насаат кылып, жакшылыкка буюруп, жамандыктан тыйып, бир күнү сөзсүз Өзүнө гана кайтаарыбызды эстетип турчу. Ал досумду жаман жолго түшүрө көрбөгүн! Мага көрсөткөн ырайымынды ага да көрсөткүн! Менден ыраазы болгонундай эле, ага да Өзүн ыраазы болгун! Аны эч качан туура жолдон, туура багыттан адаштыра көрбөгүн!” – деп жалбарат. Кийин ал дагы көз жумуп, экөө жолугат. Ошондо аларга: “Экөөнөр тең бири-биринер тууралуу өз оюнарды айткыла”, – деген буйрук берилет. Алар бири-биринен ыраазы экендигин айтышканда, Алла Таала алар тууралуу: «Кандай сонун бир тууган! Кандай гана мыкты жоро-жолдош!

---

62. Зухруф сүрөсү, 25/67

Кандай гана үлгүлүү достор!» – деп айтат.

Ошондой эле эки капыр достордун бирөө көз жумуп, тозокко түшөрү белгилүү болгондо, ал дүйнөдөгү досун эстеп: “Оо, Жараткан Эгем! Менин досум болуп эсептелген баланча деген адам мага дайыма Сага жана Пайгамбарына моюн сунбай, тескери жолдо жүрүүмдү насаат кылып, жамандыкка буюруп, жакшылыктан тыйып, эч качан Сенин алдына келбей тургандыгыбызды айтып турчу. Оо, Жараткан Кудай! Ал адамды эч качан туура жолго, туура багытка сала көрбөгүн! Мага көрсөткөн жазанды ага да көрсөткүн! Ал да ушундай азаптарды татып көрсүн!” – деп жалбарып дуба кылат.

Алла Таала алардын ар бири тууралуу: «Кандай жаман бир тууган! Кандай гана ыплас жоро-жолдош! Кандай гана жаман достор!» – деп айтат. Мына ошондо алар бири-бирин каргап-шилей башташат.⁶³

Демек, бул жашоодогу достук мамилелер акыретте да уланат. Бул нерсени унутпашыбыз керек.

Кутман сахабалардан Анас бин Малик (радыяллаху анху) минтип риваят кылган:

Бейиштин эли бейиште алар үчүн камдалган жайларына барганда диндеш бир туугандар бири-бирин сагынышып, жолугууну энсешет. Алар жоолугууну ойлогон кезде биринчисинин орундугу экинчисинин, экинчисиники биринчисинин орундугунун жанына (ошол замат) жетип барат.

Алар кезигишип, бет мандай отуруп, маек куруп, дүйнөдөгү өз ара мамилелери жөнүндө кеп козгошот. Бирөөсү: “Тууганым! Дүйнөдөгү кезибизде баланча сухбатта, же түкүнчө мечитте Алла Таалага чын дилибизден дуба-тилек кылган элек. Ошондо Куран окуп, диний баяндарга катышканбыз, эсиндеби? Мына Алла Таала

---

63. Куртуби, ал-Жамиил-Ахкамил-Куран, 16/109

бизди ошол убакта кечирген экен”⁶⁴

Натыйжада дос, жоро-жолдошторду тандоодо абдан этият болуубуз зарыл. Досторубуз бир гана бул жашоодо эмес, акыретте да чоң мааниге ээ экенин унуткарбашыбыз керек. Достук мамилесин туура тандабагандардын бул жашоосу менен бирге акырети да коркунучка кабылуусу мүмкүн.

ОКУ, САБАК АЛ!

Дос жана жоро-жолдошторго тиешелүү маанилүү негиздер

1. Адамдар көп нерселерге муктаж болгондой эле, ынак досторго да муктаж болору анык. Достору жана теңтуштарынын алдында жүзү жарык жана аман-эсенчиликте жүргөн киши, башка бир топ жагдайларда да ишенимде жүрөт.

2. Адамдардын акылдуусу чөйрөсүндөгү абал бузулганда, жагымсыз жагдайларды ошол замат жоюп, досторунун көңүлүн алып, мамилесин түздөөнү билет. Мындан да акылдуулары достору менен эч качан ыңгайсыз абалда калбайт.

3. Жоро-жолдоштордун арасындагы сүйүү жана алаканын улануусу, туура жол жана туура иштерде түшүнүктөрүнүн дал келүүсүнө байланыштуу болот. Ой жана жүрүм-турумунда бири-бирин түшүнө албаган достук мамилелер көпкө созулбайт.

4. Достордун ынактыгы бири-биринин кыйынчылыгын чын дилинен туюп, тең бөлүшүп, кубанычын да өз кубанычындай билгенде гана билинет. Досунун кайгысына, кубанычына ортоктош боло албагандар ынак дос боло алышпайт.

5. Чыныгы достук жана бир туугандык кыйын

64. Сююти, ал-Фатхул-Кабир, 1/79

күндө билинет. Оор күндөрдө досуна жөлөк-таяк болбогондун достук менен иши жок.

6. Айланасындагылар менен тытышып, тынчый албагандардын достору да аз болот. Достору көп жана ынак болуусун каалаган киши, ар кандай пикир келишпестиктерден алыс болуусу керек.

*7. Достук баарынан мурун көңүл иши. Ага мактануу жана алдамчылык менен жетүүнү ойлогондор ар дайым жаңылууга дуушар болушкан. Мындай чөйрөгө баш баккандардын достугу уланына ишенүү кыйын.*⁶⁵

СУРООЛОР

1. Достук жана бир туугандык маселесинде Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) доорундагы өчпөс дастанга айланган ..... менен ..... достугу абдан чон мисал болуп бере алат”. Мына ушул сүйлөмдөгү көп чекит менен берилген жерге төмөндөгү кайсы сөздөр туура келет?

- а) Ансар – Мухажир.
- б) Мекке – Мадина.
- в) Азирети Али – Азирети Умар.
- г) Азирети Осмон – Азирети Али.

2. Курани Каримде “Алла Таалага жана Пайгамбарына моюн сунгандар” кандай адамдар менен бирге болору айтылган?

- а) Алла Тааланын жакшылыгына татыктуу болгондор.
- б) Чынчылдар.
- в) Шейиттер.
- г) Баары.

---

65. М. Фетхуллах Гүлен, Өлчү вея ёлдаки ышыклар, 139-140-б.

3. Курани Каримде жоро-жолдоштордун эн жаманы катары сүрөттөлгөн ким?

- а) Шайтан.
- б) Жиндер.
- в) Перилер.
- г) Эч бирөө.

4. Адам достук мамиле курууда эмнеге маани берүүсү керек?

- а) Написине.
- б) Үй-бүлөсүнүн тандоосуна.
- в) Алла Тааланын ыраазычылыгына.
- г) Дүнүйө кызыкчылыгына.

5. Намаз окубагандар менен убакыт өткөргөндө руханий дүйнөсү жапа тарткандыгын айткан Ислам аалымы ким?

- а) Имам Газали.
- б) Имам Шарани.
- в) Имам Малик.
- г) Имам Шафии.

6. Төмөнкү түшүнүктөрдөн кайсынысы достук менен байланышы жок?

- а) Жоро-жолдош.
- б) Жар.
- в) Сүйүктүү.
- г) Шерик.

7. Жоро-жолдоштук менен байланышы жок түшүнүк кайсы?

- а) Чыныгы достук.
- б) Бир туугандык.
- в) Ата-эне.

3. Достук

г) Душмандык.

8. Алла Таала үчүн курулган достуктан сырткары башка бардык жолдоштук мамилелер акыретте душмандыкка айланары кайсы сүрөдө айтылган?

а) Фатиха.

б) Зухруф.

в) Ихлас.

г) Аср.

9. Жаман менен жакшы достун абалы куттуу хадисте кимдерге окшоштурулган?

а) Атыр сатуучу менен көрүкчүгө.

б) Атыр сатуучу менен имамга.

а) Көрүкчү менен дыйканга.

а) Атыр сатуучу менен дыйканга.

10. Төмөнкү сүйлөмдөрдүн кайсынысы туура эмес?

а) Алла Таала бой көтөргөндөрдүн досу эмес.

б) Алла Таала жамандык кылгандардын досу эмес.

в) Алла Таала мунафыктардын досу эмес.

г) Алла Таала зулумдукка кабылгандардын досу эмес.

4. ЖАРДАМДАШУУ

“ерген кол – алган колдон өйдө турат”.⁶⁶
Алган колдон берген кол артык
(кыргыз эл макалы)

Жардамдашуу момун-мусулмандын сапаты

Жардамдашуу баарынан мурун момун-мусулмандын башкы белгиси. Жардамдашуу анын адатына жана мүнөзүнө айланган. Ал колунан келишинче дайыма бергенди, жардам берүүнү адептүүлүк катары санайт. Кудай мындай адамдарга сыйлык катары бейишти убадалайт.

“Чынында, Алла Таала момундардын жандары менен мал-мүлктөрүн бейишке алмаштырган (бейишти берүү менен сатып алган)”.⁶⁷

Жасалган ар бир иш-аракет Алла Таала үчүн жасалса да натыйжасында жакшылык үчүн берилген жардамдын акыбети, башкача айтканда, сообу жардам берген кишиге тийет. Жараткан мунун бардыгын, такыр кемитпестен берет. Буларды түшүндүргөн Ыйык Курандагы дагы бир аятта мындай деп айтылат:

66. Муслим, Зекет 97, (1036); Тирмизи, Зухд 32, (2344)

67. Тауба сүрөсү, 9/111

4. Жардамдашуу

«... Мал-мүлкүнөрдөн эмнени кайыр-садага кылса-нар, ал өз пайданар үчүн. Жалан гана Алланын ыраазы-чылыгы үчүн кайыр-садага кыласынар! Мал-мүлкүнөрдөн эмнени кайрымдуулук катары жумшасанар да, анын соо-бу өзүнөргө толук берилет. Силер кымындай да адилет-сиздикке кабылбайсынар».⁶⁸

Башка аяттарда болсо момундар жардамга, ээлик болгон нерселеринин эн жакшыларын жана эн мыкты-сын бергенге чакырылат: «Силер өзүнөр жакшы көргөн нерсени Алла Тааланын жолунда сарптамайынча жак-шылыкка жете албайсынар. Кандай гана нерсени садага кылсанар, албетте, аны Алла Билүүчү».⁶⁹

Жардамдашуу – ислам дининдеги башкы нерселерден болуп саналат. Динибизде жардамдашуунун зекет, витир садага, кайыр садага, садага, карыз берүү, мусулман туу-ганынын материалдык жана моралдык көйгөйү болсо ага жардамдашуу, карыган кишилердин жеңилин жерден, оорун колдон алып жардамдашуу сыяктуу түрлөрү бар. Алла Таала мусулман пендесине жардам берүүсүн анын башка мусулмандарга жардам берүүсүнө байланышты-рып койгон. Бул маселени Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) төмөнкү хадисинде минтип айткан: «Кимде-ким бир адамды кандайдыр бир (дүйнө-лүк) кыйынчылыктан куткарса, Алла Таала да кыямат күнүндө ал адамды кыйынчылыктан алыс кылат. Башка бирөөлөргө жардам бергенден артка кайтпаган (тажа-баган) адамга Алла Таалаа жардам берүүгө шашылат».⁷⁰

Жардамдашуу

көнүмүш адатка айланышы керек

Материалдык дүйнөдө руханий байлыктардын алды-га чыгып, материалдык менен руханий байлыктын тен

68. Бакара сүрөсү, 2/272

69. Аали Имран сүрөсү, 3/92

70. Бухари, Мазалим, 3

салмактуулугунун сакталганы өзгөчө мааниге ээ. Анткени, материалдык менен моралдык баалуулуктар бир болуп жана алардын балансы сакталбаган дүйнөдө социалдык жыргалчылык тууралуу сөз кылууга болбойт. Кээ бир элдер руханий байлыкты таштап салып, жалаң гана материалдык жашоого багыт алышкан. Алар издегендерин табышып, көздөгөн көксөөлөрүнө жетишкен. Бирок, тапкандарынын астында эзилип, кутула албай жаткандары андан көп. Ошондуктан, ал жерлерде толук жеке кызыкчылык үчүн гана деген жашоо өкүм сүрүп, жардамдашуу, муктаж болгон адамдарга каралашуу деген сыяктуу адамдык чыныгы сапаттар, моралдык аёо сезимдеринен ажыраган.

Момун-мусулман Жараткандын адеп-ахлагы менен тарбиялангандыктан дайыма алганга эмес, бергенге көнүккөн. Ал башка бирөөлөрдүн жыргалчылыкта жашоосу үчүн колунан келген жардамын эч аябайт. Башкача айта турган болсок, момун-мусулман материалдык жана моралдык жактан жардам бергени ал үчүн көнүмүш адатка айланып калган.

Жардам берүү адатын калыптандыруу үчүн балдарды жаштайынан эле бергенге көндүрүш керек. Ыйманы бар киши балдарына бергенди үйрөтүшү керек. Өзү суукта титиреп үшүп турса дагы бут кийимин же чапанын ошого зарыгып турган башка бирөөлөргө чын жүрөгү менен бере алуусу аркылуу жардам берүү сапатын калыптандырса болот.

Мунун бардыгы балдарын берүүгө көндүргөнгө байланыштуу. Бөлөк бирөөлөргө бериле турган белектерди балдарынын көзүнчө же алар аркылуу бердирилсе жардам берүүнүн маңызын балдар түшүнө баштайт. Натыйжада Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) үмөттөрүнүн көйгөйлөрү менен баш ооруткан чыныгы жана кыраакы адамдарга коом күбө болуп, бул багыттагы иштер жөнгө салынып, көзөмөлгө алынат.

Эгер бергенге тоскоол болгон нерселерди момун-

мусулман ойлоно турган болсо, эч качан мүмкүнчүлүгүм болгондо берейин дебесин, дал ошол убакта колунан келишинче берип, ал көнүмүш адатка айланыш керек. Мына бул нерсени унутпайлы! Алла Таала бизди келечекте мүмкүнчүлүгүбүз болгондо берерибизден эмес, ошол убакта колубуздагына, ошонон берип-бербегендигине карап суракка тартат.

Алла Таала Курани Каримде минтип буюрган: “Жакшылыкта жана такыбалыкта бири-биринерге жардам бергиле! Ал эми күнөө жана душмандыкта жардамдашпайгыла!”.⁷¹ Динибиз зекет берүүдөн тартып, мусулман башкаларга жылмайып, жакшы сүйлөгөнгө чейинки бардык изги иштерди жакшылык деп эсептегендигин эске алсак, ислам дининде жардамдашууга канчалык көп маани бергендигине күбө болобуз.

Бардыгы мүмкүнчүлүгүнө жараша жардам берүүгө милдеттүү

Бардыгы жеке милдеттерге ээ болгону сыяктуу колунда болгон нерселер менен да милдеттендирилген. Бул милдеттердин натыйжасында адамдар келечекте таап, анан короткондору үчүн эмес, ошол учурда колундагылары менен Алла Тааланын жолунда сарптоо менен милдеттүү. Башкача айта турган болсок, баары Алла Таала берген мүмкүнчүлүктөрүнө жараша Кудай Таала алдында милдеттүү. Беш тыйыны болгон ошол беш тыйыны менен, беш мин сому болгон да ошол каражаты менен Алла Тааланын ыраазычылыгын издеп, жакшы киши болууга аракет кылуусу зарыл.

Өзгөчө азыркы учурда Алла Тааланын жана Мухаммед Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) атын дүйнөнүн төрт тарабына жайылтуу үчүн бардыгы колунан келишинче бар күчүн жумшашы зарыл. Бирөөсү колундагы бир чыны талкан менен, бардар жашоодо жа-

---

71. Маида 5/2

шаганы колундагы ошол опол тоодой болгон жардамын бериши мүмкүн. Ошентсе да, жардам берүүнүн чын ыкластуулук менен болушу аябай зор мааниге ээ.

Алла Тааланын жолунда сарпталган жардамдын өлчөмү эмес, ошол сарпталып жаткандагы максат менен ыкластуулук маанилүү. Улуу аалым Бедиуззамандын айтканына караганда, ыкластуулук менен аткарылган кичинекей эле иш-аракет, ыклассыз аткарылган мин амалдан артыгыраак. Ошондуктан бир чыны талкан деле унаа толо тартууланган жардамдан да өйдө туруусу мүмкүн. Андыктан, жардам берерде ыкластуулук менен берүү абдан маанилүү.

Жардам берерде ыкластуу болуудан тышкары киши эн жакшы көргөн нерсесин берүү да өзүнчө мааниге ээ. «Силер өзүнөр жакшы көргөн нерсени Алла Тааланын жолунда сарптамайынча жакшылыкка жете албайсынар».⁷² Буга байланыштуу сахабалардан Азирети Анас ибн Малик (радыяллаху анху) минтип айтканы бар:

Азирети Абу Талха (радыяллаху анху) Медина шаарында ансарлардын арасынан эн көп мал-дүнүйөгө ээ болчу. Анын эн жакшы көргөн байлыгы – Масжиду Набави мечитинин бет мандайындагы Байруха аттуу бакчасы болгон. Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) да ал бакчага бат-баттан каттап, ал жердеги таттуу суудан ичип турчу. «Силер өзүнөр жакшы көргөн нерсени (Алла Тааланын жолунда) садага кылмайынча (сарптамайынча) жакшылыкка жете албайсынар»,⁷³– деген аят түшкөн кезде Абу Талха (радыяллаху анху) Ардактуу Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) келип: «Оо, Алланын Элчиси! Алла Таала Өзүнүн сөзүндө: «Силер өзүнөр жакшы көргөн нерсени Алла Тааланын жолунда сарптамайынча жакшылыкка жете албайсынар», – деп айтып жатат. Мал-дүнүйөмдүн арасынан эн жакшы көргөнүм – Байруха бак-

72. Аали Имран сүрөсү, 3/92

73. Аали Имран сүрөсү, 3/92

часы. Мен муну Алла Тааланын ыраазычылыгына жетүү үчүн садага кылдым. Оо, Алланын Элчиси! Аны Алла Тааланын ыраазычылыгына шайкеш келген жагдайда бөлүштүрүп бериниз», – деди. Бул сунушту уккан Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) мындай деди: «Азаматсың! Бул аябай кирешелүү мал-дүнүйө. Сенин айткандарыңды уктум жана баарын түшүндүм. А мен болсо, бул бакчанды жакын туугандарына бөлүштүрүп беришинди каалаймын жана сунуштаймын». Анда Абу Талха (радыяллаху анху): «Так сиз айткандай кыламын, оо, Алланын Элчиси!» – деди да, ал бакчаны жакын туугандарына бөлүштүрүп берди.⁷⁴

Ооба, буларга карай турган болсок момун-мусулман Алла Тааланын жолунда эн жакшы көргөн нерселерин сарптоо менен аны Алла Таала өзүнүн мээримине бөлөп жана Жаратканды ыраазы кыла турган жолго түшүүдө. Натыйжада эл дагы, Эге дагы ыраазы болот.

ОКУ, САБАК АЛ!

**Жоомарттыгы менен Куранда дастанга
айланган сахаба – Абу Акил**

Сахабалардын арасында Мединанын ансарларынан Абу Акил аттуу колу ачык, берешен жигит бар эле. Кедей болгонуна карабай колунда болгонун Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) алдына алып келип бергендигинен улам эки жүздүцүлөр тарабынан кысымга алына баштайт. Ага карабастан ал бул кыйынчылыкка каршы туруп, Мединанын базарларында ийгине жип асынып ар кимдин жүцүн ташып күн өткөрчү. Мындан тапкан акчасын экиге бөлүп, бир бөлүцүн айланасындагы муктаждарга таратып, калганын Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) алып келип берчү. Анын бул жасагандарын көргөн эки жүздүцүлөр аны көрө албай:

74. Муслим, Зекет, 42, 43

“Алла Таалага бул кишинин садагасынын эмне кереги бар эле?” – деген сыяктуу кептерин айтып, аны эл ичинде каралоого, жамандоого жанталашып турушчу. Ошондой эле анын жасаган жакшылыктарын “эл көрсүн” жана “атак-даңк” үчүн болгондугун айтуудан эч тартынышкан эмес. Курани Карим эки жүздүчүлөрдүн бул оюнуна каршы, Абу Акилдин жакшылыктарын мактап:

«Момундардын арасынан өз каалоолору менен чын дилинен кудурети жеткенче садага кылган адамдарды шылдыңдаган эки жүздүчүлөрдү Алла Таала шылдыңдала турган абалга салып койду. Аларга жан ооруткан аябай катуу азап бар».⁷⁵ Абу Акил ийининде жип менен жүргөн кезинде деле берчүсүн берип, берешендигинен эч жазган эмес. Ошондой эле бул дастанга айланган жакшылыгынын сыйлык-сообун тигил дүйнөдө бир канча эселеп алары анык.

Жардамдашуу кандай ийгиликтерге жеткирет?

Жоомарттык. Айтып өткөнүбүздөй материалдык жоготууга маани бербей, тескерисинче, адамда руханий байлык менен чогуу материалдык байлык да болсо абдан пайдалуу болот. Аны менен бирге бир жактан коомдук жашоосунда сый-урматка ээ болсо, бир четинен жаны да, мал-мүлкү менен коргоого алынат. Алла Тааланын мээримине бөлөй турган жоомарттык сапаты аркылуу берекет эшиктеринин ачылганына күбө болуп жана руханий байлыктан сырткары материалдык жактан жыргалчылыкка жетсе боло тургандыгы анык.

1. Жардамдашуу сый-урматка ээ кылат

Адамдын ар дайым берешен болуусу жана өзү кыйналып турса да момун тууганына жардамдашуусу чөй-

---

75. Тауба сүрөсү, 9/79

рөсүндөгүлөрдүн урмат-сыйына ээ кылат. Алла Таалага жакындоого жардам боло турган мындай аракеттер мусулмандын өзүнө билинбесе да, Жараткан Кудайдын алдында орду маанилүү экенин пенделер арасында билдирип турат. Мына бул окуя буга сонун мисал боло алат:

Азирети Умардын (радыяллаху анху) доору. Олжолор мамлекеттик казынага дарыядай агып турган кез. Азирети Умардын (радыяллаху анху) Азирети Абу Убайда, Азирети Муаз Ибн Жабал жана Азирети Хузайфа (радыяллаху анхум) сыяктуу сахабаларга жакын мамиледе болгондугу белгилүү. Бул жакындыкты толук түшүнбөй: “Эмнеге Абу Убайдага Азирети Умар иним дейт? Эмне үчүн мынчалык жөнөкөй жашаган булар менен көбүрөөк сүйлөшөт? Эмнеге мынчалык жаш болуп туруп Муаз Ибн Жабал ансар менен мухажирдин эн алдыдагыларынын арасында жүрөт? Хузайфа эмнеге башкалардан өйдөрөөк турат?” – дегендерге Азирети Умар (радыяллаху анху) бул иштин чыныгы жүзүн билдирүү үчүн даярданды. Бул иш алардын катачылыктарына жооп катары сабак болмок.

Ар бирине ичинде алтыны бар кеселер менен элчи жөнөттү. Элчилер ал жерден кете электе эле алып келген алтындары башкаларга таратылганына күбө болушту. Үчөө тең өз ара макулдашып алышкансып алтындарды муктаждарга таратып беришти жана Азирети Умардын (радыяллаху анху) өздөрүнө болгон ишеничинин, сый-урматынын бекеринен болбогонун тастыкташты.⁷⁶

Чын-чынына келгенде алар абдан оор абалда жашап жаткандыгы айдан-ачык эле. Мисалга алсак Сириянын аймагында Геракл менен кармашкан Абу Убайданын (радыяллаху анху) аран дегенде эки күнгө жетерлик гана оокаты болгон.

Ошол убакта Шам тарапка келген Азирети Умар (ра-

---

76. Аскалани, Исаба, 1/469

дыяллаху анху) аскер башчыларынан: “Иним Абу Убайда каякта?”, – деп сураганда, алар: “Азыр келип калат”, – деп жооп беришет. Көп өтпөй Абу Убайда (радыяллаху анху) бир төөгө минип келип, саламдашып, айланадагылар менен сүйлөшпөстөн түз үйүнө кетет. Жанында бир гана кылычы, калканы жана бир аз тамак-ашы бар болчу. Анын бул абалын көргөн Азирети Умар (радыяллаху анху) көзүнө жаш алып, дароо Абу Убайданын (радыяллаху анху) жанына барат. “Бир аз болсо да өзүнө кам көрсөн боло! Жок дегенде бир аз оокатты өзүнө алсан болмок!” – деп кайрылганда, анын жообу Азирети Умарды (радыяллаху анху) мурункудан да катуу таныркатат.

“Оо, момундардын башчысы! Абалыбыз айдан ачык. Бизге мына ушулар жетет. А түгүл ашып да калат”.⁷⁷

Анын мындай каниеттүүлүккө толгон жообу менен жашоосуна таң калган Умар (радыяллаху анху): “Баарыбызды өзгөрткөн дүнүйө, сени эч качан өзгөртө албайт”, – деген сынын айткан.⁷⁸ Алар алганды жаман көрүп турганда дүнүйө деген жалган нерсе аларды эч өзгөртө албайт болчу. Ошондой эле алар ислам менен келген жаны түшүнүктүн мөмөлөрү болуп, бергенге шашылып, алгандан мүмкүн болушунча оолак турушкан.

Ооба, жардамга колу ачык менен жардамга муктаж болгондордун арасында сүйүү жана урмат-сый пайда болот. Жардам берилип муктаждыгынан арылгандар көрө албастык, өч алуу, өчөшүү, кек сактоо, душмандык сыяктуу жаман сапаттардан жана колунда барлардын байлыгына көз артуудан алыс болушат.

2. Берекени арттырат

Аят жана хадистерде айтылгандар боюнча башка бирөөлөргө берилген мал-дүнүйө азайгандын ордуна ыкласка жараша берекеге толуп, көбөйөт. Мисалы, Азирети

77. Аскалани, Исаба, 3/589

78. Ибн Асир, Усдул-Габа, 5/206

4. Жардамдашуу

Абу Бакир (радыяллаху анху) көп жолу оокатынын баарын муктаждарга арнап койгон болсо да, кайрадан Алла Тааланын каалоосу менен көптөгөн байлыкка ээ болгон. Ошондой эле Алла Тааланын жолунда коротулган мүлк, буталган дарак сымал жемиштүү жана жандуу болуп, дайыма берекеси артып турат. Жараткан бул акыйкатты Куранда минтип баяндайт:

«Алланын жолунда мал-мүлкүн сарптагандардын иши – кудум жети машак байлаган, ар машагы жүздөн дан алган үрөн сыяктуу. Алла каалаган пендесине эселеп көбөйтүп берет. Алланын берекеси кенен, Ал баарын Билүүчү». ⁷⁹

Улуу заттар ыйык жолдо колдонулбаган мал-мүлктү бир жерде тура берип сасып кеткен сууга окшоштурушат. Бул жагдай тууралуу Шейх Саади мындай деп айткан:

“Акча топтоп көтөрүлүп кетем деп ойлобо. Токтоп калган суу жаман сасыйт. Мал-мүлкүндү муктаждарга багыштоого аракет кылгын. Аккан сууга асман жардам берет. Жаан жаадырып, сел жүргүзүп, кургап калуудан сактайт”.

Мавлана да бул акыйкатты минтип баяндайт:

“Эгин эге турган дыйкан оболу, кампасын бошотот. Бирок, кийин ал кампасына мол түшүм толот. Эгинин кампада катып сактаган дыйкан болсо, акыр аягында каткан эгинин чычканга жем кылат”.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) өзүнүн куттуу хадистеринин биринде момун-мусулмандын дүйнөгө болгон көз карашынын принциптери деп да атасак боло турган маселелер тууралуу сөз козгогон кезде кайыр-садага жана зекет берүү менен мал-мүлктүн эч качан кемибестигин минтип айткан:

“Силерге үч нерсе боюнча ант берип, кепилдик берем: Садага бергенден бир да пенденин мүлкү азайбайт. Алла Таала зулумдукка кабылып, ага чыдаган пенденин

---

79. Бакара сүрөсү, 2/261

кадыр-баркын арттырат. Кайырчылыкка эшигин ачкан адамга Алла Таала жакырчылыктын эшигин ачат. Силерге бир нерсе айтам. Аны эсинерге бек түйүп алгыла. Бул дүйнөдө адам төрт түргө бөлүнүшөт:

1. Алла Таала тарабынан мал-мүлк жана илим берилген кишилер. Бул ырыскысы үчүн Жаратканынан коркуп, тууган-уруктары менен болгон байланыштарын бекемдейт жана анда Алла Тааланын да акысы бар экендигин жакшы билет. Мына ушул эн улук мартаба.

2. Алла тарабынан илим берилип, бирок мал-мүлк берилбеген адамдар. Алар адал ою менен ак ниеттен: “Эгерде менин да байлыгым болгондо, баланча сыяктуу сарптайт элем”, – дейт. Булар да өз ниеттерине жараша сыйлык-сообун алат. Бул экөө ала турган сыйлык-сооп өнүгүнөн бирдей даражада болушат.

3. Алла Таала тарабынан байлык берилип, илим берилбеген адамдар. Булар өз байлыгын ашыкча чачып, керексиз жерге сарптоодон, Жаратканынан коркпойт. Тууган-уруктары менен болгон мамилесине көңүл бурбайт жана ошол мал-мүлкүндө Алла Тааланын да акысы бар экендигин ойлоп да коюшпайт. Бул эн жаман жана жагымсыз көрүнүш (даража).

4. Алла Таала тарабынан байлык да, илим да берилбеген кишилер. Алар: “эгерде менин да байлыгым болгондо, баланча сыяктуу колдонот элем”, – деп ойлонушат. Булар да ниеттерине жараша мамилеге арзып, күнөө боюнча мурнкусу (үчүнчү топтогулар) менен бирдей болушат.⁸⁰

3. Жардамдашуу коомдун ичиндеги бейпилдикти бекемдейт

Коомдун ичиндеги колунда жокторду аныктап, аларга жардам берүү келечектеги бейпил жашоо үчүн эн сонун кам көрүү болуп саналат. Мындай кылуу менен айласыз-

---

80. Тирмизи, Зухд, 17; Муснад, 4/231

4. Жардамдашуу

дан мыйзамсыз жолго түшкөн коомчулуктагы дүрбөлөндөрдүн алдын алган болобуз жана бейпилчиликтин жоголуусуна бөгөт коёбуз. Жардам берүү менен кедейлер коргоого алынат. Алардын материалдык муктаждыктары жоюлуп, ар кандай жаман жолдорго барбай калышат. Анткени кедейлик, ачкачылык женил ойлуу адамдарды көбүнчө ууру болууга же башка жаман иштерге түртөт.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) көп хадистеринде бизге коом ичинде санаасы санга бөлүнүп, бейпилчилик эмне экендигин билбеген кишилер жашап турганда, ал коомдогу башка адамдар да каалаган нерселерине жетпей тургандыгын түшүндүрүп жатат. Демек, жалпы коомдун тынчтыгы жана жыргалчылыгы бардык адамдардын тынчтыгы жана жыргалчылыгына байланыштуу. Бүгүн кедейлерден качып бербегендер; эртен жүз эсесин пара катары берсе дагы ортого чыккан көйгөйлөрдөн кутулганга бир да мүмкүнчүлүк табылбай калат. Демек, жеке кишинин тынчтыгы жана жыргалчылыгы жалпы коомчулуктун тынчтыгы жана жыргалчылыгы менен ажырагыс болуп, тыгыз байланышта экендиги анык.

Жардамдашуу – байлар менен кедейлердин ортосундагы материалдык чоң айырмачылыкты жоготкондой, алардын ортолорунда сый-урматты пайда кылып, өз ара жылуу мамиле түзүүгө алып барат.

4. Жардамдашуу – жакшылык жасоо үчүн жарышууга жол ачат

Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) “Берген кол алган колдон өйдө турат”, – деген куттуу хадиси бар. Бул жерде мусулмандардын жардам алгандан көрө жардам бергендерден болууга чакырык жасалган. Кыйын жана татаал турмуш убагында мусулман туугандарынын жардамы менен жашап, алардын жакшы мамилесин көргөндөр, кыйынчылыктарын артта калтырып, иштеп-таап, башкаларга жардамын берген кол у ачык кишилерден болууга үндөйт. Бул кыймыл алардын

ичинде жакшылыкта жарышууга жол ачат.

ОКУ, САБАК АЛ!

Нанды бөлүшүң нандан да таттуу болот

Мына биздин да акыркы сабак аяктап калды. Окуучулар чыкканга аябай шашып жатышты. Дептер менен китептерин сумкаларына салышып, коңгуроо кагылары менен эшикке чыкканга даяр. Бир гана Азамат даярданган жок. Кеч чыгуу үчүн колунан келишинче башка нерселерди жасап жатты. Акыры коңгуроо кагылды. Окуучулар баары эшикке жанталашып чыгып кетишти. Бир гана Азамат ордунан козголгон жок. Окуу куралдарын шашпай жыйнаштырды. Бир чети мугалимин көзүнүн кыры менен карап, бир чети классташтарынын чыгуусун күтүп жатты.

Мугалими анын бул кыймылын байкап калып:

– Азамат, эмне болду? – деди. – Үйгө барбайсыңбы?

Азамат акыркы классташы чыккандан кийин жооп берди:

– Сиз менен сүйлөшөйүн дедим эле.

– Мейли сүйлөшөлү? – деди мугалими.

– Акылбек досубуз бар го...

– Ооба. Акылбекке эмне болуптур?

– Абалы анча эмес го. Апасы мектептен жегенге эч нерсе бере албайт экен.

– Анан?

– Ага жардам бергим келип жатат. Бирок, менин жардам берип жатканымды билсе таарынат. Күңгө бир тоочтун акчасын топтоп сизге берсем, сиз ага берсеңиз болобу?

Чөнтөгүнөн бир ууч акча чыгарып, партанын

4. Жардамдашуу

цстцнө койду. Таң калган Кенжебек агай акчага тийбей, отуруп ойлонду. Бул жакшы окуган жана сыйкымдүү окуучусу ушунчалык ак ниет эле. Азаматтын үй-бүлөсү жакыр болчу, ага карабай жардам бергиси келип жатат. Ал аз келгенсип, жардам бергенин билдиргиси да келген жок.

Кенжебек агай:

– Азамат, коё турсаң. Билишимче, силердин да материалдык абалыңар анча жакшы эмес. Туурабы?

– Ооба, ошондой. Атам күнүмдүк жумуштар менен гана чектелет. Көп учурда жумуш таппайт. Бирок, мен дагы иштеп акча таап жатам.

– Каякта иштеп жатасың?

– Токоч сатып жатам.

Кенжебек агайды дагы ой басты. Ушунчалык жакшылыкка эмне деш керек? Мунун ишке ашуусу кыйын. Аны бул иштен баш тарттырууну ойлоду. Бирок окуучусунун көңүлүн оорутпашы керек. Балким, аны менен бир аз сүйлөшсө бир жолу табылып калар.

Кенжебек агай Азаматты карап:

– Чоңойгондо ким болгуң келет? – деп сурады.

– Эң бай ишкер.

– Эмне үчүн?

– Адамдарга көп жардам берүү үчүн.

– Жакшы, – деди Кенжебек агай, – Эми Азамат, Акылбектин үй-бүлөсүнүн абалы начар, бул чындык. Бирок, силердики да андан айырмасы жок, шашпай тур. Аябай бай болгондо элдерге жардам бересиң. Кандай дейсиң?

– Жок болбойт, – деди Азамат, – Азыр жардам беришим керек.

– Эмнеге болбойт?

– Анын үч себеби бар.

Биринчиси, бул акча ансыз деле меники эмес. Жакшылык жасаганым үчүн Алла Таала мени адамдарга сүйкүмдүк көргөзүздө. Адамдар да жактырып, көп тооч алып жатышат. Андыктан күнүгө башкалардан көбүрөөк тооч сатып жатам. А түгүл, биздин райондо Асан байке күнүгө эки тоочту көгүчкөндөргө берет.

Экинчиси, жаш кезде мындайды үйрөнбөсөм, чоңойгондо эч кимге жакшылык жасай албай калам. Азыртадан жасабай муну бай боло турган убагыма калтырып койсом, бай болгондо да “дагы байыганда” жакшылык жасайм деп, өзүмдү алдап жүрө берем.

Үчүнчүсү, абдан маанилүү. Чоңойгондо аябай бай ишкер болгум келип жатат. Убагында эч нерсе кылбагандар эң бай ишкер боло алышпайт.

Кенжебек агай маңдайында чоң бир киши тургандай сизди:

– Үчүнчүсүн жакшы түшүнгөн жокмун, – деди.

– Түшүндүрөйүн, – деди Азамат. Азыр анча бай болбогондуктан, күнүгө бир тоочтун акчасындай гана жардам бере алам. Мындан ашыгыраак бере албаймын. Алла Таала бейишке колунан келишинче жакшылык жасагандарды киргизери анык. Азыр колумдан ушул эле келгенине байланыштуу мен үчүн бейиштин баасы бир булочканын акчасындай. Эгер бай болбой туруп каза болсом, анда бир нече булочканын баасы менен бейишке киришим мүмкүн. Мындан да жакшы нерсе барбы?

Кенжебек агай таң калып, Азаматка макул болгонсун, “ооба” дегендей, аны үйүнө узатты.

4. Жардамдашуу

Класска кирип баратса мектепте эч ким жок экен, буюмдарын жыйнаштырайын десе, цстөлүнүн цстүнөн Азаматтын таштаган акчасын көрдү. Айла жок акчаларды алды.

Ага бир да акча мынчалык барктуу болгон эмес. Дүйнөнүн эң кымбат баалуу асыл таштары, алтындары колунда тургандай. Жадагалса, бул акчалар андан да кымбат. Бул акчалар бейишти сатып ала турганга тете. Такыр таштагысы келбей акчаны бекем кысып кармады.

Кенжебек агай отурган жеринен турган жок. Жан дүйнөсү башкача болгонун сезді. Жай жааган жаанга окшоп ыйлай баштады. Ыйлап кирди... Ыйлап жатты... жана да ыйлай берди.

Өзүнө келсе кеч кирип калыптыр. Акырындан басып бара жаткан Кулубек кароолчу “тоочтон түшкөн акчалар менен бейишке кирчү”, “тоочтон түшкөн акчалар менен бейишке кирчү” деген сөздөрдү Кенжебек агайдын кайталап жатканын укту. Кароолчу абдан таң калып: “Кенжебек агай, эмне дейсиз?” – деген сөзүн агай уккан да жок. Кенжебек агай кароолчунун таң калуусу менен кичүүсүмдү тосуп алды.⁸¹

Ооба, тегерегибизге карасак көптөгөн колунда жок адамдарды көрөбүз. Биздин иш аларга барып жардам берчү, материалдык абалыбыз жакшы эмес болсо да, колдогу бир нанды бөлүшкүчүнүн өзү чоң эрдик.

Нанды бөлүшкүч нандан да таттуу болорун унутпастан жадыбызга түйүп алалы!

**Жардамдашууда бири-биринер менен
жарышкыла**

---

81. Асым Йылдырым

Куранда буйрук жана сунуш кылынгандай же болбо-со хадистерде айтылгандай сахабалардын ар бири жоомарттыкта аккан суу сымал башкаларга жардамын бачым жеткирүүгө аракет кылып, бул жакшылыкты болушунча көп кылууга шашылышкан.

Негизи, жан дүйнөлөрү ыймандын нуру менен жанданган ал улуу заттардан мындан башка нерсе күтүүгө болбойт. Эгерде чынында биз дагы коомдук жашоодо жакшы натыйжаларга күбө болгубуз келсе, ар кайсы жерде болгон сыяктуу эле сахабалардан үлгү алып, келечекте жаны, жакшылыкта, жоомарттыкта жарыша турган жаштарды тарбиялашыбыз керек. Бүгүнкү күндө ар кай жакта топ-топ болуп уюшуп жардамга чуркаган ар кандай уюмдарды көрүп, биз дагы бул нерсеге күчүбүз жетерине үмүтүм чон. Ошондой эле бири-бирине каралашып, жөлөк-таяк болуп күн өткөргөн элдин эртенкиси кандай жакшы болорун элестетүү анча кыйынга турбаса керек. Тарыхтан сахабаларыбыздын жакшылык жасоодо канчалык чон бийиктиктерди багынтып калгандыктары бизге, азыркы иштерибизге кайталангыс үлгү боло алат.

Материалдык жактан аксап тургандыктан жихадга катыша албай, жашын төгүп, жан дили менен берилгендиги үчүн Курандагы аятта чагылдырылган алтын муун жакшылык жасоодо бири-бири менен жарышып турушчу. Ошондуктан байлардан озуп кете албай жана сооптору да аларга караганда азыраак экенин айткан жупуну сахабаларга Пайгамбарыбыз Мухаммед Мустафа (саллаллаху алейхи васаллам) даража боюнча бирдей орунга келтире турган сооптуу амалдарды аткарууларын сунуштап, ал эми аларды угуп калып ошол замат аткарууга умтулган байларга, бул нерсе Алла Тааланын жакшылыгы экенин эскерткен.

Бул окуяны Абу Хурайра минтип баяндайт:

Мухажирлердин жокчулукта жашагандары Алланын Элчисине (саллаллаху алейхи васаллам) келип:

“Байлыгы барлар чон даражаларга жана түбөлүк жакшылыктарга жетишти”, – дегенде, Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Эмнеге?” – деген суроосун узатат. “Биз сыяктуу намаз окушат, орозо кармашат. Ошол эле убакта садагаларын да берип жатышат. Алар кулдарды боштондукка чыгарып жатышат. Ал эми биздин андай кылганга эч кандай мүмкүнчүлүгүбүз жок”, – деп жооп беришти. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Силерге силерди ашып кеткендердин даражасына жеткире турган, силерден кийинкилерден да ашып кете турган жана бир гана силер кылганды аткаргандар гана силерди аша ала турган амалды айтайынбы?” – деп сурады. “Ооба, оо, Алланын Элчиси!” – дегенде, Ал: “Ар бир намаздын аягында 33 жолу Субханаллах, 33 жолу Алхамду лиллах, 33 жолу Аллаху Акбар деп кайталап жүрсөнөр (аларга жетесинер)”, – деп жооп берди. Арадан бир канча убакыт өткөндөн кийин колунда жок мухажирлер кайра эле Алланын Элчисине (саллаллаху алейхи васаллам) келип: “Биз аткарып жаткан нерселерди байлыгы бар туугандарыбыз да угуп алышып, алар да ошону жасап жатышат”, – дешет. Аларга жооп катарында Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Бул Алла Тааланын каалаганына берген жакшылыгы болчу”, – деп айтты.⁸²

Албетте, Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) дагы башка хадистери менен алардын бул көңүл түйшөлткөн санааларын жазып, аларга сооп табуу жолдорун көргөзгөн. Ардактуу Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) бул багытта айткан сүйүнүчтүү кабарлары боюнча, колунда жок туруп, байлыгын Алла Тааланын жолуна арнагандарды көрүп, чын ниеттен чыныгы ыкластуулук менен “менде да (байлыгым же мүмкүнчүлүгүм) болгондо, баланча сыяктуу таратып берер

82. Бухари, Азан, 155; Даават, 17; Муслим, Масажид, 142; Зекет, 53; Муснад, 2/419

эле”, – дегендер так эле тигилер сыяктуу чоң соопторго жете алышат.

Сахабалардын баарында болгондой эле Азирети Абу Бакир (радыяллаху анху) менен Азирети Умардын (радыяллаху анху) ортосунда болуп өткөн, колунда барын Алла Тааланын жолунда арноо үчүн жарышка түшкөн окуяны келтире кетели.

Азирети Умар (радыяллаху анху) минтип баяндайт:

“Алланын Элчиси баарыбызды садага берүүгө үндөгөнү менин колумда байлыгым бар учурга туш келип калды. Ичимен “Азирети Абу Бакирди мына эми аша алам.” – деп ойлоп, байлыгымдын жарымын алып, Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) бардым. Ал менден: “Үйүңө эмне калтырдын?” – деп сураганда, “Мунун жарымын”, – деп жооп бердим.

Ошол убакта Абу Бакир (радыяллаху анху) бардык байлыгын алып келгенде Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) мага берген суроосун ага да узатты. Абу Бакр: “Аларга Алла Тааланы жана Анын Элчисин таштадым”, – деп жооп берди. Ошондо гана жакшылык жасоо үчүн жарышууда Абу Бакирге эч качан жете албастыгымды түшүндүм”.⁸³

Берешендик алардын түшүнүгү боюнча ушундай кол жеткис даражада эле. Ошондой эле жашоо-турмушун да ушул нукта улантып Алла Тааланын ыраазычылыгына ээ боло алышкан болчу.

ОКУ, САБАК АЛ!

Чогуу жашоонун адеп-ахлагы.

Жоомарттык ар бирибиздин ички дүйнөбүздө жашоосу керек. Башка бирөөлөрдүн сезимдери менен өзгөлөрдүн муктаждыктарына биз өзүбүздү жоопкер тутуубуз зарыл. Жаныбызга келген ар бир

83. Тирмизи, Манакиб, 16; Дарими, Зекет, 26

4. Жардамдашуу

адамды ачкабы-токпу, кийими бѳтѳнбѳ, эс алуусу керекпи, деги анын ал-жайын, муктаждыктарын сурап, анан муктаждыктарын жоюп, курсагын тойгузуубуз керек. Бул абдан маанилѳ нерсе. Бирок тилекке каршы, кѳпчѳлѳгѳнѳн “башкаларды жашатуу ѳчѳн жашоо” тѳшѳнѳгѳн кѳрѳ албай жатам. Бул мени ѳкѳттѳ калтырууда. Дасторкондо отуруп, жолдошторунун алдында нан жок, ага алыс отуруп калганы жана муну эч ким капарына албаганы мени абдан ѳкѳндѳрѳт.

Анан да биз менен чогуу иштеп, динге кызмат ѳтѳп жѳргѳндѳрдѳ дасторкондон четте калтыруу, чогуу отурбоо туура эмес жосун. Бардык адамдарды ардактап, урматтоо биздин милдетибиз экенин эсибизден чыгарбашыбыз керек. Бѳлѳнѳп-жарылуу нравалуулукка, динибиздин адеп-ахлагына туура келбеген жорук.

Кайсы жерде, кайсы орунда, кандай шартта болбосун адамдардан алыстабагыла, бѳлѳнѳп жарылбагыла. Адамдарды теѳсинбѳѳдѳн ыраак тургула. Кандай гана жагдай болбосун ар кимге сый-урмат кѳргѳзѳп, аларды ардактагыла. Тамак-ашыңарды алар менен бѳлѳшкѳлѳ жана алар менен болгон мамилеңерди ѳзѳѳдѳн алыс болгула. “Жалган дѳйнѳ” деп коюу оңой. Бирок, ошол нерсени чын дилден сезѳп абдан кыйын. Жараткан ошону сездирсин.⁸⁴

Жардамдашууда кѳнѳл бурула турчу маанилѳ жагдайлар

Жогоруда айтылгандай жардамдашуу – бул Алла Тааланын алдында болгондой коомчулуктун алдында да адамдын кадыр-баркка жетѳѳсѳнѳ ѳбѳлгѳ тѳзгѳн маанилѳ иш-аракет жана амалдардын бирѳѳ болуп саналат.

---

84. М. Фетхуллах Гѳлен, Гѳрбет Уфуклары (Кырык Тести-3), 51-б.

Албетте, бул нерсе аткарылып жаткан убакта да кылдат мамиле жасай турчу бир катар жагдайлар бар. Кылдат мамиле жасабай аткарылган жардамдашуулар менен жардам берүүлөр көп учурда күтүлгөн натыйжаны бербей, тенирден тескери кетери ачык. Андыктан, алдыдагы жагдайларда аяр мамиле менен иш алып баруу абдан маанилүү:

1. Баарынан мурун, жардам Жараткан Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн гана берилүүгө тийиш. Түпкүрүндө Алла Тааланын ыраазычылыгы болбогон жардамдашуулар Жараткан Кудай тарабынан кабыл болбой тургандыгы анык. Эгерде жардам “эл көрсүн” же жеке пайда түшүнүгү менен көрсөтүлсө, ал жардам Жараткан Кудайдын алдында эч кандай мааниге ээ болбой калат.

Жараткан Эгебиз бул жагдай тууралуу Курани Каримде бизге төмөндөгүдөй деп эскерткен:

«Мал-мүлкүнөрдөн эмнени кайыр-садага кылсанар, ал өз пайданар үчүн. Жалаң гана Алланын ыраазычылыгы үчүн кайыр-садага кыласынар! Мал-мүлкүнөрдөн эмнени кайрымдуулук катары жумшасанар да, анын сообу өзүнөргө толук берилет. Силер кымындай да адилетсиздикке кабылбайсынар».⁸⁵

2. Жардам бериле турган кишилер (же даректер) так аныкталуусу керек. Чынында муктаж болгондор табылуусу зарыл. Азыркы күндө муктаж болбой туруп арабызда кайырчы кейпин кийип жүргөндөр аз эмес. Ошондой эле уялганынан керектүү жардамга жете албай, жардам күтүп, кыйналып жүргөндөр да жок эмес.

Алла Таала Курани Каримде мына минтип айткан:

«Кайыр-садагалар өздөрүн Алла Тааланын жолуна арнаган, тиричилик үчүн алыс жерлерге бара албай турган жакырларга берилсин. Чыныгы абалын билбегендер алардын абийирин сактап, тиленбегендигинен

---

85. Бакара сүрөсү, 2/272

4. Жардамдашуу

улам аларды бай деп ойлошот. Сен аларды өн-турпатынан тааныйсың. Алар адамдардын артынан сая түшүп суранышпайт. Эмнени кайыр-садага кылсанар да, албетте Алла Таала аны билет».⁸⁶

3. Өзүбүз колдонгон же жарактан чыккан нерселер жардам катарында берилбеши керек. Тагыраак айтканда, жардам бере турган адам ошол бериле турган буюмду кудум өзүнө берилип жаткандай сезип, анын сын-сапатын жактыра албаса башка бирөөгө берүүдөн баш тартуусу керек. Бул тууралуу Ыйык Куранда минтип айтылган:

«Оо, ыйман келтиргендер! Иштеп тапкан нерсенерден жана биз силерге жерден чыгарып берген түшүмдөрдүн жакшыларынан Алла Тааланын жолунда сарптагыла. Өзүнөр алсанар көргүнөр келбей аргасыз ала турган нерселерди тандап садага кылбагыла. Алла Таала – эч нерсеге муктаж эмес, бардык мактоого татыктуу экендигин билгиле».⁸⁷

Дагы бир куттуу хадисте: Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) доорунда кээ бир инсандар курманы сабактары менен алып келип Масжиду Набавиге таштап коюшчу. Колунда жоктор ал жерден алып, өз керегине жаратышчу. Бир күнү Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) мечитке кирип, ал жерге койгонго ылайык келбеген курма сабактарын көргөндө, колундагы таягы менен аларга ишарат кылып: *“Мына бул курма шингилдерин алып келген киши кааласа мындан да жакшыраагын бере алат болчу. Эми аны алып келген киши кыямат күнүндө дал мына ушул сыяктуу сапатсыз кайтарымын (акысын) алат”*.⁸⁸

4. Берилип жаткан жардам эч качан санаркатуу менен жасалбаш керек. Мындай жардамдын кишиге эч кандай пайдасы тийбейт. Курани Каримде мындай жардамдар момун-мусулман эместердин жардамы катары сү-

86. Бакара сүрөсү, 2/272

87. Бакара сүрөсү, 2/267

88. Абу Дауд, Зекет, 17

рөттөлөт:

«Оо, ыйман келтиргендер! Мал-мүлкүн адамдарга көрсөтүү үчүн сарптаган жана Аллага, акырет күнүнө ишенбеген адам сыяктуу берген садаганарды милдет кылуу жана көнүл иренжитүү менен текке кетирбегиле. Мындай адам кудум үстүн топурак баскан, нөшөрлүү жамгырдан кийин бети жуулуп мурдагыдай болуп калган жылмакай ташка окшойт. Андайлар кылган иштери үчүн акыретте эч кандай соопко ээ боло албайт. Алла каапырлардын тобун Туура жолго салбайт».⁸⁹

5. Жардамдын чон-кичинеси болбойт. Адамдын кылган жакшылыгы аз болсо да аны кичине көрбөшү керек жана ар дайым эн жогорку денгээлде жардам берүүнү көздөөсү зарыл. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): *“Тууганынды жылмайып тосуп алуу сыяктуу жакшылык болсо да аны аяба”*, – деп, эн оной жана кичине жакшылык болсо да аянбашыбызды эскерткен.⁹⁰

6. Жардам эч качан кечигүүгө дуушар болбоосу керек. *“Бир саамга күтө турайын”*, – дегенибиз туура эмес нерсе. Колубузда болгону менен кечикпестен жардам берип, эрте күндү кечиктирүүдөн алыс болуу керек.

7. Зекеттен тышкары, бардык жардам берүү жашыруун түрдө жасалуусу керек. Анткени, зекет парз болгондуктан, парз болгон ибадаттар ачык-айкын түрдө жасала берет. Бирок, зекеттен тышкары ар кандай жардамдашуу же жардам берүү жашыруун өткөрүлүп, ал иш-аракетке мактануу, элге көрүнүү сезимдери аралашпоосу зарыл. Бул маселе боюнча Алла Таала Курани Каримде минтип айтылган: «Кайыр-садаганы ачык-ашкере берсенер – ал кандай жакшы! Эгерде аны жашыруун түрдө жакырларга берсенер – ал андан да жакшы. Бул силердин кээ бир күнөөлөрүнөрдү жууп кетет. Акыйкатта Алла кылганы-

89. Бакара сүрөсү, 2/264

90. Риязус-Салихин, 1/159

4. Жардамдашуу

нардын баарын жакшы билет».⁹¹

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) өзүнүн бир хадисинде он колдун бергенин сол кол билбей тургандай жашыруун садага бергендер акыретте Арштын көлөкөсүндө көлөкөлөй тургандыгын айткан.⁹²

Жогоруда аталгандар жардам берип жаткандардын этият боло турган бир канча маанилүү жагдайлары эле. Башкалардан жардам күткөндөр болсо муктаждыгынан ашыкчага көз артпай, берилип жаткан жардамды жете турган өлчөмдө алуулары, башка да жардамга муктаж кишилер бар экенин эсинен чыгарбашы керек. Айрыкча берилген жардамды аз көрбөө, жардам көрсөткөндөргө ыраазычылык билдирип, аларга дуба-тилек кылуусу керек.

СУРООЛОР

1. Берилген жардамдын толук түрдө “жакшылык” болуусу үчүн эмнеге маани берилүүсү керек?

а) Жакшы көргөн нерселерибизди жардам катарында берүү.

б) Колдонбогон жана жарактан чыккан нерселерди жардам катарында берүү.

в) Ашыкча жана сапатсыз нерселерди жардамга муктаждарга берүү.

г) Эч бири.

2. Хадистерде Алла Тааланын пендесине жардам берүүсүн кандай шарттарга байланыштырып койгон?

а) Дайыма өз милдетин аткаруусуна.

б) Дайыма башкаларга жардамдашуусуна.

---

91. Бакара сүрөсү, 2/271

92. Тажрид, 2/620

в) Ар бир ишти өз ирээти менен аткаруусуна.

г) Ар бир ишти өз убагында аткаруусуна.

3. Төмөнкүлөрдүн кайсынысы жардамдашуу менен байланыштуу?

а) Садага.

б) Зекет.

в) Алла Таала үчүн карыз берүү.

г) Баары.

4. Төмөндөгү жардамдашуулардын кайсынысы туура эмес?

а) Жакшылыкта жардамдашуу.

б) Такыбалыкта жардамдашуу.

в) Душмандык менен күнөө иштерде жардамдашуу.

г) Досторунун муктаждыктарын камсыздоого жардамдашуу.

5. Абдан жакшы көргөн Байруха аттуу багын Алла Тааланын жолуна арнаган сахаба ким болгон?

а) Анас бин Малик (радыяллаху анху).

б) Абу Талха (радыяллаху анху).

в) Абу Акил (радыяллаху анху).

г) Абдуррахман бин Ауф (радыяллаху анху).

6. Жүк ташып тапкан пайдасын колунда жокторго таратып жана Пайгамбарыбызга берген, “Алла жолунда (кайыр садага, жардам) берүүдө” дастанга айланган сахабанын аты ким?

а) Абу Акил (радыяллаху анху).

б) Абу Талха (радыяллаху анху).

в) Абдуррахман бин Ауф (радыяллаху анху).

г) Азирети Абу Бакр (радыяллаху анху).

7. Бардык байлыгын Алла Тааланын жолунда корот-

4. Жардамдашуу

кон, Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам): “Үйүңө эмне калтырдын?” – деген суроосуна: “Алла Тааланы жана Анын Элчисин”, – деп жооп берген сахаба ким болгон?

- а) Азирети Умар (радыяллаху анху).
- б) Азирети Абу Бакр (радыяллаху анху).
- в) Азирети Абдуррахман бин Ауф (радыяллаху анху).
- г) Абу Зарр (радыяллаху анху).

8. “Тууганынды жарык маанай менен тосуп алуу сыяктуу жакшылык болсо да аны эч качан аяба”, – деген хадис бизге эмнени билдирип турат?

- а) Жардамдын чоң-кичинеси жок экендигин.
- б) Жардамды кечиктирбөө керектигин.
- в) Жардамыбызды жашыруун түрдө көрсөтүүнү.
- г) Жардам бериле турган кишинини такталуусу керек экендигин.

9. Төмөнкүлөрдүн кайсынысы жардамдашууга байланыштуу өзгөчөлүктөрдөн?

- а) Берешендик.
- б) Өзүнөн мурун башканы ойлоо.
- в) Алла Таала үчүн (кайыр-садага, жардам) берүү.
- г) Баары.

10. Эки күндүк муктаждыктан арылта турчу гана байлыкка ээ болгон жана Азирети Умардын (радыяллаху анху) ага: “Баарыбызды өзгөрткөн дүнүйө сени эч өзгөртө алган жок”, – деп кайрылган сахаба ким болгон?

- а) Азирети Абу Зарр (радыяллаху анху).
- б) Азирети Абу Убайда (радыяллаху анху).
- в) Азирети Хузайфа (радыяллаху анху).
- г) Азирети Муаз бин Жабал (радыяллаху анху).

5. ЧЫНЧЫЛДЫК, АБИЙИРДҮҮЛҮК ЖАНА КАЛП АЙТПОО, СӨЗҮНДӨ ТУРУУ

“Адамдын жүрөгү таза болмоюнча ыйманы да бекемделбейт. Оозунан туура сөз чыкпаган соң жүрөгү таза боло албайт. Кошунасы ага толук ишеним көргөзмөйчү бейишке кире албайт”.

(Хадис)

Ынактыктын мааниси

Ынактык (берилгендик, кыйышпастык) – чынчылдык, сөзүндө туруу, ак ниеттүүлүк жана айткандарын толук аткаруу маанилерин туюндурат. Мындан тышкары диндеги бир тууганына Алланын ыраазычылыгы үчүн жакшылык каалоо жана ага кайрымдуу болуу, достук, берген убадасын аткаруу, аманатка бек туруу, алган милдетин толук аткаруу сыяктуу маанилери да бар. Чыккынчылык же кыянатчылык – бул түшүнүктүн карама-каршы маани-

5. Чынчылдык, абийирдүүлүк жана калп айтпоо , сөзүндө туруу син берет.

Момун-мусулманга чыккынчылык сыяктуу абдан терс сапаттар жарашпайт. Мусулмандар, башкалар менен болгон карым-катнашта, иштеринде чынчыл жана ак ниет болуулары зарыл. Жалганчылык чынчылдыкка толук түрдө терс түшүнүк экени баарыбызга белгилүү.

Чынчылдык алгач сөз менен, анан акыл-ойдо жана кылык-жоругубуз менен ишке ашат. Мусулмандар чынчылдык жана ак ниеттүүлүктөн эч качан кайтышпайт. Чынчылдык жана карманган жолдун бийиктиги, маанилүүлүгү, Куранда ачык жана так белгиленген. Бул тууралуу Алла Таала: “Эй, ыйман келтиргендер, Аллага каршы чыгуудан сактангыла жана ар дайым туура сүйлөгүлө”, – деп буюрат (Ахзаб, 33/70). Бул аятта момундардын дайыма туура, түз жана чынчыл болуусун белгилеген.

Мындан кийинки баяныбызда бул жөнүндө теренирээк сөз кылмакчыбыз.

Туура жол, адилеттүү (туура) адам жөнүндө

Чынчылдык – адамдын адеп-ахлактык сапаттарынын бардыгын өзүнө бириктирген түшүнүк. Бул сапаттын түшүнүктүү болушу үчүн туура жолду билишибиз керек. Анда акыйкат (туура) жол деген эмне? Ар бир мусулман намаздарында күнүнө эн аз дегенде кырк жолу окуган Фатиха сүрөсүндө: “Бизди туура жолго, Сага бара турган жолго түшүр! Сенин каарына калгандардын жана чектен чыккандардын жолуна эмес, ырыскына жана ырайымына татыктуу болгондорундун жолуна сал”⁹³ – деп туура жана акыйкат жолду Кудайдан сурануудабыз.

Бул аяттагы бизге буюрулган туура жана акыйкат жолдун, Алланын бизге жол баштоочу катары жиберген Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) карманган жолу, тагыраак айтканда, ислам жолу экендиги

---

93. Фатиха сүрөсү 1/6-7

шексиз. Туура (адилеттүү) киши Алланын буйруктарына баш ийип, Анын ыраазычылыгын көздөп жашаган жана адамдардын акысы менен укуктарына адилеттүү, калыс мамиледе болгон инсан экендигин баса белгилешибиз керек.

Туура жол Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) карманган жолу болгондугуна жараша, эн туура инсан албетте, Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) экендиги талашсыз. Ошондуктан туура жолдо болгусу келгендер, Пайгамбарыбыздын жолун, адеп-ахлагын кармануусу, андан үлгү алуусу зарыл.

Ал (саллаллаху алейхи васаллам) ишенимдүү эле

Каабанын эскилиги жетип, дубалдары урай баштаганда курайш уруусу тарабынан ондоп-түзөлүп турчу. Иштерди өз араларында бөлүшүп, бул ыйык ишке баары катышмак болчу. Каабаны ондоп түзөө иштери бүтүп Хажар-ул Асвадды (Кара ташты) ордуна жайгаштырууга кезек келди. Бардыгы бул ишке катышып калууну каалап тургандыктан ортодо пикир келишпестиктер пайда болуп, талаш-тартыштар күч алып, кылыч сууруганга чейин баргандар болду. Мындай кыйчалыш учурда курайштын улууларынан Абу Умайя б. Мугира ортого мындай сунуш киргизди: таң атаар замат Сафа эшигинен кирген эн биринчи киши кандай өкүм чыгара турган болсо ошого баш иймей болушту.

Таң атты. Бардыгы босогодон аттай турган киши ким болор экендигин чыдамсыздык менен күтүп турушкан эле. Ангыча эле эшиктен Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) кирип келгенин көргөн эл сүйүнүп кетти. Анткени анын адилеттүүлүгүнө, тууралыгына, чынчылдыгына эч кимдин кымындай шеги жок болчу. Ошондуктан Ага баары “чынчыл” дешчү.

Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) жаг-

дайды түшүндүрүп, анын жообун күтүп калышты. Ал (саллаллаху алейхи васаллам) кездеме алып келүүлөрүн суранды. Ага Хажар-ул Асвалды салып, ар бир уруунун башчысын анын чекесинен кармап ордуна алып барууга чакырды. Ошентип бардыгы ынтымак менен бул ишти бүтүрүштү.

Ага кырк жашында гана пайгамбарлык берилген. Бирок ошол кырк жашына чейинки аруу жашоосу пайгамбарлыгынын пайдубалы сыяктуу эле. Ал (саллаллаху алейхи васаллам) пайгамбарлыгынан мурун да, андан кийин да чынчыл, адилеттүү, ишенимдүү болчу. Жалган деген нерсеге анын сөздүгүндө орун жок болгондой эле.

Сахабалардан Азирети Мугира ибн Шубанын баянынан: “Ал кездерде ислам менен тааныша элек элем. Абу Жахил менен жолдошмун. Бир жолу Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) алдыбыздан чыгып калды. Болушунча алик албаган түр көрсөтүп турсак да, бизге олуттуу, жана маанилүү нерсе айтып жаткандай болуп, ак менен караны, акыйкат менен жалганды түшүндүрдү. Абу Жахил “Сенин пайгамбар экенинди кабыл алганыбызда, эчак эле динине кирип арканда жүрөр элек. Сени кабыл ала албайбыз”, – деп койду. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) акырын узап кетти. Жанымда турган Абу Жахил “Чынында анын айткандарынын баары акыйкат. Ал калп айтпайт. Анткени буга чейин бир да жолу калп айтканын көрө элекпиз. Бирок Абдулмутталиптин уулдарынын “Ажыларга биз суу беребиз, Каабаны биз кайтарабыз, ажыларды тамактандыруу милдети биздики, бул сөздөрүнө эми пайгамбар да бизден” дегени кошулса, муну көтөрө албайм”, – деп айтты.

Бул окуя Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) элдин ишенимине канчалык киргенин көрсөтө алат. Анын артынан ээрчүүдөн баш тарткандар да анын чынчыл болгонунан шек санашчу эмес. Тооратта Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) өзгөчөлүк-

төрүн окуп, анын жүзүн көргөндө “Бул инсандын жүзүндө жалган айтуунун белгиси жок” деп айткан Абдуллах б Са- лам дароо ыйман келтирип, мусулман болгон.

Кийинчерээк сахаба болууга татыктуу болгон бул зат: “Жахилия доорунда Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) менен бир жерде жолугушууга макулдашкан элек. Аны унутуп коюптурмун. Үч күн өткөн соң эсиме келип жолугуша турган жерге чуркап бардым. Карасам Ал дагы эле ошол жерде экен. Мага таарынып да, ачууланып да койгон жок. Бир гана “Мени кыйноого салдын. Үч күндөн бери күтүп турам”, – деди” – деп эскерген.

Дагы бир мисал бере кетели: Исламдын эн алгачкы шейиттери азирети Ясир жана азирети Сумайянын уулу азирети Аммар үйүнө келет. Ата-энеси “Уулум! Каякта жүрдүн?” деп сурашат. Азирети Аммар “Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) жанында” деп жооп берет. “Ал чын эле Пайгамбарбы?” деп сурашканда, “Ооба! Алла, Китеп жөнүндө айтып жатат” – дейт. Ошол жерде азирети Ясир “Мухаммед, чынында Меккеде кырк жашына чейин бир да жолу жалган дегенге жолобогон киши. Элге калп айтпаган киши Кудай жөнүндө калп айтпайт, мүмкүн эмес” деп кебин улап, дароо исламды кабыл алат.

Кээ бир убакта тамаша да кылар эле. Бирок ошондо да чындыктан алыстачу эмес. Аша чаап, жалганга жанашуудан алыс болчу. Сахабаларыбыз туура эмес тамашалап алганда, Ал (саллаллаху алейхи васаллам) баарын эскерткен. Тамаша болсо да ар бир мусулман туура, акыйкат нерседен алыстабай, чындыкты айтышы керек. Жалган – күнөөгө баарынан жакын нерсе. Андыктан аз болсо да калп айткан киши, туура эмес жолго бир кадам жакындап жатат дегенди түшүндүрөт. Жалган айтуу менен капыр болуп калбайсын. Бирок бул эки жүздүүлүктүн белгиси.

Жалган нерсе кептин бир бурчуна кептелгенде, ал

тамаша болуудан калат. Ар бир тамаша чындыктын чегинен чыкпашы керек. Бир жолу алдына бир кемпир келип, бейишке кирүүнү каалагандыгын айтканда Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ага “Карылар бейишке кире албайт” дейт. Муну уккан кемпир өтө капа болгондуктан “Ага айткыла, мындай улгайган боюнча кире албайт,” – деген. Ооба, чындыгында бейиште инсандардын баары бир куракта болушат. Пайгамбарыбыз да чын болгон нерсени тамаша менен жеткирген. Алдындагыларды алгач тамашага салса да акыйкаттан узактабай, туура эмес, ката нерселерден алыс болуп, ар дайым чынчыл болгон.

Алла чынчылдарды колдойт

Чынчылдык – башкаларга туура маалымат, туура көз караш, акыйкат нерсени жеткирүү, билдирүү. Аларга ар бир маселеде, ар кандай жагдайда туура нерсени көрсөтүү. Чынчыл болуу ошол эле убакта туура сүйлөө, чындыкты айтуу, туура нерселерди ойлоо жана туура иш-аракет кылуу. Ар бир адам ар кандай жагдайда туура, акыйкат нерсени жеткирип, өзүнө же жакындарына терс таасирин тийгизе турган болсо да чындыкты айтышы керек. Чынчылдык ар дайым адамга ишеним менен дем берип, жакындар жана тааныштар арасындагы мамиленин бекем болуусуна өбөлгө түзөт. Адам өзү менен карама-каршы ойлорго түшпөйт. Жалган болгон бардык нерсени коштоп жүргөн ар кандай ички жана коомдук проблемалардын чыгышына бөгөт коёт. Чынчылдык адамдын жан дүйнөсүн тынчтыкка бөлөйт. Аны менен бирге момундардын да. Анткени Алла чынчылдардын, чындык менен бирге болгондордун жардамчысы.

Хасан Басри жашаган шаарда өтө залим аким жашачу. Бир күнү ал аким Хасан Басрини бир катар тоскоолдук жараткандыгы үчүн кишилерин аны кармап келүүгө жиберет. Муну билип калган Хасан Басри Азирети Хабиб-и Ажаминин үйүнө барып жашынып калат. Аким

жиберген кишилер дароо жетип келип:

– Хасан Басрини көрдүңбү? – деп сурашат. Ал болсо жай-баракат:

– Ооба, деп жооп берет.

– Каякта ал?

– Мына үйүмдө.

Алар үйгө кирип барып, Хасан Басрини издеп таба албай коюшат. Өтө ачууланган акимдин кишилери сыртка чыгып.

– Эй Шейх, неге калп айтып жатасын? – деп нааразы болушат.

– Мен калп айткан жерим жок. Силер аны көрө албасанар мен күнөөлүмүнбү? Кайра үйгө кирип тинтип чыгышса да аны таба алышпай кетип калышат. Алар кеткен соң Азирети Хасан Басри:

– Эй Хабиб, сенин урматына Алла Таала мени аларга көрсөтпөй сактап калганын билем. Бирок эмнеге мени бул жерде экенимди айтып салганынды түшүнбөй турам.

Ошондо Азирети Хабиб мындай суроого бир эсе маанайы чөгүп:

– Эй устатым! Сизди таба албай калгандары менин урматыма эмес, чындыкты айтканымдан. Сиз деле билесиз, Алла чынчылдардын жардамчысы эмеспи!? Эгер калп айтканымда сизди да, мени да кармап кетишер эле, – деп жооп берген экен.

Мусулман ар дайым кандай гана жагдай болбосун берген сөзүнөн кайтпайт, аманатка бек болуп, мойнуна алган милдетин толук аткарып, жалган, калп болгон бардык нерседен алыс турат. Аллага ибадаты жана баш ийүүдө толук берилүү менен кулдук милдетин аткарат. Жаратканга жан дүйнөсү менен байланып, Анын алдында Аны алдоого, башкага сыйынууга, ибадатын башкалар көрүүсү үчүн аткарууга даабайт.

Жаштардан бирөө Каабанын алдында дайыма “Эй чынчылдардын жардамчысы болгон Алла, эй арам нерседен алыс болгондордун жардамчысы Алла, сага чексиз шүгүр жана мактоолор болсун” – деп дуба кыла берет. Мындай көрүнүш бардыгынын кызыгуусун арттырат. Алардын бирөөсү “Эмнеге дайыма ушул дубаны кыла бересиң, башка дуба билбейсинби?” – деп сурайт. Ал:

Жети-сегиз жыл мурда Каабада жүргөндө ичи алтынга толо кап таап алдым. Ал капта миндей алтын бар эле. Ичимен аларды алып пайдаланууну ойлондум. Бирок кайра анын башка бирөөнүкү экенин ойлоп, ал мага арам экенин түшүндүм. Ошол убакта ары тараптан бирөө так эле мен таап алгандай капты издеп жар салган үнүн угуп калдым. Жаныма ал кишини чакырып кандай кап, ичинде эмне бар экенин сурадым. Айтып бергендери мен таап алган каптын так эле өзүндөй болуп чыкты. Капты ага кайтарып бердим. Ал мага сүйүнүп, ичинен отуз алтын берди.

Базарга бардым. Бир кулду аябай мактап сатканга аракет кылып жатышкан экен. Ал кулдун тазалыгы менин көңүлүмдү бурду. Алардын жанына барып кулду отуз алтынга сатып алдым. Бир-эки жыл өттү. Сатып алган кулум абдан эмгекчил, адептүү эле. Аны сатып алганым абдан ыраазы элем. Бир күнү аны менен жолдо кетип бара жатканда алдымдан үч киши чыгып калды. Аларды байкап калып ал мага Марокко амиринин уулу болгондугун, алдыда келе жаткандар атасы жиберген кишилер экендигин айтты. Мага “Сен абдан жакшы адамсың. Тиги келаткандар мени атама алып барыш үчүн сенден мени сатып алууну каалашат. Андыктан мени отуз минден аз алтынга бербе”, – деди. Алар жаныма келип, тиги айткандай эле сатып алууну каалашты. Макул болдум бирок 60 алтын беребиз дегенде макул болбодум. Алар таң калып алгач сен сатып алгандан эки эсесин берип атабыз го дегенде мен андай болсо базардан барып сатып алгыла деп жооп кайтардым. Көбөйтүп отурушуп жыйырма

минге чыгарышты. Отуз минден ылдый бербейм дедим. Аргасыз макул болушту. Ошол отуз миң алтын менен иш орундарын ачтым, соода-сатык менен алектендим, байлыгым көбөйдү. Анан күндөрдүн биринде тааныштарым бир байдын сулуу кызы бар экенин, атасы жакында эле бул дүйнөдөн өтүп кеткенин айтышып, аны менен үйлөнүп алууну сунушташты. Макул болдум. Нике кыйылып, төөлөргө келиндин себи жүктөлдү. Келиндин себинде бир капка көңүлүм бурулду. Тааныш кап эле. Кыздан сурасам атасынын белеги болуп чыкты. Бир жолу аны атасы жоготуп алганда, бирөө таап, ага ыраазычылык катарында ичинен отуз алтын кайтарып бергени, азыр анын ичинде ошол миң алтындан 970 алтын калып септин арасына кошулганы белгилүү болду. Ошентип, бир убактарда таап алган алтындар менин ырыскым экен, кайтарып бербегенимде мага арам болмок, бирок азыр мага адал жол аркылуу кайтып келди.

Куран-и Карим тууралыкты буюрат

Бойго жеткен адам, билип туруп калп айтканы аркылуу ички сезиминде, деги эле ыйманында ошол жалган нерсе менен кармашууга, тирешүүгө туш болот. Чынчылдык (тууралык) – адамдын ичиндеги тынчтык бербеген мындай кагылышууларга туш болууга жол бербейт. Азирети Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бул тууралуу: “Билгин, чындык – көңүл тынчтыгын, калп болсо шек жана күмөн саноону алып келет”,⁹⁴ – деп эскерткен. Ошондой эле тууралык башка адеп-ахлактык сапаттардын жолун ачкан, адамдарды инсандык аруу сапаттарга жетүүсү үчүн ачкыч сыяктуу ролду ойнойт. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Тууралык адамды жакшылыкка жеткизет”⁹⁵, – деп дагы бир жолу баса белгилеген.

94. Тирмизи, Кыямат 60

95. Муслим, Бирр 105; Бухари, Адеп 69

“Эгер силер мага ушул алты нерсеге кепилдик бере алсанар, мен силердин бейишти кепилдик бере алам:

- Сүйлөгөндө туура сүйлөгүлө (чындыкты айткыла)!
- Убаданарды толук аткаргыла!
- Аманатка бек болгула, кыянаттык кылбагыла!
- Алаанарга (эки буттун ортосу) сак болгула!
- Көзүнөрдү арам нерселерден сактагыла!
- Колунарды арамдыкка жакындатпагыла!”⁹⁶

Жан кыйышпас, ынак адамдар ар дайым убадасына туруп, айтканынан кайра тартышпайт. Алар эч кимди, эч качан алдабайт, калп айтпайт, адамдардын артынан жаман айтпайт, ар бир ишин туура жана так аткарат. Дайыма туура жана түз жолдо жүрөт. Ошондой эле мусулмандар да эн алгач жүрөгүндө тууралыкты андап, ички дүйнөсүндө жалган, арамзалык, душмандык, бузукулук сыяктуу терс сапаттардан арылуусу зарыл. Андан кийин тилинен чыккан ар бир сөз туура жана акыйкат болуп, ар кандай туура эмес жана жаман кептерден алыс болуусу керек. Калптын зыяны белгилүү болгондой эле, тууралыктын, чынчылдыктын пайдасы биз билгенден да чон экенине эч ким каршы чыга албайт. Мусулман муну менен чогуу кылган ар бир иш-аракетинде тууралыкты карманышы керек. Жасаган ишин так аткарып, арамзалык жана алдамчылыктан алыс болуусу зарыл.

Сыддык деп ар дайым тууралыкта жүргөн, тууралыкта эн мыкты болгондорго, Алла тараптан келген маалыматтарды (вахий) чечкиндүү түрдө кабыл алгандарга айтылат. Бул сапатка Азирети Абу Бакир эн жакшы мисал боло алат. Мындай адамдар эч качан калп айтышпайт, карманган ишенимине толук баш ийип, берилишип, жасаган иш-аракеттери менен тастыкташат. “Китептен Ибрахимди да эстегин. Анткени ал сыддык бир пайгамбар

---

96. Муснад, 5/323

болчу”.⁹⁷ “Алла жана анын Пайгамбарына толук ыйман келтиргендер, булар Алланын алдында сыддыктар жана шейиттер, сыддык жана шейиттик даражага ээ болгондор”.⁹⁸

Жараткан Ыйык Куранда бардык адамзатты толук ыйман келтирүүгө жана сыддыктар менен бирге болууга чакырат.⁹⁹ Алла Таала исламга толук берилгендердин, Куранды жана Аны бизге жеткирген, тааныткан Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) тууралыгына, акыйкат экендигине күбө болуп, ибадат кылгандардын сыйлыгын даярдап койгон. Ишенүүдөн баш тартып, эки жүздүүлөргө кошулгандарга да өзүнүн азабын көргөзөт.¹⁰⁰

Бири-бирине ынак жана жан кыйышпас мамиледе болгон эркектер менен аялдарга Алла Таала жакшылыктарды жана абдан чоң белектерди даярдаган. Анткени алар ыймандарында тууралыкты карманып, акыйкатты жан-дүйнөсү менен кабыл алышты.¹⁰¹ Ыйман келтиргендер албетте, сыддык (тууралык, берилгендик) сапатына ээ болгон садык инсандар. Алар Алла тарабынан жиберилген акыйкат жолду кабыл алып, ишеним көрсөтүштү, мусалдыктардан (акыйкатка күбө болгон, тууралыгын тастыктаган инсандар) болушту. “Кимде-ким Аллага жана Анын Элчисине моюн сунса, чынында алар, Алланын нимат катары жиберген Пайгамбарлары, сыддыктары, шейит жана салихтери (шариятка толук баш ийген) менен чогуу болушат, чындыгында алар эн жакшы жоро-жолдоштор”, – деп Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) аларды дагы бир жолу сыймыктануу менен эскерген.¹⁰²

---

97. Мариям сүрөөсү 19/41

98. Хадид, 57/19

99. Тообо, 9/119

100. Ахзаб, 33/24

101. Ахзаб, 33/35

102. Ниса, 4/69

“Садык” – “жолдош”, “максатташ” дегенди туюндурат. Тагыраак айтканда, жолдошун ондоп турган (адашуудан сактап), туура жана түз мамиле жасаган, ага жаны менен берилген эн жакын дос дегенди түшүндүрөт.

Учурдан пайдаланып, туура жолду карманганы менен белгилүү болгон, Алланын досторунун пири Абдулкадир Гейланинин жашоосунан кыскача мисал бере кетели. Ал кандай шартта болбосун дайыма чындыкты сүйлөөгө, чындыктан эч качан алыстабоону үйрөткөн.

Абдулкадир Гейлани окуу маалы жакындап калганда ыраматылык атасынан калган алтындарды тең экиге бөлүп, жарымын апасы менен инисине калтырып, илим алуу үчүн мекенинен кеткенге аргасыз болот. Апасы анын кетүүсүнө каршы болсо да, баласынын илимге болгон сүйүүсүнө каршы чыга албайт. Алтындарды жолдон жоготуп, уурдатып албасын деп чепкендин ички жагына тигип берет. Коштошуп атканда эч качан калп айтпагынын деп айтып узак жолго узатат. Абдулкадир Гейлани Багдатка жол тарткан кербенге кошулуп кетет. Жолдо баратканда капыстан балекек басып, алдынан каракчылар чыгат. Дароо кербенди талоонго алып, болгон буюмду тартып алышат. Ал эле эмес, ар кимдин кийимин антарып-тентере башташат. Жолоочулардын арасында эн эле жашы болгон Абдулкадирдин жанына каракчылардын бирөөсү келип жанында эмне бар экенин сурайт. Апасынын эскерткенин эсине бекем түйгөндүктөн, калп айтууга даабай, чепкенинин ич жагында кырк алтын тигилгенин айтат жаш аалым. Жаш баладан мындай жоопту күтпөгөн каракчы “баланын тамашасына” абдан жаалданат. Каракчы аны башчысына алып барат. Каракчылардын башчысы да мындай жоопко абдан таң калат. Какшыктап жатабы дегенсип, дароо чепкендин ичин бычак менен сөгүп жиберишет. Баланын айткандары туура болуп чыгат. Көргөн көздөрүнө ишене албай дендароо болуп туруп калышат. Каракчылардын башчысы балага танданып, эмнеге мындай жолго барганын сурайт. Бала бир

гана апасынын айткандарына баш ийип, чынчыл болууну жана дайыма ар бир иште Алланын ыраазычылыгын көздөгөнүн эскерткенин белгилейт. Муну менен бирге жалганчылык кыянаттыкка барбай айтып, акыйкат жана туура жолдо болуусун насаат кылганын да айта кетет.

Жаш баланын жообуна каракчылардын таш жүрөктөрү эзилip, жасаган иштеринен жийиркенишип, карактап алган бардык буюмдарын кайра беришип, кербенди коё беришет. Жасаган иштеринен баш тартышып жакшылыктын жолуна түшүшөт.

Ошентип туура сөз менен жаш бала өзүнүн алтындарын да, кербенди да, каракчыларды да куткарып калган экен.

Мусулман бул сөзү да, өзү да түз инсан

Мусулман бул сөзү да, өзү да түз инсан. Ошондой болуу үчүн да далалат кылат. Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) бул сапаттын айрыкча бала чакта өзөк алуусуна (түптөлүүсүнө) абдан маани берген. Ата-эненин балага калп айтпоо үчүн ортосундагы мамилеге маани берип, кээ бир эрежелерди карманган. Мисалы, ата-эненин кандай гана шарт болбосун, балдарды алдаганы, алар менен мамиле курууда этият болуулары зарыл.

Абдуллах бин Амр баяндайт: “Бир күнү энем мени жанына чакырды. Алланын элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) үйүбүздө эле. Апам: “Кел сага бир нерсе берем!” – деди. Алланын элчиси “Ага эмне бересин?” – деп сурады. “Бир курма берем” – деп жооп берди. Бул жооптун артынан Алланын элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) мындай деди: “Билип жүр, эгер ага айткан нерсенди бербесен, сага бир күнөө жазылмак болчу”.¹⁰³

Абу Хурайранын (радияллаху анху) айтуусу боюнча, Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) мындай

---

103. Абу Давуд, Адаб 80; Ахмад бин Ханбал, Муснад 3/447

дейт: “Киминер балага бир нерсе бере турганын айтып, кайра бербей койсо, ага бир күнөө жазылат”.¹⁰⁴

Мусулман өзү да, сөзү да туура, түз болуусу зарыл. Ал оюндагы жаман сезимдерден арылуусу керек. Тагыраак айтканда, ичи да, тышы да жакшылыктын символу болуусу абзел. Өзүнө сөзү жарашып туруш керек. Ошондо гана айланасындагылар ага ишенип, чыныгы момун боло алат. Чынчылдык жөнүндө мына бул хадис жакшы мисал болуп берет: “Кишинин өзү чынчыл болмоюнча жүрөгү тазарбайт. Жүрөгү тазарбайт, чындыкты гана айтмайынча. Эгер кошунасы андан шек санаса бейишке кире албайт”.¹⁰⁵ Бул жаатта сүйүктүү Пайгамбарыбыз (с.а.в) тилдин жана жүрөктүн бир беткей болуусун сунуштайт.

Мусулмандын сөзү жана өзү туура болсо иштери да онунан чыгат. Мусулмандын ишинде куулук жана адилетсиздик болбош керек. Абу Хурайранын (радияллаху анху) риваяты боюнча: “Пайгамбарыбыз бир күнү буудай алып жатып колу менен аралаштырып көрөт. Караса, буудайдын үстүнкү катмары кургак асты ным экенин байкайт. Анын ээсинен: “Бул эмне?” деп сураганда, ал “Жаан жааганына байланыштуу ным болуп калды”, – деп жооп берет. Ошондо Ал (саллаллаху алейхи васаллам): “Буудайды аралаштырып, кандай болсо ошондой койсоң жакшы болмок. Бизди алдаган бизден эмес”,¹⁰⁶ – деп баарына сабак боло турган нерсени айткан.

Сөзү жана өзү туура, түз болгон киши соода-сатыкта дагы түз болуусу керек. Айта кетүүчү нерсе, соода иштерин туура жана таза алып баргандар жоопко тартылуудан бошой тургандыгына кепилдик берилет. Абу Саид ал-Худринин айтуусу боюнча Алланын элчиси мындай деп айткан: “Ишеничтүү жана чындыктан кайтпаган соодагерлердин жайы пайгамбар, олуя, шейиттер жана

104. Ахмад бин Ханбал, Муснад 2/452

105. Ахмад бин Ханбал, Муснад 3/198

106. Муслим, Иман 43

чынчыл мусулмандар менен бирге болот”.¹⁰⁷

Адамдардын эн кайрымдууларынан болгон сахабалардын эн негизги өзгөчөлүктөрү алгач чынчылдык жана туура, түз жүрүү эле. Бул сапаттар адамдын ички жана тышкы дүйнөсүнө эбегейсиз бейпилдик жана ишеним тартуулайт. Абул Хавра баяндайт: Азирети Алинин уулу Азирети Хасандан: “Алланын элчисинен эмнени үйрөндүн?”, – деп сурадым. “Шектүү нерселерден качып, шексиз нерселерге багыт ал! Чынында, акыйкат көңүлгө жакын, калп болсо арсар болот”.¹⁰⁸

“Оо, Алланын Элчиси, мага ислам тууралуу башкалардан сурабагандай жеткиликтүү жана түшүнүктүү болгондой кылып айтып беринизчи!”, – дедим. Ал минтип жооп берди: “Аллага ишен жана дайыма чынчыл бол”.¹⁰⁹

Улуулар жаштарга, жаштар да тентуштарына берген сөзүн аткаруулары керек. Ошондой жол менен гана адамдын адеби шамдай болуп күйүп турат.

Азирети Бедиуззаман Саид Нурсинин айткан насааттары да бул багытта бизге жол көрсөтөт:

Суроо: Бардыгынан мурун бизге зарыл болгон нерсе эмне?

Жооп: Чынчылдык.

Суроо: Андан кийин?

Жооп: Калп айтпоо.

Суроо: Андан кийин?

Жооп: Дурустук, ыкластуулук, чечкиндүү, тилектештик.

Суроо: Чын эле ошондойбу?

Жооп: Ооба.

Суроо: Эмне үчүн?

107. Тирмизи, Бўйу 4 (1209); Ибн Мажа, Тимарат 1 (2139)

108. Тирмизи, Кыямат 61, (2520); Насаи, Ашриба 50, (8,327,328)

109. Муслим, Иман 62 (38)

5. Чынчылдык, абийирдүүлүк жана калп айтпоо, сөзүндө туруу

Жооп: Анткени жамандыктын башаты калп; ыймандын, адептин өзөгү дурустук. Жашообуздун түбөлүктүүлүгү ыймандын жана дурустуктун абалына жараша болот.¹¹⁰

Ооба, ар бир мусулман бардык тараптан, жашоотурмуштун ар кандай учурунда акыйкатты, тууралыкты, адилеттүүлүктү тандаш керек. Бул үчүн ыйман күчтүү болуусу абзел.

ОКУ, САБАК АЛ!

Алланын досторунун чынчылдык тууралуу айткандары

Чынчылдык – бул аманат. Жалганчылык болсо кыянат. (Азирети Абу Бакир)

Уулум жалгандан сактан, ал таранчынын этиндей таттуу болгонунан андан көбү кутула алышпайт. Алланын алдында эң чоң ката – жалган сүйлөө. (Азирети Али)

Жалганчы менен сараңдар тозокко түшөт. Бирок кайсынысы тереңирээк жерине кетет, билбейм. (Шаби)

Чын менен жалган бири-бирин кууп чыкмайынча жүрөк майданында салгылаша бермекчи. (Малик бин Динар)

Ичи тышына, сөзү ишине төп келбеши жандүйнөдөгү чыр-чатактан. Ал чыр-чатактын башаты – жалган. (Хасан Басри)

Сахабалардын алдында жалгандан өткөн коркунучтуу нерсе жок эле. Анткени алар жалган менен ыймандын бир жерде болуусу мүмкүн эместигин билишчү. (Азирети Айша)

Ар иште чынчылдык, кереметтен өйдө турат.

110. Муназарат, 203-б.

(Саид Абдулхаким Арваси)

Азирети Лукманга бул даражага кандай жеттиң деп сурашканда, чынчылдык, аманатка бек туруу жана мага кереги жоктон алыс болуу менен деп жооп берген эле.

Азирети Саид Абдулкадир Гейлани “Бул ишти баштарда пайдубалын эмнеден баштадыңыз? Кайсы амалга өтө маани берип, бул даражага жеттиңиз?” – деп сурагандарга, “Чынчылдык менен пайдубалды курдум. Жалган сүйлөгөн жокмун. Ичим-тышым бирдей болчу. Ошондуктан бардык иштерим ойдогудай болду”.

Эң жакшы амал – чынчылдык, эң жаманы да жалганчылык.

Бул дүйнөдө чынчыл адам көрбөдүм деген киши өзү чынчыл болгонунда, чынчыл болгондорду табаар эле.

Ислам дини үч негиздин үстүндө турат. Булар адам акысы, чынчылдык жана адилеттүүлүк. Шум напсиге жаккан нерселерден алыс болуу, Алла ыраазычылыгы үчүн чынчыл болуу жана адал, таза нерселер менен тамактануу адамдын салих экендигин аныктайт. (Абдулхаким Арваси)

Ишеничтүү киши сыр сактаганды да жакшы билет

Сыр, адамга берилген аманат сыяктуу. Ал эми ишеничтүү киши болсо башка бардык аманттардагыдай эле сыр сактоо жагынан да ишенимден кетпеген (ишеничин жоготпогон) киши. Ал сырды да аманат катары кабыл алып, айтылган нерсени башкаларга айтпайт. Анткени ал «айтыла элек сөз сенин кулуң, айтылган соң сен анын кулусун» деген чындыкты жакшы билет. Азирети Алинин (радияллаху анху) сөзүнө ылайык, сыр сактоо, адамдын эркине байланыштуу сыноо. Ал эми бул

сыноону жеңе албагандар башка сыноолордо да женилүүгө дуушар болушат. Өздөрү үчүн тууралыкты туу тутуп, сыр сактоодо өз эркинин эгеси экенин көрсөтүшөт. Ар бир адамдын өзүнө гана тиешелүү сырлары болгондой эле үй-бүлөгө, өлкөгө, жалпы эле журттун өзүнө байланыштуу сырлары болот.

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) сыр сактоого өзгөчө маани берген. Сахабалар да бул маселеге токтолуп, тарбия алышкан. Бул маселеге байланыштуу айтылгандардын бирине токтолсок: Абдуллах бин Жафардын (радияллаху анху) айтымында бир күнү Расулунлах (саллаллаху алейхи васаллам) мени атына учкаштырып алды да, мага бир сырын айтты. Мен ал сырды эч кимге айтпайм.¹¹¹

Бир жолкусунда Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) кызматчысы, жардамчысы болгон Азирети Анас (радияллаху анху) үйүнө кечигип келет. Сарсанаа болгон энеси ага: Бүгүн эмнеге кечиктин? – деп сурайт. «Алланын Элчиси мени бир маселе боюнча бир жерге жиберген», – деп жооп берет. Эмне болгон маселе? – дейт энеси. Азирети Анас «Аны айта албайм, ал сыр» – дейт. Бул жообуна түшүнүктүүлүгү жана акылмандыгы менен өзгөчөлөнгөн апа баласына жана бардык ата-энелерге сабак боло турган бул сөздү айтты: «Андай болсо Алла Элчисинин (с.а.в) айткан сырын эч кимге айтпа!». ¹¹² Бул маселе туурасында азыр М. Ф. Гүлендин маегине кулак салабыз.

Сыр бул каршы чыга алгыс бир күч булагы жана жолдон чыкпас жоо сыяктуу. Сыр бул намысыбыз, аны сактаган кимдики болсо да анын намысын сактаган болот. Ал эми сырды башка бирөөгө айткан болсо абийирин, сый-урматын жоготуп, сыр сактаганга маани бербеген

111. Муслим, Хайз 79; Абу Давуд, Жихад 44; Ибн Мажа, Тахарат 23; Дарими Вуду 5; Ахмад бин Ханбал, Муснад 1/204

112. Бухари, Истизан 46; Муслим, Фадаилус-Сахаба 145 (2482)

болот. Кээ бир маселелерге байланышкан сырлар Кызырга (алейхиссалам) окшош болот, ал сырды канчалык жашырса, ошончолук пайда көрөт. Бир адамдын сырын сактаган адам, бирөөнүн аманатын сактагандай ишеничтүү жана аны коргоодо өзүнүн намысын коргогондой абийирдүү болот. Ишеничтүү болбогон адамга аманатты тапшырып, сырды айтпаш керек. Сыр сактоо жана башкалардын сырларына сый-урмат көрсөтүү түздөн-түз эрке жана түшүнүктүүлүккө байланышкан адамдык сыпат болуп эсептелет. Эрксиз адамдын сыр сактоосу мүмкүн болбогондой эле, кылган иштеринин, айткан сөздөрүнүн акыбетин (натыйжасын) акыл-эсинде сактай албаган адамдардын ишеничтүү болуусу да күмөндүү.

Ишеничтүү болбогон бирөөнө сыр айтуу бул адамдын түшүнүгүнүн тайкылыгын жана сырдашты тандай албагандыгын көрсөтөт. Ыйманга канган, чындыкка көзү ачылган адам алданбайт.

Кандайдыр бир темада кеп козголуп, кимдир бирөөнүн ой-пикири суралса, сырларын төгүп-чачуудан алыс болгону он. Сырларын ар кайсы жерде төгүп-чачып айтып жүргөндөр, акыры өзүлөрүн да, замандаштарын да, ичинен чыга алгыс (азап) кооптуу маселелерге алып барарын эч качан эстен чыгарбашы керек.

Адам өзүнүн купуя сырларын тигинде-мында төгүп-чачкандан өзгөчө сактаныш керек. Анткени бул нерселер натыйжада, достордун шагын сындырып, душмандарды сүйүндүрө турган ыңгайсыз абалдардын келип чыгуусуна себепкер болот.

Адамдын дили, жүрөгү сыр сактала турган сандыкчадай болуп жаратылган. Акылыбыз, бул сандыктын кулпусу, эркибиз анын ачкычы. Бул кулпу менен ачкыч бузулуп же жоголмоюнча, сандыктын ичиндегилерди эч ким биле албайт.

Башкалардын сырын сизге ташыгандар, сиздин да сырыңызды башкаларга жеткиришет. Ошондуктан мындай

кишилерге, анча деле маанилүү болбогон маселелер туурасында да кабардар болуусуна мүмкүнчүлүк бербейли. Кээ бир сырлар бир кишиге тийиштүү, кээ бирөө үй-бүлөгө, кээси бүтүндөй коомдун жана улуттун кызыкчылыгына. Бир адамдын сырынын ачылышы, ошол адамдын абийирине, үй-бүлөдөгү сырдын ачылышы үй-бүлөнүн ыйыктыгына, коомдун сырын ачуу калктын кадыр баркына доо кетиргендиктен аны менен ойноого жол бербөө керек. Анткени сыр көңүлдө сакталып, ага сырын айткан адамга каршы колдонсо болот. Мисалы бирөөлөрдүн колуна түшкөндө ага каршы даяр курал катары колдонсо болот. Ошондуктан ата-бабалардан калган учкул сөздө: «Айтыла элек сөз сенин кулун, айтылган соң сен анын кулусун», – деп айткан экен.

Сыр сактоону принцип катары кабыл алуунун маанилүү экендигин көрсөткөн бир канча баалуулуктар болсо да, аны билгендер сырды сактай албагандыктан, бир кадам артта калганбыз. Жадагалса сыр сактоого аракет кылгандарга да терс таасирин тийгизүүдө. Өзгөчө жер маселеси, улуттун жашоосу жана эртенкисине байланыштуу болгон олуттуу маселени билгендерге.¹¹³

Калп айтуу эмне үчүн чон күнөө болуп саналат?

Динибиз калп айтуу жана аны менен байланыштуу бардык нерсени күнөө катары эсептейт. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бир хадисинде: “Силерге күнөөлөрдүн эн чону кайсы айтайынбы?”, – деп сахабаларга үч жолу кайталайт. Алар: “Ооба”, – дешкенде, “Аллага орток кошуу, ата-эненин акысын тебелөө жана жан кыюу!” – деп жооп берет. Мунун артынан “Билип койгула, калп сөз – жалган күбөлүк” – деп, калптын абдан чон күнөө экендигин кайра-кайра кайталап, баса

---

113. М. Фетхуллах Гүлен, Сызынты журналы, 03/1983, 5/50

белгилеген.¹¹⁴

Эмнеге калп айтуу эн чон күнөөлөрдүн ичине кирет? Анткени калп айтуу бир топ күнөөлөрдү артынан ээрчитип алып келе турчу күчкө ээ. Башка күнөөлөр ар бири өзүнчө болуп, калп сыяктуу бардык күнөөлөр менен байланышы жок. Мисалы, арак ичип мас болуп алгандар аны жаап жашыруу максатында алдашат. Ошондой эле кумарпоздор утулууга учураганда да алдай башташат.

Булار жөнөкөй гана мисалдар. Бул сыяктуу эле мисалдар толуп жатат. Алла Таала Куранда: “Калптан сактангыла” – деген.¹¹⁵

“Эй, ыйман келтиргендер! Алладан корккула жана жана чындыкты сүйлөгүлө”.¹¹⁶ Бул коркунучтуу күнөө тууралуу бизди эскертет. “Анткени калп айтуу (ислам негиздеринен) баш тартуунун негизи, эки жүздүүлүктүн алгачкы белгиси, Кудайдын кудуретине каршы каяша, ислам ааламын кирдеткен да – ошол калпычылык; адам баласын бөлүнүп-жарылууга алып барган, адамдарды рухий-ахлактык жактан жогорулоого тоскоол болгон да ошол. Исламдын негизи чынчылдык, берилгендик, ыймандын учугу да ошол чын дилинен берилгендикте; бардык жакшылыкка алып барган да чынчылдык; бактылуу, адеп-ахлактуу жашоонун да башаты чынчылдык”.¹¹⁷

Калптын кичине-чону жок. Кичине деп айтылып отуруп кийинчерээк көнүмүш адатка айланат. Ошентип кайда болбосун калп айта берип, Жараткандын алдында калпычы деген атка конуп калат.

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бир хадисинде: “Калптан сактангыла. Калп айтуу адамды күнөөгө, ал болсо тозокко алып барат. Адам калп айтып, анын артынан жүрсө Алланын алдында аты калпычылар-

114. Бухари, Шахадат, 10; Муслим, Ыйман 143

115. Хаж 22/30

116. Ахзаб 3/70

117. Нурси, Ишарат-ул Ижаз 93

5. Чынчылдык, абийирдүүлүк жана калп айтпоо, сөзүндө туруу

дын арасына жазылат”,¹¹⁸ – деп бул акыйкат жөнүндө кабар берет.

Ошондуктан ар бир момун-мусулман мындан алыс болуп, коргонуп, абдан кылдат мамиле жасоосу абзел. Бул тууралуу Ф. Гүлендин насаатына көңүл бурсак: “Мандайыбызда кызыл шырдак турат дейли. Ал жердегилерге “көк шырдак турат” десек караандай калп болуп калат. Баарыбыз көрүп тургандай эле бул сөздөр чындыктан аябай эле алыс. Саат тогузга үч мүнөт калды дейли. Ошол убакта бирөө силерден саатты сурап калды. “Саат тогуз болду” – десенер калп айткан болосунар. Саат сураган учурда саат так канча болсо ошону айтуу туура. Бир катар мындайда өзүбүз байкабай айтып алган калптар бар. Мисалы, кээде Алла ыраазычылыгы үчүн аткарылып жаткан иш-аракеттер учурунда башкалардын жан-дүйнөсүнө дем берүү үчүн түшүндүрүлүп жаткан нерселер көбүрүлүп-жабырылып кетет. Булардын негизинде байкабастан оозубуздан чыккан сөздөр калп катары саналат. Мындай аша чапкандык менен коштолгон калп сөздөр башкаларды терс көз карашка кабылтып, улуу иштин берекесин кууп жиберүүсү мүмкүн. Мындай жагдайлардан киши өзүнө эле зыян келтирет. Жан дүйнөсү күз мезгилиндегидей саргарып, соолуп калат. Мындай байкабастык менен ооздон чыккан калп кептер, ал адамда эки жүздүүлүктүн белгиси бар дегендикке жатат”.¹¹⁹

Калп сүйлөө эки жүздүүлүктүн биринчи белгиси

Алгач “эки жүздүү – ким?” – деген суроого токтоло кетели. Эки жүздүү (мунафык) толук ыйман келтирбестен башкаларга мусулман көрүнгөн, өзүн ошондой алып жүргөн киши. Сүйлөгөн сөзү өзүнө төп келбеген, ичи-тышы бирдей эмес киши.

Биз аларды экиге бөлөбүз. Биринчиси итикад муна-

118. Бухари, Адеп 69

119. М. Фетхуллах Гүлен, Фасылдан Фасыла, 2/277

фыктары, экинчиси амал мунафыктары. Итикад мунафыктары мусулмандардын арасында өздөрүн мусулмандарча алып жүрүү менен исламга жана момундарга кек жана душмандык сактап жүргөндөр. “Алардын арасында кээ бирөөлөрү толук ишенбей туруп: “Аллага жана Акыретке ыйман келтирдик дешет”, – аяты бул жөнүндө кабарлайт.¹²⁰

Амал мунафыктары болсо Исламга жана анын негиздерине ишенгени менен жүрүм-турум, иш-аракети менен анын негиздерин толук аткарбайт. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Мунафыктын үч белгиси бар: сүйлөгөндө калп айтат, айткан сөзүндө турбайт, аманатка кыянаттык кылат”.¹²¹ Бул хадисте мунафыктардын эң негизги өзгөчөлүктөрүн белгилеген.

Хадисте белгиленгендей эле калп айтуу эки жүздүүлүктүн белгиси, ошону менен бирге анын эң биринчиси. Ошого карабастан мусулмандар буга анча көңүл бурбай, калп айтып жатышат. Мисалы, окуучу сабакка кечигип калып, мугалимдердин жазасынан качып, анын чын себебин жашырып калп айтууга барат. Кээде болсо тааныштарыбыз бизге телефон чалганда аны менен баарлашкыбыз келбейт. Жаныбыздагы бирөөнө: “Ал азыр жооп бере албайт.. башка жакта эле...” – деген сыяктуу жөнү жок себептерди айттырып кутулабыз. Кээ бир маселелерде өзүбүздүн туура эмес тарапта экенибизди билсек да ар кандай болбогон жалган шылтоолор менен өзүбүздү актайбыз.

Буга карабастан кандай жаман ишке барып жатканыбызды билбейбиз. Момун-мусулман болгондон кийин буга абдан чоң маани беришибиз керек.

Калп айткан өзүн алдаган болот

Адамдар ар кандай себептердин негизинде калп айтышат. Изилдөөлөргө таянсак жаш балдардын калп айткан

120. Бакара 2/8

121. Тирмизи, Ыйман 14

дыгынын эн башкы себеби, мактануу, өзүн көтөрмөлөө, башкалардын көңүлүн буруу, өз пайдасын ойлоо, уялуу, тартынуу, басмырлануудан, жазалануудан коркуу, кайгы жана капа бере турган нерселерден кутулуу, өз баркын жоготуп коюу жана ошондой эле эн маанилүүсү чондорду жана чөйрөсүндөгүлөрдү тууроо сыяктуулары кирет.

Эрезеге жеткендерде болсо калп айтууга түрткү болгон себептер жеке кызыкчылык же зыяны тийчү абалдардан сактануу, өч алуу, атандашынын алдында өзүнүн баркын көтөрмөлөө, алсыздыгын жаап-жашыруу үчүн өзүнө башкалардын көңүлүн буруудан улам келип чыгат.

Бирок жалганчылык кандай шартта болбосун ачыкка чыгары толук белгилүү. Адамдар кандай түрдө калп айтышпасын, баары бир алдаганы алардын кыймыл-аракетинен билинип калат.

Калп айтып жаткандагы кыймыл-аракетте бир катар өзгөчөлүктөр ар тараптан изилдөөгө алынып, адамдардын кызыгуусун жараткан. Ошондой эле бул изилдөөлөрдүн натыйжасында белгилүү болгон негизги жерлерине токтоло кетели.

1. Калп айтып жатканда адамдын денесиндеги кыймылдар (жесттер) азая баштайт. Негизинен кол жесттери айтылып жаткан нерсенин маанилүүлүгүн туюндурууда колдонулат. Ал эми адам бул нерсени өзү байкай албайт. Тагыраак айтканда өзүнүн колдорун шилтеп жатканын билсе да, колунун так эмне кылып, кандай жансалып атканын байкабай калат. Эгер адам калп айтып жаткан болсо, өзүнүн сөзүнө ишенбегендиктен, ачыкка чыгып калуусунан кооптонуп, ал нерселерди кол шилтөө менен коштой албай, колдорун далдоого ала качып, чөнтөгүнө катып же болбосо кармалап калат. Мындай кыймыл ар бир адамдын кичинекей кезинде апаларынын колун кармап женилдөө сыяктуу таасирге ээ болгондугунан улам калп айтып жаткан адамдын ичиндеги кооптонууларды женилдетет.

2. Адам калп айтып жатканда колдорун бет тарабы-

на жакындатуусу артат. Муну менен бирге жаагын таянуу, оозун жашыруу, көзүн ушалоо, кулагын жана чачын кармалоо сыяктуу кыймылдар менен коштолот. Булардан да өзгөчөлөнүп колдору менен оозун жашыруу жана мурунга тийүү кыймылдары көп кездешет.

Эмне үчүн адам калп айтып жатканда оозун жашырат? Бул нерсеге жооп табуу анча деле кыйын эмес. Адам айтып жаткан нерсесинен күмөн санагандыктан, калпынын билинип калуусунан корккондугунан, ал сөздөрдү кармап же болбосо жашырып калгысы келет. Ошондуктан ооз тарабына колдорунун жакындоосу арта баштайт. Бул нерсени ар кандай жолдор менен ишке ашыруусу мүмкүн. Ошол себептен анын колу жеке эле оозунда эмес, анын айланасында да болот.

Жалган сүйлөп жаткан адамдын ичинде бир катар физиологиялык өзгөрүүлөр пайда болот. Булар кан басымынын жогорулашы, жүрөк согушунун артканы, тер безинин кыймылы көбөйүсү сыяктуу өзгөрүүлөр болуп, ошону менен бирге адамда мурдун кармалоо кыймылдары пайда болот.

3. Алдап жаткан адамдын дене кыймылдары көбөйө баштайт. Анткени ошол убакыт ичинде ички дүйнөсүндө пайда болгон бир катар тынчсыздануулар, адамга таасир этип, отурган жеринде алдыга-артка, онго-солго ооп, отурган абалын өзгөртүүгө себеп болот. Негизи бул кыймылдардын түпкүрүндө алардын бул абалдан эртерээк кутулууну каалагандыгы жатат.

4. Мындай абалда адамдын колуна тиешелүү кыймылдар азайса да колун жеңил түрдө силкүү сыяктуу көрүнүштөр көп байкалат.

5. Сүйлөшүп жаткан адамдан көздөрүн ала качуусу, адамдардын калп айтып жаткандыгынан кабар берген эн маанилүү көрүнүштөрдөн болуп саналат.

Ошондой эле бул белгилерди калп айтууда жалгыз жана так белгилер катары эмес, ички дүйнөбүздө пайда

5. Чынчылдык, абийирдүүлүк жана калп айтпоо , сөзүндө туруу

болгон бир катар карама-каршылыктардан улам келип чыкканы катары кабыл алышыбыз керек. Бул карама-каршылыктар калп айтуудан кабар бергени сыяктуу эле, ишенбестик, чечкинсиздик же шек саноодон келип чыгышы мүмкүн экендигин унутпаганыбыз он.¹²²

ОКУ, САБАК АЛ!

Ка'б бин Малик (р. а.):

“Мени чынчылдыгым куткарды”

Чынчылдык дегенде Ка'б бин Маликти эстейбиз. Ал сөздөрү кылыч сыяктуу өткүр акындардан эле. Ырлары менен элдин жан дүйнөсүнө дүрбөлөң салып ийчү күчкө ээ болчу. Акабада Пайгамбарыбызга (саллаллаху алейхи васаллам) келип кошулган, ошону менен бирге Мединада мусулман болгондордун алгачкыларынан эле. Бирок Табук жортуулуна катышкан эмес. Бул окуяны өзү мындай эскерет:

Баары жортуулга чакырылган болчу. Согуш абдан катаал болору баарыга белгилүү. Бирок Алла Таала маңдайыбызга жазбаптыр, ошондуктан ал бир гана даярдык болуп калды. Мындай болору так белгилүү эмес болчу. Бирок Алланын элчиси бул салгылашка өтө чоң маани берген.

Баарына окшоп мен дагы даярданып болдум. Ал эле эмес буга мурункулардан да өтө жакшы даярданган элем. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) аттанууга буйрук берип, аскерлер жөнөп кетишти. “Баары бир аларга жетип алам” деген ой менен алардан калып калдым. Жумушум деле жок болчу. Бирок өзүмө болгон куру ишеничим күтө турууга түрткү болду. Мына эртең-мына эртең деп жатып арадан биртоп күн өтүп кетти. Алар-

122. Зухал Балташ-Ажар Балташ, Дененин тили 143-144-бет.

га жетпешиме эми көзүм жетти. Ошентип, аларды күтүңгө туура келди. Аларды аябай күттүм.

Бир күнү Алланын Элчисинин келгени ар тараптан угула баштады. Мадина шаары Ал (саллаллаху алейхи васаллам) кайтып келгенде жандана түшөр эле. Мына эми баарынын жүзү сүйүнүчкө толуп турду.

Аскерлер Мединага кирип келишти. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) болсо адатынча эле алгач мечитке барып эки рекет намаз окуп анан эл менен көрүшө баштады. Мечитке келгендердин көбү бул салгылашка катыша албай калганы үчүн Андан (саллаллаху алейхи васаллам) кечирим сурап жатышты. Мендей болуп кечигип калгандар да себептерин түшүндүрүп, аларды кабыл алынган эле. Мен да бир шылтоо айтып кутулсам да болор эле. Анткени, менин сөзүм башкаларга караганда курч эле, бат эле ишендирип коюуга күчүм жетет болчу. Бирок кантип жүйөлүң себебим жок туруп ага калп айта алат элем? Антпедим, андай кыла албадым. Жолугуп калганда Ал (саллаллаху алейхи васаллам) мага көңүлсүз жылмайып “Каякта жүрдүң?” деп сурады. Болгонун болгондой түшүндүрдүм. Башын ары буруп акырын гана “Кете бер” деп койду.

Сыртка чыктым. Элдер тегеректеп калды. Алар мага “Сен деле бир шылтоо айтып кутулуп кетпейсиңби?” дешти. Ичимен бир убакка чейин ошентейин деп да ойлодум. Бирок кайра андан баш тартып, “Мендей абалга түшкөндөр бар бекен?” деп сураганымда алар эки кишинин атын айтышты. Экөө тең Бадр согушуна катышкан улуу сахабалар болчу: Мурара бин Раби жана Хилал бин Умайя. Алар да жалган шылтоо айтпастан чын себепин айтышкан экен. Негизинде алар менден дара-

жалары өйдө инсандар эле, мен да калп айтпастан алар менен бирге болууну чечтим.

Үчөөбүз тууралуу буйрук чыкты. Мындан соң мусулмандар биз менен сүйлөшпөйт болчу. Тиги эки сахаба үйлөрүнө камалып алып күн-түн дебестен ыйлай беришти. Мен аларга караганда жаш жана кичтиңрөөк элем. Сыртка чыгып элдин арасында жүрө бердим, намаз убактысы келгенде мечитке барып жүрдүм. Бирок мени менен эч ким сүйлөшкөн жок. Убактымдын көбү мечитте өтүп жатты. Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) жылмайганын көрүцүсө куса болуп бир топко чейин күткөн күндөрүм болду... бирок тилекке каршы андай болгон жок. Жүзүнөн жылмаюу кетпеген киши мага бир да жолу жылмайганын көрө албай кыйналдым. Салам бергенимде да Анын оозунан жок дегенде бир сөз угууну чыдамсыздык менен күтсөм да Ал мага эч нерсе дебестен кетип калчу болду. Намаз окулчу убакта Ага карап турчу элем. Окуп баштар маалда мага бир жолу карап коюп, намаз бүткөн кезде менден көзүн ала качып, мага карабай койду. Жашаган чөйрөм мага бейтааныштай болуп, элдин арасында жүрсөм да өзүмдү чоочун кишидей сезип жаман болдум.

Бир күнү Абу Катаданын жанына акырын бардым. Байкемдин уулу болчу. Экөөбүз бири-бирибизди жакшы көрчүбүз. Салам берсем саламымды албай койду. “Алла үчүн жооп берчи, мени Алла жана Пайгамбарын сүйбөйт деп ойлойсуңбу?” деп сурасам жооп бербеди. Үчүнчү жолу кайталаганымда “Алланын Элчиси билет” деп койду. Жаман болуп кеттим. Көздөрүм жашка толуп, ыйлап жибердим.

Дагы бир күнү жапжалгыз жүргөнүмдө көчөдөн мени издеп жүргөн бирөөнүн үңкүм. Ары жакта жүргөн кишилер ага мен тарапты көргөзүп коюшту. Карасам мага Гассан өкүмдарынан кат алып келип-

тир. Мени өз мамлекетине чакырып жаткан экен. Кат “Кожоянуң сени жалгыз таштап коюптур деп уктум. Бизге кел... сен сыяктуулар биз үчүн өтө маанилүү...” – сыяктуу саптарга толгон. “Бул дагы бир сынак” деп катты айрып отко ыргытып жибердим. Кырк күн өткөн болчу. Пайгамбарыбыз (саллалаху алейхи васаллам) мага бирөөнү жиберген экен. Жубайларыбыздан алыс болуубузду айттырыптыр. “Эмне ажырашайынбы?” деп сурам, “Жок, алысыраак бол” деп койду. Жубайымды төркүнүнө жиберип ийдим. Бул учурда Хилалдын жубайы күйөөсүнүн кызматын кылуу үчүн уруксат сураптыр. Хилал карып калган эле, кээ бир ишти аткарганга алы жетпейт болчу. Пайгамбарыбыз (саллалаху алейхи васаллам) уруксатын бериптир. Кээ бирөөлөр менин да уруксат алуумду сунушташты. Бирок мен андай кылбадым. Анткени мындайды Пайгамбарыбыз (саллалаху алейхи васаллам) кандай кабыл аларын билбейт элем.

Ошентип отуруп элүү күн өткөн экен. Чыдай албай калган элем. Ал кезде мага дүйнө кабырдан да тар болуп калган. Адаттагыдай үйдүн чатырында намазымды окуп коюп отурган элем. Бирөө мени кыйкырып чакырып жатканын угуп калдым. “Сүйүнчү, Ка’б” дегенин эшитип, болгон жайды түшүндүм. Дароо саждага жыгылдым. Ошол күнү таң намазда Пайгамбарыбыз (саллалаху алейхи васаллам) кечирилгенибизди жарыялаган экен. Мечитке чуркап барсам, баары ордунан туруп мени куттуктап жатышты. Талха моюнумдан кучактап, чекемден өптү. Жаңыдан төрөлгөнсүп кеттим. Алланын Элчисинин алдына келип колун кармадым. Ал да мени колумдан кармап “Алла силерди кечирди” деп айтты. Артынан биз жөнүндө түшкөн ушул аятты окуду:

“Жана (Алла ошол тооболору) артка калты-

5. Чынчылдык, абийирдүүлүк жана калп айтпоо , сөзүндө туруу

рылган үч кишинин тооболорун кабыл алды. Жер жүзү кең болсо да аларга тар болуп, жан дүйнөлөрү аларды кысып отурду. Алар чынында Алладан кайра Аллага кайтуудан башка жол жок экенин түшүнүштү. Анан (мурунку жашоолоруна) кайтууга Алла Алардын тообосун кабыл кылды. Анткени Алла Тавваб жана Рахим.^{”123}

Ал бул аяттарды окуп бүткөндөн кийин: “Оо, Расулалла! Мени чынчылдыгым куткарды. Мындан кийин чындыктан башкасын сүйлөбөйм, сөз берем”^{”124}, – дедим.

СУРООЛОР

1. Ынактык сөзүнө төмөнкү сөздөрдүн кайсынысы карама-каршы маанисин билдирет?

- а) Чынчылдык
- б) Чыккынчылык
- в) Түз жүрүү
- г) Кыйышпастык

2. Төмөнкүлөрдүн кайсынысы чынчылдык сөзү менен маанилеш эмес?

- а) Түз жүрүү
- б) Убадасын аткаруу
- в) Аманатка кыянаттык кылбоо
- г) Шүгүрчүлүк

3. Пайгамбарыбыздын жүзүн көргөндө “Мунун жүзүндө жалган жок” деп кайсы сахаба мусулман болгон?

- а) Абдулах бин Амр
- б) Абдуллах бин Умар

---

123. Тообо 9/118

124. М. Фетхуллах Гүлен, Чексиз нур

в) Абдуллах бин Масуд

г) Абдуллах бин Салам

4. Пайгамбарыбыздын кырк жашка чейин калп айтпаганын айтып (азирети Аммардын да атасы) кайсы сахаба мусулман болгон?

а) Зайд

б) Ясир

в) Абу Бакир

г) Абу Кухафа

5. Пайгамбарыбыздын өмүрү боюнча калп айтпаганын Абу Суфьяндан кайсы Рим императору уккан?

а) Хиракл

б) Фарс

в) Амалика

г) Бирөө дагы эмес

6. Сыдык кайсы сахабанын лакабы болуп калган?

а) Азирети Абу Бакир

б) Азирети Умар

в) Аизрети Осмон

г) Азирети Али

7. Калп айткан киши кыймыл-аракетинен билинет. Төмөнкүлөрдөн кайсынысы ал кылмыл-аракеттерге кирбейт?

а) Калп айткан кишинин кыймыл-аракети басандайт

б) Калп айткан киши колун бетин карай көтөрө берет

в) Калп айткан кишинин денеси кыймылга өтөт

г) Калп айткан киши сиздин көзүңүзгө карайт

8. “Калп жана чындык экөөнү бири-бирин жүрөктөн чыгарганга чейин экөө бири-бири менен алпурушат” – деген сөз кимге таандык?

а) Малик бин Динар

- б) Сад бин Убада
- в) Каб бин Малик
- г) Зайд бин Хариса

9. Табук сапарына чыга албай “Мени чынчылдыгым куткарды” деген кайсы сахаба?

- а) Малик бин Динар
- б) Сад бин Убада
- в) Каб бин Малик
- г) Зайд бин Хариса

10. “Чынчылдыктан кайтпаган ..... пайгамбарлар, сыддыктар, шейиттер жана салихтер менен чогуу болот”, – деген хадистин бош ордуна кайсы сөз коюлат?

- а) Талабалар
- б) Аалымдар
- в) Соодагерлер
- г) Такыбалар

6. АДАБ-Ы МУАШАРАТ

Адеп-ахлак эрежелери

"Адеп" деген сөз бизге арап тилинен өткөн. Ал негизи түз мамиле, сылыктык, назиктик, урмат деген түшүнүктөрдү билдирет. Тагыраак айтканда коомчулуктагы үрп-адат жана тартипке айланган түз мамиле, жүрүм-турум же болбосо буларды камтыган, үйрөткөн билим деп түшүнөбүз.¹²⁵

Негизинде адеп, ахлак, тарбия жана сылыктык эре-

---

125. Т. Д. В. Ислам энциклопедиясы 10/412, Стамбул 1994

желеринин бардыгын түшүндүрүп, ислам дини тарабынан туура көрүлгөн сөз жана мамилелер катары саналат.

Ошондой эле Алланын жана Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) буйрук жана тыюуларына жараша жашоо дегенди билдирет. Мусулмандар үчүн эн мыкты адептин үлгүлөрү Куранда жана Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) тарабынан көрсөтүлгөн.

Алла Таала адамды материалдык жактан да, руханий жактан да эн жакшы денгээлде жараткан.¹²⁶ Аны бул дүйнөгө жөнөтүп алдына ар кандай жакшылыктарды жайган. Ага пайгамбарларды жана китептерди жиберип, акыйкатты жана ошондой эле бир катар эрежелерди үйрөткөн.

Албетте, бизге эн жакшы жол башчы Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) экени бышык. Алла тарабынан “Чындыгында сен абдан чоң ахлактын ээсисин”¹²⁷ деп эскертилген Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) адеп-ахлакты толуктаганы келгенин бир хадисинде айта кетет.¹²⁸ Анын кайталангыс жашоосунда отуруп-турганы, басканы, жылмайганы, бардык тараптан үлгү ала турчу көп жакшы мисалдарга ээ. Кийинчерээк бул эрежелерди, мисалдарды теренирээк бергенге аракет кылмакчыбыз.

“Адамда төмөнкү эки жорук эч качан чогуу болбойт: сарандык жана жаман ахлак”¹²⁹ деген хадиси менен адеп-ахлактын маанилүүлүгүн бизге эскертип, “Башкаларга адептүү мамиле кылгыла!” деген.¹³⁰

Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) адеп-ахлак тууралуу бардык буйрук жана эскертүүлөрү баарыбызга тиешелүү. Ошондуктан адепке

---

126. Тын 95/4

127. Калем 68/5

128. Муватта, Хүснүл-Хулк 8; Ахмад бин Ханбал, Муснад 2/381

129. Тирмизи Бир 41, (1963)

130. Муватта, Хүснүл-Хулк 1

чакырып, тарбия бергиси келгендер эн алгач өзүлөрүнө көңүл бөлүп, ошол жакшы жүрүм-турумду өздүк касиетке айландырып, синирип туруп жакындарына жеткирүүсү керек.

Азыр болсо ар бир мусулман ээ болуусу керек болгон адеп-ахлак эрежелерин аяттар жана хадистердин жардамы аркылуу бирден талдайлы.

1. Жумшактык

Жумшак кыял, ачууга алдырбоо, кыжырын кайнаткан учурда да ага алдырбастан кечиримдүү болуу, ар кандай оор абалдарда өзүн кармап салабатынан жазбоо, оор басырыктуу болуу деген маанилерди билдирет.

Жумшактык адептүүлүктүн негизин түзөт. Мүнөзү жумшак кишилер абдан оор кырдаалдарда да салабатынан жазбай, оор басырыктуу болгондуктары үчүн коом ичинде өз ара түшүнүшүүдө маанилүү роль ойношот. Башкалардын катачылыктарын жабуу, кечиримдүү болуу, ачык-айрым болуу сыяктуу сапаттар да жумшактыктын арты менен келет.

Ошондой эле Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) баарынан жумшак Айша энебизге “Айша, жумшак бол. Бир нерседе жумшактык бар болсо аны кооздойт, көркүн чыгарат, жок боло турган болсо аны тескерисинче көркүн кетирет”¹³¹ деп айткан. Алла Куранда “Жараткандын Рахматы менен сен аларга жумшак мамиле жасадың. Эгерде кыялын катаал жана ташбоор болгонунда алар сага кайрылбастан кетип калат болчу”,¹³² – деген аяты менен Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) жумшактыгын кабарлап, бизге да эскертип жатат.

Пайгамбарыбыз элди динге чакырууда сынга алуу,

131. Муслим, Бирр 78 (2594); Абу Давуд, Жихад 1 (2578), Адеп 11 (4808)

132. Ал-Имран 3/159

акарат айтуу, талашып-тартышууларга карабастан, өзүнүн токтоолугунан жазбай, болушунча жумшак мамилеле болуп өз милдетин аткарган. Мындай учурлардын бирөөнө туш болгон бирөө:

“Мухаммед (саллаллаху алейхи васаллам) Алланын бир экенин, Ага ишенгендер жакшылыкка ээ болорун айтып жаткан. Ошол эле убакта Абу Жахил Аны топурак менен кубалаганга аракет кылып, элге “Аны укпагыла, силерди дининерден адаштырганы жатат. Лат жана Уззадан алыстаткысы келип жатат” деп бакырып жатты. Пайгамбарыбыз болсо ага көңүл бурбастан ошол жердеги кишилерге акыйкатты жеткиргенге шашып жатты. Ал өз милдетин аткарганга аракет кылып жаткан болчу”.¹³³

Күндөрдүн биринде Сад бин Убада сыркоолоп калат. Пайгамбарыбыз аны көргөнү барат. Жолдо баратып мунафыктардын алдынкыларынан болгон Абдуллах бин Убай менен дагы бир топ кишиге жолугат. Бир саамга ошол жерде туруп калат. Ибн Убай ошол кезде ага тийише баштайт. Тартынбастан “Абайласан боло, айбанын (төө) чандатып жатат бул жерди, бар жоголчу” – дейт. Пайгамбарыбыз ал жердегилер менен саламдашкан сон кээ бир нерселерден кеп салат. Пайгамбарыбызга кулак төшөп, аны угуп туруп калган элди көрүп Ибн Убай ачуусу келет. “Бизге мусулманчылыкты айтпай эле койчу, сага келгендер болсо түшүндүрүп аларсын”, – деп артынан акарат келтирет. Адепке сыйбаган мындай мамилесине көңүл бурбай, түшүндүрө берет. Ошондо атактуу акын Абдуллах бин Раваха ага “Оо, Расуллаллах, бул жакка дайыма келип турунуз, бизге көп нерсени түшүндүрүңүз, биз сизди жакшы көрөбүз”,¹³⁴ – деп ыраазычылыгын жана сүйүнүчүн билдирет.

Ошол убакта мунафыктар талаша кетишип, урушуп

133. Мавлана Шибли, Асры-Саадат (каторгон Ө. Рыза Догрул) 2/108, Стамбул 1974

134. Муслим, Жихад 3357

кете жаздашат. Пайгамбарыбыз толкунданбастан аларды тынчытып, ал жерден алыстап, жолун улантат.

Пайгамбарыбыздын улуу сыпаттары Курандан мурун түшүрүлгөн китептерде да айтылат. Мисалы, жөөт аалымдары Пайгамбарыбызды (саллаллаху алейхи васаллам) көрүп Тооратта кабар берилгендигинен улам таанышкан болчу. Бул аалымдардын бирөөсү: “Тооратта айтылгандардын анда көрө элек, байкай элек сыпаттардан бир гана жумшактык калган”, – деп аны дагы сынап көрөт.

“Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) менен соодалашканымда ал мага отуз динарга карыз болуп калды. Карызын бергенге бир күн калганда барып: “Эй, Мухаммед, карызынды бербейсинби? Абдулмуталлиптин уулдары дайыма ушундайсынар, карызынарды убагында төлөбөйсүнөр, кечиктирип жүрө бересинер” – деп айттым. Жанында турган Азирети Умар мага: “Эй жөөт, азыр Пайгамбарыбыздын үйүндө болбогонунда бирди көргөзөр элем”, – деп ачууланат. Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) Умарга: “Эй Хафстын атасы, Алла сени кечирсин. Биз сенден башкача мамиле күтчү элек. Мага карызымды убагында берүүмдү айтсан болмок. Ага болсо карызды алып жатканда сылык болуусун сурансан жакшы болмок”, – деп койду.

Менин ага кылган катуу жана адепсиз мамилем аны сылыктыгынан жаздырган жок. Мага кайрылып: “Сага карызымды эртең берем”, – деген сон Умарга жай гана: “Эртең каалаган курма бакчасына алып бар, жактырса карызын бер. Сага көбүрөөк берип жатам деп айт. Эгерде аны жактырбаса тиги бакчадан да бер”, – деп койду.

Эртеси Азирети Умар аны жактырган курма бакчага алып барат. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) айткандай бир бөлүгүн бөлүп берет. Ошол жерден ал күбөлүк келтирип мусулман болот. Ага таң калган Умардын суроосуна ал минтип жооп берет:

“Умар, билесинби, Алланын Элчисине неге мындай

мамиле жасадым? Пайгамбарыбыздын Тооратта айтылган сыпаттарынын бардыгына күбө болдум. Бир гана сылыктыгын жана жумшактыгын байкайын деп жүргөм. Сынап көрдүм. Тооратта айтылгандай болду. Эми ушул курмаларды жана байлыгымдын жарымын колунда жок мусулмандарга берем”.

Кийинчерээк анын үй-бүлөсүнөн карыган бир кишиден башкасынын баары мусулман болду. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) сабырдуулугу жана жумшактыгы менен бир топ кишилердин мусулман болуусуна жол ачкан.¹³⁵

Алланын Элчисинин сылыктык жана жумшактыгына далил катары дагы бир окуяны айтпай өтүп кете албайбыз. Азирети Анас бин Малик айтат:

“Пайгамбарыбыз менен чогуу басып бараткам. Катуу кездемеден тигилген кийим кийип алган болчу. Чөлдө жашаган бир карапайым киши жаныбызга чуркап келип, Пайгамбарыбыздын кийиминен катуу тартып жиберди. Анын кийими жыртылып кетти Кийимдин катуулугунан Пайгамбарыбыздын моюнуна из түшүп калды. Тиги киши: Оо, Мухаммед! Төөлөрүмө буудай бербейсинби? Сендеги байлык сеники да эмес, атандыкы да эмес го!? – деп кыйкырды.

Анын мындай мамилеси абдан адепсиз жана орой болду. Пайгамбарыбыз сабыр кылып минтип кайрылды: “Алгач мага орой мамиле жасаганың үчүн кечирим сура” – деди, токтоолугунан жазбай. Чөлдөн келген киши баш тартты. Пайгамбарыбыз ага бир гана сылыктыкты үйрөтүүнү каалаган. Бирок тигил моюн бербей туруп алды. Пайгамбарыбыз ага көңүл бурбастан сахабаларына кайрылып:

“Бул кишинин төөлөрүнүн жарымына арпа, жарымына курма бергиле”, – деди. Ал киши сүйүнгөн бойдон кетти. Сахабалар болсо Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи

---

135. Ибн Са д, Табакаат 1/360

васаллам) мындай жакшы мамилесине таң калышты”.¹³⁶

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ар кандай жаатта үлгүлүү болгон сыяктуу эле, сылыктык жана жумшактык боюнча эң алдыда болчу. Биз дагы баарынан мурун сылык жана жумшак боло билүүбүз керек.

ОКУ, САБАК АЛ!

Бир тѳш, төрт сабак

Бир Пайгамбар тѳш көрөт. Тѳшүндө ага мындай буйрук берилет: “Эртең менен эң алгач эмне чыкса ошону же, экинчисин сакта, үчүнчүсүн кабыл ал, төртүнчүсүнүн шагын сындырба, бешинчи нерседен алыс болуп, ага жакындаба”.

Таң атканда алдында чоң тоо турганын көргөндө эмне кыларын билбей алдастап калат. “Алла Таала мага биринчи нерсени же деди, бирок мен муну кантип жейм”, – деп таң калат. Бирок көп өтпөй “Алла Таала алым жетпеген ишти буюрбас”, – деп тоо тарапка басат. Тоого жакындаган сайын кичирейип отуруп муштумдай болуп калат. Сугунуп жиберет сүйүңүп, Аллага иңгир келтирет.

Дагы ары баса тѳшкөндө алдынан алтын табак чыгат. Ооба, аны сакта деп буйрук кылынган. Аны ошол жерге көмүп коёт. Бирок бир аз узагандан кийин артына бурулуп караса ал кайра чыгып калат. Аны кайрадан көмөт. Алыстап кеткен сайын кайра топурактын үстүнө чыгып кала берет. Ал ичинен “Кантсе да мен Жараткандын буйругун орундаттым”, – деп артын карабай кетип калат.

Кетип баратып бир чымчыкты көрөт. Артынан шумкар тѳшүн алып басып алганга шашылып кууп бара жатыптыр. Чымчык Пайгамбарды көрүп: “Алланын элчиси мага жардам бер”, – деп жал-

136. Бухари, Либас 18, Хумус 19, Адеп 68

барат. Пайгамбар аны сактап калат. Бирок аны кубалап жүргөн шумкар алдына келип: “Эй, Алланын пайгамбары, кардым ач, эртеден бери кубалап жүрөм, мени ырыскымдан айырба”, – деп суранат.

Пайгамбар эмне кыларын билбей калат. Жолуккан үчүнчү нерсени кабыл ал деп айтылган, кабыл алдым. Төртүнчүсүн болсо капалантпа деген, шумкарга эми эмне дейм деп туруп калат. Ары ойлонуп бери ойлонуп бычагын алып чыгат, сан этинен кесип алып шумкарга ыргытат. Шумкар буга ыраазы болуп, этти илип алып учуп кетет. Пайгамбар болсо жеңинде коргологон чымчыкты учуруп жиберет.

Ошентип жолун улантып баратканда алдынан өлүк дене чыгат. Ал андан алыстап качып кетет.

Түң киргенде “Жараткан, мага айтканыңдай кылып баарын аткардым, эми бул иштин сырын ач”, – деп тиленип уйкуга кетет. Уйкуда ага мындай деп айтылат:

“Эң алгач алдыңа чыккан нерсе ачуу сезими болчу. Ал ар дайым көзгө тоодой чоң көрүнөт. Бирок адам сабыр кылса, аны жеңсе мөмөсү даамдуу болот.

Экинчиси – жакшы амал. Аны канчалык жаап жашырсаң да баары бир көрүнүп калат.

Үчүнчүсүнүн мааниси мындай: аманатка кыянаттык кылбоо керек.

Төртүнчүсү – сенден бирөө бир нерсе өтүнсө аны аткарганга аракет кыл, керек болсо сага баалуу нерседен кече турган болсоң дагы.

Бешинчиси – ушак. Ушактан жана ушакчылардан алыс бол”.

Ар убак жумшак болууга аракет кылалы, ачууга алдырбайлы! Ар дайым жакшы амалдардын ар-

тынан чуркап, адептиццлцккө умтулалы!

2. Улууларга урмат-сый.

“Өзүнөн кичүүлөрдү ызаттабаган, улууларына урмат көрсөтпөгөн бизден эмес”¹³⁷ – деп айткан Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам). Ал динибизде улууларга урмат, кичүүлөргө ызаат көрсөтүү абдан маанилүү принцип экенин баса белгилеп кеткен.¹³⁸

Улууларга сылык мамиле жасоо, ар кандай коомдук жайларда орун бошотуу, алгач аларга сөз берүү, сый-урматка сыйбаган мамиледен алыс болуу, булардын баары адептен.

Баарыбыз карыйбыз. Улгайгандарды урматтаган, улгайганда урматка ээ болот. Бул тууралуу Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) да “Киминер жаш кезинерде карыгандарды барктап урматтаса, өзү карыганда Алла Таала аны барктап урматтай тургандарды жаратат”.¹³⁹

Алар биздин арабызда жашап жаткандыгы үчүн ырыскыбыз артып, ар кандай балээ-кырсыкка кабылбастан жашап атканыбызды унутпашыбыз керек. Хадисте: “Бели бекчейип, жашка моюн сунган карылар; сүттөн чыга элек ымыркайлар, жаныбарлар болбогондо балээлер сел сыяктуу төгүлмөк”,¹⁴⁰ – деп айтылат.

3. Саламдашуу адеби

Салам адамдарды бири-бирине жакындаткан, жанаштырган достуктун белгиси. Салам берүү сүннөт, аны кабыл алуу парз. Бир хадисте: “Силер толук ыйман келтирмейинче бейишке кире албайсынар. Бири-биринерди жакшы көрмөйүнчө ыйман келтирген болуп саналбайсынар. Силер аны кайдан табабыз деп сурай турган болсонор

---

137. А.у.

138. Тирмизи, Жихад 24; Абу Давуд, Жихад 70

139. Тирмизи, Бирр 15; Абу Давуд, Адеп 58

140. Ажлуни, Кешфүл-Хафа 2/230

аранарда саламдашууну жайгыла”¹⁴¹ – деп белгиленген.

Саламдашуу адебин тизмектейли:

1. Топтошуп тургандардын арасына барганда сүйлөөрдөн мурун “Ас-саламу алейкум” деп салам берилет.
2. Эч ким жок жерге киргенде “Ас-саламу алайна ва ала ибадиллахис-салихин” деп айтылат.
3. Жолукканда салам берилгендей эле коштошуп жатканда да салам берилсе болот. Анткени Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) “Топтун арасына киргенинерде салам бергенинердей эле, ал жерден кетерде да салам бергиле”¹⁴² – деп айтат.
4. Кичүүсү улууга, азы көбүнө, ат минип тургандар жердегилерге, басып бараткандар отургандарга, арт тараптан келгендер алдыдагыларга салам берүүсү керек.
5. Эгерде топтошкондорго салам берилгенде ичинен бирөө “Ва алейкум ас салам” деп жооп берсе ал жердегилердин бардыгынан салам берүү милдети түшүп калат, эгерде эч ким жооп бербесе бардыгынын милдетине айланат.
6. Саламды ошол замат алик алып, мүмкүн болушунча угулгандай болуш керек.
7. Саламды алик албаган болбойт.

Саламдашууга онтойсуз учурлар:

1. Салам Жараткандын аты болгондуктан аны таза эмес жерлерде айтууга болбойт.
2. Арам иш кылганга салам берилбейт.
3. Куран окуган, хадис риваят кылган жана илим талкуусун жүргүзүп жаткандарга тоскоол болбоо үчүн салам берилбейт. Бул сооптуу иш аягына

141. Муслим, Ыйман 22; Абу Давуд, Салам 1; Тирмизи, Истизан 43

142. Тирмизи, Истизан 15

келгенде гана салам берилет.

4. Азан чакырып жаткан, намаз окуп жаткан, коомат айтып жаткандарга салам берилбейт.
5. Саламды алик ала албагандарга салам берүү макрух болуп саналат.
6. Саламдашуу достуктун белгиси, бирок саламдашып жатканда ийилүү макрух.
7. Саламдашууда кол алышуу да сүннөт, Пайгамбарыбыз кол алышуу саламдашууну толуктап турарын белгилеген. Дагы башка хадисте эки мусулман жолугуп кол алышкандан кийин Алла Тааладан бири-биринин күнөөлөрү кечирилүүсүн каалашкан болсо, Алла алар коштошо электе күнөөлөрүн кечире тургандыгы айтылган.¹⁴³

4. Чүчкүрүү тууралуу

Чүчкүрүү ар бир кишидеги физикалык көрүнүш, муктаждык. Пайгамбарыбыз мындай учурга ылайык адепке жараша муну үйрөткөн: Ар бир мусулман чүчкүргөндө “Алхамдулиллах” дейт. Жанындагы “Ярхамукаллах – Алла сага ырайым кылсын” деп тилейт. Буга жооп катары чүчкүргөн киши “Яхдина ва яхдикумуллах – Алла силер менен бизге да хидаят берсин” деп айтат.

Чүчкүрүп жатканда ооздон жана мурундан чыгып кете турчу жагымсыз нерселерди көрүп башкалар ирээн-жибөөсү үчүн кол менен жаап чүчкүрүү керек.

5. Тамактануу адеби

Алла Таала Куран-и Каримде кулуна берген ниметтерден жеп ичүүбүздү, бирок ысырап кылбашыбыз тууралуу айтат.¹⁴⁴ Тамактанып жатканда төмөнкү эрежелерге көңүл бөлүнүшү керек:

143. Абу Давуд, Адеп 153

144. Араф 7/31

1. Тамактан мурун жана кийин колдор жуулуш керек.
2. Тамакты он кол менен жеп, баштарда “Бисмиллах” деп, айтып ар ким өз алдынан жесин. Бүткөндө “Алхамдулиллах” деп айтсын. Азирети Умар бин Аби Салама мындай дейт: Мен ал кезде Пайгамбарыбыздын жанында билим алып жүргөн бала болчумун. Тамактанып жатканда “Бисмиллах” деп айт, он колун менен жана өз алдындан жегин” деди. Ошондон кийин айтканындай кылып калдым.¹⁴⁵
3. “Бисмиллах” деп айтууну унутуп калып, тамактанып жатканда эске түшсө “Бисмиллахи аввалаху ва ахираху” деп айтылат.
4. Тамактанып жатканда шашылбаш керек, жакшылап чайнап, анан жутуш керек.
5. Улуулардан мурун баштабаш керек.
6. Тамакты суутам деген ой менен аны үйлөө туура эмес. Башкаларга өөн көрүнгөн жүрүм-турумдардан алыс болуу керек. Оозунда тамак туруп сүйлөө жана күлүү да туура эмес болуп саналат.
7. Башканын алдында турганга карабаш керек.
8. Тамакты даярдаган кишиге ыраазычылык билдирип, дасторкон жайылып жана жыйналып жатканда жардам берилүүсү керек.

_____ ОКУ, САБАК АЛ! _____

***Тамакка чакыруу тууралуу
Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи
васаллам) берген сабактары***

Куранда: “Эй ыйман келтиргендер! Тамакка чакырылбай же болбосо убагы келбестен Пайгамбардын үйүнө кирбегиле. Чакырылган болсоңор гана киргиле. Тамактангандан кийин тарап

---

145. Бухари, Аtima 2; Муслим, Ашриба 108; Ибн Мажа, Аtima 8; Ахмад бин Ханбал, Муснад 4/26

кеткиле, сүйлөшүп отура бербегиле. Мындай нерсе Пайгамбарды оңтойсуз абалда калтырса дагы ал уялганынан силерге айта албайт. Алла Тааламындайды ачыкайтуудан тартынбайт,”¹⁴⁶ деп айтылган. Бул жерде эки маанилүү маселе бар. Булар:

1. Тамактануу үчүн атайын чакырылуу керектиги.

2. Тамактан соң тигиге-буга алаксыбай тарап кетүү.

Бул аят Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) үйүнө тынбай келип, ал жерден кеткиси келбегендердин негизинде түшкөн. Аалымдар муну бир гана Пайгамбарыбыздын үйү менен чектебестен, бардыгына тиешелүү адеп катары карашкан. Ошондуктан чакырылбай туруп бирөөнүн үйүнө тамакка баруу туура эмес экендиги анык белгиленген.

Азирети Абу Шуайб сахабалардын арасында Пайгамбарыбызды (саллаллаху алейхи васаллам) көрүп, жүзүңөн курсагы ачка экенин байкап калат. Ошол замат касап болуп иштеген кызматчысына: “Бизге беш кишилик тамак даярда. Пайгамбарыбызды (саллаллаху алейхи васаллам) тамакка чакырам”, – дейт. Андан соң Пайгамбарыбыздын жанына барып конок болуп кетиңүсүн өтүнөт. Чогуу үйүнө баратканда арткы тарапта бир киши келе жатканын көрүшөт. Үйдүн алдына келип калышканда Пайгамбарыбыз үй ээсине кайрылып: “Биздин артыбыздан ээрчип келди. Кааласаң аны да чакыр, кааласаң кетирип жибер”, – дейт.

146. Ахзаб 33/53

Азирети Абу Шуайб: “Жок, аны да чакырам”,¹⁴⁷
– деп жооп берет.

Мусулмандар албетте бири-бирин тамакка чакырганды жакшы көрүшөт. Бирок уруксатсыз келүү деген нерсе катуу сындалат. Башкача айтканда, ал жерге уруксатсыз келген киши үй ээсин “Эмне берсем?” деген сыяктуу жаман абалга салып коюусу мүмкүн.

“Чакырылган болсоңор ал жерге баргыла”¹⁴⁸, – деген хадисте айтылгандай эле, бирөө тарабынан даам сызууга чакырылып, ага барбай же аны четке кагып коюу туура эмес көрүнүш. Азыр төмөнкү хадис чакырылган жерге барбай коюунун да, уруксат жок бирөөнүн дасторконуна отуруунун да туура эмес экендигин белгилейт. Пайгамбарыбыз (с.а.в): “Ким чакырылган жерге барбаса, Аллага жана Пайгамбарына каршы чыккан болуп эсептелет. Ал эми ал жерге чакырылбай туруп, уруксаты жок эле дасторконго отурган болсо ууру катары кирип, каракчы катары чыккан болуп калат”¹⁴⁹, – деп айткан.

6. Тазалык жана ажаткана адеби

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Алла Таала таза жана тазалыкты жакшы көрөт”¹⁵⁰, – деген. Ошондой эле, Аллага кулдуктун, Анын алдында туруунун жана Анын сүйүүсүнө татыктуу болуунун биринчи шарты тазалык экени талашсыз. Динибиздин тиреги болгон намаздын да тышкы шарттарынын бирөө тазалык.

147. Бухари, Аtima 57,34, Буйу 21, Мазалим 14; Муслим, Ашриба 138 (2036); Тирмизи, Нике 12, (1099)

148. Бухари, Нике 71,74; Муслим, Нике 103, (1429); Тирмизи, Нике 11, (1098); Абу Давуд, Аtima 1, (3736)

149. Бухари, Нике 71, 74; Муслим, Нике 103, (1429); Тирмизи, Нике 11, (1098); Абу Давуд, Аtima 1, (3736); Абдулкадир Халиф, Адабы Муашарат 25-бет

150. Тирмизи, Адеп 41

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ар дайым тазалыкка аябай маани берип, коомдук жайларга чыгарда таза жана жарашыктуу кийинип, жагымдуу атыр себинип алып чыкканы белгилүү. Ошондой эле элдин алдына чыгарда пияз жана сарымсак жегенден алыс болгон.

Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) дене тазалыгына көңүл бургандай эле “Айлананардын да таза болуусуна көңүл бургула”¹⁵¹, – деп айткан. “Наалат айтылган эки нерседен сактангыла!”, – дегенде, сахабалар: “Оо, Расулумлах, ал эки нерсе эмне?”, – деп сурашат. “Адамдар басып өткөн жолго жана көлөкөлөгөн жерге заара кылуу”¹⁵², – деген.

Ажаткана адеби тууралуу төмөнкү нерселерге маани берилүүсү зарыл:

1. Ажатканага кирүүдөн мурун жен жана багалектер түрүлүп, байпак чечилет.
2. Кирүүдөн мурун “Аллахумма инни аузу бика минал-хубси вал-хабаис” деген дуба окулат.
3. Сол бут менен кирип, он бут менен чыгыш керек.
4. Бардык муктаждыктар отуруп аткарылат. (туруп алып заара кылуу бөйрөккө зыян, намаздын толук болуусуна жолтоо жана кабыр азабынын көбү да ушул себептен болот).
5. Ажатканада сүйлөөгө болбойт. Бир нерсе жебеш керек, алаксып отура берүү, акыретке байланыштуу нерселерди да ойлоо туура эмес.
6. Тазалыкты сол кол менен аткаруу керек.
7. Ажатканадан чыгарда тазалыкты текшерип коюу зарыл. (колдорду жуу жана ажаткананы таза кармоо).
8. Ажатканадан чыккан соң истибра (бир саамга кү-

151. Тирмизи, Адеп 41

152. Муслим, Тахарат 68; Абу Давуд, Тахарат 15; Ахмад бин Ханбал, Муснад 2/372

түү) кылынат.

7. Жыйналыш адеби

Барыбыз эле жашообузда ар кандай чогулуштарга катышып жүрөбүз. Чогулуштар исламга ылайык принциптердин негизинде өтүүсү үчүн төмөнкү шарттарга карата иш алып баруу керек.

1. Чогулуштун орду жана убагы күн мурунтан белгиленип, ага убагында баруу.
2. Анын орду үй ээси тарабынан иреттелип, даярдалуусу керек.
3. Чогулуш бир аз кечиктириле турган болсо ал убакыт туура пайдаланылуусу зарыл (китеп окуу, талкуу).
4. Даярдык менен баруу керек (ар ким өз тапшырмасын, милдетин толук аткаруу, дептер, калем сап сыяктуу нерселер менен келүү).
5. Ой-пикирибизди сылыктык менен түшүндүрүү, кабыл алынбаса тырышып туруп албоо.
6. Кийим-кечелер ал жердеги атмосферага ылайык болуш керек. Жылмаюу менен мамиле жасап, ашыкча нерселерди сүйлөбөш керек.
7. Улууларга урмат-сый көрсөтүлүүсү зарыл.
8. Мүмкүн болушунча сыртка чыкпаганга аракет кылуу. Чыга турган болсо уруксат суроо керек.
9. Телефондор сыртта калып, өчүрүлүп же үнүн өчүрүп салуу талапка ылайык.
10. Ал жердегилерге ылайыктуу түрдө тамак-аш даярдалышы абзел.
11. Зарыл иш чыгып кала турган болсо уруксат алынуусу зарыл.
12. Бутунда байпагы жок, жарашыгы жок кийим менен, сакал-мурут алынбастан чогулушка катышуу туура эмес.

13. Тартип толук түрдө сакталып, ирети менен бир-бирден сүйлөө керек.

8. Адамдар менен сүйлөшүү жана насаат айтуунун адеби

“Таттуу сөз жыланды ийинден чыгарат” – демекчи ар бир жүрөк жакшы сөзгө өз эшигин ачат. Алла Таала Куранда “Бири-биринер менен жакшы сүйлөшкүлө”¹⁵³ – деген. Ар бир мусулман алдында ким болсо да оюн туура, сылык, жагымдуу сөз менен жеткире билүүсү керек. Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) “Жаман сөз кирген жерин кирдетет, көркүн бузат”¹⁵⁴ деген сөздөрү эсибизден чыкпаш керек.

1. Саламдашуу менен баштап, ал-акыбал суралат.
2. Маектешке сылыктык менен кайрылуу (мырза, айым).
3. Улууларга “сиз” деп айтуу, аларга тентуштардай мамиле кылбоо.
4. Сизге кайрылган кишиге жумшактык менен жооп берүү.
5. Башкаларды онтойсуз кыла тургандай сөздөрдү сүйлөбөө (катуу сүйлөө, каткыруу, сындоо).
6. Бирөөнү мактап же сындап жаткан учурда аша чабуудан алыс болуу.
7. Орундуу сүйлөө.
8. Ушак-айындан, талаш-тартыштан алыс болуу. Адеп-ахлакка сыйбаган сөздөрдү колдонбоо зарыл.
9. Билип турсак да кыска жана так жооп беришибиз керек.
10. Башкалардын оюн да угуу. Алар бизди угуусун

---

153. Ибра 53

154. Тирмизи, Бирр 47

кааласак, алгач өзүбүз угууну үйрөнүшүбүз абзел.

11. Ар бир айтылган нерсеге өзүбүз ишенип, насаат болсо аны өзүбүз кабыл алгандан кийин башкаларга айтышыбыз керек. Айтканыбыздан өзүбүз күмөн санасак башкалар ага ишенип ошонун артынан ээрчүүсү да кыйын.

9. Конок тосуу адеби

Достук мамилелерди чындоо, жакындан таанышуу, ар кандай кыйынчылыктарда бири-бирине тирек болууда адамдардын арасындагы зыярат абдан маанилүү орунду ээлейт. Ошондуктан ислам дининде мусулмандардын бири-бирин зыярат кылуусу өзүнчө мааниге ээ. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бир хадисинде Алланын ыраазычылыгы үчүн ооруга чалдыккан бирөөнү же болбосо мусулман туугандарын зыярат кылса, ал-абалын сураса Алла анын бейиштеги ордун даярдай турганын сүйүнчүлөгөн.¹⁵⁵

Үй ээсине тиешелүү маселелер

1. Конокту өзү тосуп алыш керек.
2. Жүзү жарык болуп, сакал-мурут, кийим-кече жарашыктуу болуусу керек.
3. Үй конок онтойсуз калбагыдай иреттүү болуш керек.
4. Үйдөгүлөр аларды “Кош келиниздер” деп тосуп алып, келгендери үчүн ыраазычылыгын билдирүүсү зарыл.
5. Конокту жалгыз отургузуп, таштап коюуга болбойт.
6. Коноктордун алдында бирөөнү кемсинтип же катуу сүйлөбөш керек.
7. Коноктор өзүлөрүн эркин сезе тургандай жагдай түзүлүп берилиш керек.

---

155. Тирмизи, Бирр 64

8. Эгерде коноктор үйүбүздөгү улуулардын чакыруусу боюнча келген болсо, алардын арасында ашыкча отуруунун кажети жок.
9. Кандай гана абалда болбойлу конокко ыраазы болбогондой түр көрсөтүп албашыбыз зарыл.
10. Эгерде алыс жерден келген болсо ошол замат дасторкон жайылып, тамак берилиши керек.
11. Жанында отурган убакта саатка карай бербеш керек. Мындай кыймыл аны качан кетет деп ойлогонго барабар.
12. Конок отурган бөлмөнүн босогосунан ар ким башын чыгарып карай бергени да конокту жаман абалда калтыруусу мүмкүн.
13. Кетерде кийимин кийүүгө жардамдашып, келгенине ыраазычылык билдирилиш керек.
14. Эшиктен чыгып кеткенде эшикти ошол замат шарт жаап салбастан кеткиче ачык бойдон күтө туруу керек.
15. Эгерде конок түнөй турган болсо жаткан жери даярдалып, шейшеп жаздыктары таза болуш керек.

Конокко тиешелүү маселелер

1. Эшигин каккан үйдүн ичи көрүнбөгүдөй жерге туруш керек.
2. Эшикти үч жолудан ашык такылдатып туруп албаш керек. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Эгерде үч жолу уруксат сураганыңарда да кабыл алынбаса кете бергиле”¹⁵⁶ – деген кеби бар. Бул нерсеге телефонду да кошсок болот.
3. Үйгө киргенде саламдашып, чыгып баратканда коштошуу абзел.
4. Чакырылган жерге кечикпеш керек. Өз убагында барууга шашылгыла.

---

156. Бухари, Бүйү 9

5. Кийим-кече жарашыктуу жана таза болуш керек.
6. Мүмкүн болсо белек даярдай баруу керек.
7. Үйдүн эшиги кагылып, үй ээсинин уруксаты менен кирүү керек.
8. Барганда ар кай жакты карай берип, үйдөгүлөрдү онтойсуз абалга түшүрүп албаш керек. Үй ээси көрсөткөн жерге отуруп, муктаждык болсо уруксат сурап чыгуу керек.
9. Албетте адал тамак болсо тамакты ылгабай жеш керек.
10. “Тигил барбы? Бул барбы?” – деп сурай бербеш керек. Бергенди жеп, бергенге ыраазы болуп отуруу керек.
11. Үйдөгүлөрдүн абалына жараша мамиле кылып, ошого жараша отуруш керек.
12. Аларды капаланта турган же жарасын тырмай турган нерселерди эстетүүдөн алыс болуш керек.
13. Коноктогонго ыраазычылык билдирилип, ыраакмат айтылат.
14. Үй ээси бош эмес болсо, батыраак уруксат алып кетиш керек.
15. Конок болуп бара албай турган болсо эртерээк кабар айтылып уруксат суралат.

_____ ОКУ, САБАК АЛ! _____

Зыярат кылуу сүннөт

Сахабалардан Азирети Кайс бин Саддын айтуусуна караганда, Расулуллах бир жолу аларга келип, ал жерде бир аз отурган соң дуба-тилек айтып кайткан. Азирети Абдуллах бин Кайс: “Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) ансарларды кээде бир-бирден кээде бѳт баарын зыярат кылчу. Жалгыз-жалгыз кыдырганда алардын ѳйѳнѳ барчу,

*бардыгын зыярат кылгысы келгенде мечитке келчү.*¹⁵⁷

*Дагы бир хадисте Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) ансар үй-бүлөлөрдөн бирөөнө зыяратка барганын, ал жерде намаз окуп дуба кылгандыгы айтылат.*¹⁵⁸

*Сахабалардан Азирети Салман Мадаинден Шамга чейин барып Азирети Абу Дарданы зыярат кылганы айтылат.*¹⁵⁹

Куфадан Мадинага Азирети Абдуллах бин Масудду зыярат кылганы келген достору менен анын арасында мындай маек болгон:

Абдуллах бин Масуд: Бири-бириңер менен алакыбалыңарды сурашып турасыңарбы?

Достору: Ооба, муну үзгүлтүккө учуратпайбыз.

Абдуллах бин Масуд: Бири-бириңерди зыярат кыласыңарбы?

Достору: Албетте, эгер көпкө көрүшпөй калсак Куфанын тээ алыс жагында болсо да барып турабыз.

*Абдуллах бин Масуд: Жакшы. Ошондуктан силер тынччылыкта жашап жатасыңар.*¹⁶⁰

Жогорудагы мисалдардын негизинде Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) жана сахабалары дайыма бири-бирин зыярат кылып, ал-акыбалын сурап турганын көрөбүз. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) чындыгында сахабаларына бат-баттан барып турчу. Муну көргөн мусулмандар да бул ишти маанилүү деп санап, ошол доордун кыйынчылыктарына карабастан би-

157. Й. Кандахлави, Хадистер менен мусулманчылык 3/103, 1115

158. Бухари, Адеп 65

159. Бухари, Адеп 65

160. Кандахлави, а.г.е. 3/1038

*ри-биринен алыстаган эмес.*¹⁶¹

10. Маектешүүнүн адеби

Маектешүү – баарлашуу, ойдогону, ичтегини тен бөлүшүү. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) алгач сахабаларды динди жаяуга уруксат бериле элек кезде Абу Аркамдын үйүндө (Дар-ул Аркам) диний маектерди куруп, ошол жерде тарбиялаган. Мындай диний маектер сахабаларды келечекке даярдап, Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) көз жумганга чейин уланган.

Дүйнөнү бүтүндөй балекет баскан бул доордо мындай диний маектерге абдан муктажбыз. Ошондуктан жакындарыбыз, досторубуз менен чогулуп бизге туура нерсени көрсөтө алган бирөөнү чакырып, өзүбүздү руханий жактан азыктандырып туруубуз керек.

Маектерде:

1. Башталардан мурун маектешүү өтө турчу жай даярдалат (маек курчу кишиге суу, отургуч, ж. б.).
2. Маекке алгач руханий жактан даяр болуу.
3. Маектин жүрүшүн буза турган ар кандай өөн жүрүм-турумдан алыс болуу керек. Байкабай эсинеп коюу, чүчкүрүү сыяктуу нерселерди адеби менен аткаруу.
4. Он жана түз абалда отуруу. Ары-бери чоюлуп отурбоо.
5. Суроолор туулса маек сонунда уруксат менен узатылыш керек.
6. Маек курган киши туруп кетмейинче ордунан козголбоо жана ары-бери баспоо керек.

11. Илим алуу адеби

Мусулман илимдин артынан чуркаш керек. Аны ар дайым андып жүрүш керек. Анткени илим үйрөнүү Пай-

---

161. Адулкадир Халит, Адабы Муашарат 37-бет

гамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) айтуусу боюнча парз болуп саналат.¹⁶² Эң биринчи түшкөн аятты алсак эле динибиз илимге канчалык маани бергенин билсек болот. Илим-билимге ээ болуу тууралуу Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам): “Билим жана илим мусулмандын жоголгон байлыгы, каяктан тапса да алат”¹⁶³ жана “Илим Кытайда (Кытай сыяктуу алыс) болсо да барып алгыла”¹⁶⁴ – деген сөздөрү бар.

Алла Таала Куранда: “(Эй Мухаммед) билгендер менен билбегендер бир болмок беле? дегин. Чынында акылы жетиктер гана муну толук түшүнө алат”¹⁶⁵ – деп, илимге ээ болгондорду башкалардан өзгөчө болгонун билдирет.

Муну коштогон сыяктуу Пайгамбарыбыз да бир хадисте эки нерсенин суктанарлык өзгөчө болгонун, булардан бирөөсү Алладан байлыкка ээ болуп, ал байлыкты кайра Анын жолуна сарптоо арзуусу экени, ошондой эле Алладан илим берилип, ал илимди туура жакка колдонуп, башкаларга да илим үйрөтүүгө жараган киши болгонун кабарлайт.¹⁶⁶

Ар бир мусулман илим алуу жана аны үйрөтүүгө умтулуш керек. Аны улантып өз илимин арттырып, аны туура жакка, пайдалуу ишке колдонуп башкаларга да үйрөтүш керек.

Илим үйрөнүүдө:

1. Кыйынчылык бардык жерде бар. Ошондуктан андан коркпош керек.
2. Сабакка көңүлдүү жана даяр болуу керек.
3. Мугалимдин айткандарын эки кылбай, аны жак-

---

162. Ибн Мажа, Мукаддима 17

163. Тирмизи, Илим 19

164. Мүнави, Файзул-Кадир 1/542

165. Зүмер 39/9

166. Бухари, Илим 15

шылап угуш керек.

4. Түшүнбөй калган нерселер сөзсүз суралуусу кажет.
5. Бир тартипте жана план менен окуу абзел.
6. Сабак окуу үчүн ылайыктуу жай даярдалыш керек.
7. Тырышып аракет кылышы зарыл.
8. Бир теманы толук түшүнбөй туруп башкасына өтүп кетпей, бардыгы өз тартиби менен окулушу зарыл.
9. Үйрөнгөндөрдү кайталап, практикага ылайыктуу болсо ишке ашырыш керек.
10. Бизге илим үйрөнүүдө тоскоолдук жараткан, жолтоо болгондор менен мамилелерди үзүш керек.
11. Мугалимге сый-урмат көрсөтүп, сылык мамиле жасашы максатка ылайыктуу.

Мугалимдерге тиешелүү бир нече эрежелер:

1. Сабакты эн жакшы денгээлде билүү, жаңылыктардан кабардар болуу, сабакка даярдык менен кирүү.
2. Теманы окуучу түшүнө турчу тил менен айтып берүү, терендетип отуруп анын кызыгуусун жоготуп салбаш керек.
3. Жүрүм-туруму, адеби менен бардыгына үлгү болуусу зарыл. Окуучуларга катуу сүйлөп, кагып-силкип, шагын сындырып салбаш керек. Мындай мамиле мугалимдин баркын кетирет.
4. Мугалим кесибин сүйүүсү, билгенин эн жакшы денгээлде түшүндүрө алуусу керек.
5. Мугалим окуучуларга ата-энедей, андыктан аларга мээримин төгүп, ар бирине калыс мамиле жасалуусу абзел.
6. Окуучунун кемчилигин баарынын алдында жарыя салуудан алыс болуп, кечиримдүү жана боорукер

болуу керек.

7. Окуучулардын олуттуу маселелерин чечүүгө даяр болуу. Колдон келсе жардамдашуу.
8. Бааны окуучуну коркутуп-үркүтүү максатында койбош керек. Баа бергенде да калыс болуу зарыл.
9. Даамга толгон байлардын дасторконунан, сый-тамактардан, баалуу белектерден алыс болуп, намысты бекем кармоо керек.¹⁶⁷

Илим жолу – бейиш жолу

Жашоодо туура жолду таап, башкаларга Алланын ыраазычылыгы үчүн илим үйрөтүү максаты менен анын артынан түшкөн киши Алланын акыйкат жолунда жана Ал ыраазы болгон иш менен алектенип жаткан болуп саналат. Касир Ибн Кайстын айтканы: “Мен Дамаск (Шам) мечитинде Абу Дарда менен отурган элем. Жаныбызга бирөө келип: “Абу Дарда Пайгамбарыбыздан риваят кылган бир хадис үчүн Мадинадан келдим” – деди. Абу Дарда аны бир сыйра карап туруп, келген себебин анык билүү үчүн “Шамга соода сатык үчүн келген болуп жүрбө?” – деп суроолуу карайт. Жолоочу: “Жок, андай эмес” – деп жооп берди. Ал кайра: “Хадис үйрөнүү үчүн гана келдин, ошондойбу?” – деп сурайт. Жолоочу: “Жок, риваят кылганыңды уккан хадисти үйрөнүп алуу үчүн гана келдим, андан башка иштин артынан эмес”. Жолоочу бир гана Алланын ыраазычылыгы үчүн келгенин ушул жообунан сон андап: “Мен Алланын Элчисинен уктум, ал мындай деген: “Кимдир бирөө бир жолго кирип илим алууну кааласа, Алла Таала ага бейишке кеткен бир жолду жеңилдетет. Периштелер илим алгандардын жасаган ишин жактырышып канаттары менен калкалашат. Асманда жана жердегилер, ошондой эле суудагы балыктар да илим алган кишилерге Алладан

---

167. Абдулкадир Халит, Адабы Муашарат -127-126бет

жардам жана кечирим тилешет. Илим ээсинин ибадат кылган кишиден улуулугу, айдын жылдыздардан улуулугу сыяктуу. Аалымдар пайгамбарлардын мураскорлору. Пайгамбарлар эч качан динар же дирхамдарды мураска калтырган эмес, алар бир гана илимди мураска калтырышкан. Ошондуктан илим алган киши чон мураска арзыган болот”¹⁶⁸, – деп айтат”.

Бул хадистен:

1. Илим алууга кеткен аракет, Алла жолундагы аракет жана ал аракет бейишке алып барат. Бул жолго киргендерге периштелер жардам берет. Бир гана периштелер эмес, жердеги жана асмандагылар да ага дуба кылып, Алланын алдында кечиримге ээ болуусун сурашат.

2. Аалым менен ибадат кылгандын айырмасы ай жана жылдыздын айырмасындай. Анткени билимге ээ болгон киши билими менен айланасын жарыкка бөлөйт, коомуна жол көрсөтөт. Ибадат кылган киши бир гана өзү үчүн гана ибадат кылат, ибадатынын пайдасы жалгыз өзүнө гана тиет. Илим алган киши өзүнө да, башкаларга да пайдалуу боло алат.

3. Аалымдар пайгамбар мураскорлору экендиги сүйүнчүлөнгөн. Пайгамбарлар илимден башка мурас калтырган эмес. Аалымдар илим жолун тандап пайгамбарлардын мураскорлору деген баркка ээ болушат.¹⁶⁹

СУРООЛОР

1. Кайсынысы адеп эрежелерине кирбейт?

А) Ахлак

Б) Тарбия

В) Назиктик

168. Бухари, Илим 10; Абу Давуд, Илим 1; Тирмизи, Илим 19; Ибн Мажа, Мукаддима 17

169. Абдулкадир Халит, адабы Муашарат 120-бет

Г) Укубат

2. Төмөнкүлөрдүн кайсынысы адеп-ахлак эрежелерин белгилей албайт?

А) Пайгамбарыбыздын сүннөтү

Б) Үрп-адат

В) Салт

Г) Мыйзам

3. Мусулманда эч качан чогуу болбогон эки касиет, жорук?

А) Жоомарттык жана жаман адеп-ахлак

Б) Сарандык жана жаман адеп-ахлак

В) Берилгендик жана ушак

Г) Душмандык жана сылыктык

4. “Жумшак болуу, ачууга алдырбай аны жеңүү, нагисине ээ болуп ачууга алдырбоо”. Кайсынысы буга туура келет?

А) Ынактык

Б) Назиктик

В) Жумшактык жана сылыктык

Г) Уят-сыйыт

5. “Өзүнөн кичүүлөрдү ызаттабаган, улууларына урмат көрсөтпөгөн .....”. Бош жерди толуктагыла.

А) бизден эмес

Б) тозоктогу жайына даярдансын

В) ошол кишиге наалат

Г) азап-тозокко кабылсын

6. Пайгамбарыбыз бейишке кирүүнүн жолу ыйманга, ыйман келтирүү да мусулмандардын бири-бирине жакшы мамиле кылып, бири-бирин жакшы көрүүсүнө байланыштуу экенин айткан хадисинде бири-бирин жакшы көрүү

кайсы факторго байланыштуу экенин белгилеген?

- А) Жумшак жана сылык болуу
- Б) Улууларга сый-урмат көрсөтүү
- В) Саламдашууну жаюу
- Г) Назик жана сылык болуу

7. Салам берүүнүн ирети тууралуу төмөндөгүлөрдөн кайсынысы туура эмес?

- А) Кичүүлөр улууларга салам беришет
- Б) Аз топ чоңураак топко салам берет
- В) Отургандар басып бараткандарга салам беришет
- Г) Жаштар карыларга салам беришет

8. “Ярхамукаллах” адеп-ахлак эрежелеринин кайсынысына байланыштуу?

- А) Тамактануу адеби
- Б) Саламдашуу адеби
- В) Маектешүү адеби
- Г) Чүчкүрүүнүн адеби

9. Төмөндөгүлөрдөн кайсынысы тамактануу адебине ылайык эмес?

- А) Тамакты үйлөп суутуу
- Б) Алдынан жеш керек
- В) Он кол менен жеш керек
- Г) “Бисмиллах” менен баштоо

10. “Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) алгач сахабаларды динди жаюуга уруксат бериле элек кезде ..... диний маектерди куруп ошол жерде тарбиялаган. Мындай диний маектер сахабаларды келечекке даярдап, Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бул дүйнөгө көзүн жумганга чейин уланган”. Бош жерди толуктагыла.

- А) Дар-ун Надва
- Б) Дар-ы Мусаб
- В) Дар-ул Аркам (Абу Аркамдын үйүндө)
- Г) Кааба

КОШУМЧА

Китеп окуунун маанилүүлүгү

Илим үйрөнүүдө максатыбыз билимдин адам баласына жол башчы катары кызмат өтөөсү жана ошол үйрөнгөн жаңы нерселер адамдык жетиктикке алып баруучу жолдорду жарыктандыруучу шам болуусу зарыл. Ошондуктан адамдын руханий дүйнөсүнө сиңбеген илим ашыкча, пайдасы жок жүктөй, адамды улуу нерселерди жаратууга алып барбаган өнөр да, ой жана сезимге ашыкча жүк.

Китеп окуу – үйрөнүүнү жаратат. Китеп окуу – илим дегенди туюндурат. Ошол эле убакта түшүнүү күчүн өркүндөтүү дегенди да түшүндүрөт. Ал нерсени жашоонун бир бөлүгү менен чектей албайбыз, бешиктен баштап кабырга чейин уланат. Окуу – сабатсыздыкты жана туура эмес ишенимдерди жене турчу жалгыз күч. Ал адамдын өзүн-өзү таануусу. Окуу адамдардын ортосундагы мамилелерин башкарат. Окубагандар көбүнчө кандай мамиле кылууну да биле алышпайт.

Окуу – адам баласына эмне үчүн жаралгандыгын үйрөтөт. Ал кээде бизди жылмайтса, кээде ыйлатат. Бирок ал дайыма адамдын адам болгондугун эскертип турат. Окуу адамга өз жан дүйнөсүн таанытат. Ал ошол эле убакта жан дүйнөбүздүн чектерин кенейтет, бизди улуу инсандар менен кезиктирип, улуулукту издөөгө чакырат.

Окуу бир тараптан караганда узун жыргал саякатка окшош. Башында бара турчу жер белгиленип, жолго аттанабыз. Ар бир кадамда, ар бир жакындоодо ал жерге болгон кызыгуубуз, каалообуз артат. Ошентип отуруп жол дагы эстен чыгат, басып баратканыбыз дагы унутта калат. Канчалаган сонун жерлерди, сонун нерселерди көрөбүз. Алардан эргип ырахат алуу менен өз билимибизге кошуп жолду улантабыз.

Окуу китептин алтын барактарында бүтүндөй дүйнөнү кыдыртып чыгат. Бирде Аср-ы Саадатка барып Пайгамбардын (саллаллаху алейхи васаллам) заманындагы

абадан дем алдырып, сахабалар менен тааныштырат, бирде тарыхтын теренине алып барып, бирде келечектеги жашоо жөнүндө ойго салат. Ошону менен билимибиз артып, акыл калчап, ой кубалап, ички сезимдердин күчүн таанып, аларды байытуу менен жолубуз уланат. Атактуу ойчул Жэмил Мерицтин ою боюнча “китеп-белгисиздикке ачылган эшик”, “окуу-ичибиздеги белгисиз ааламдын эшигин ачкан ачкыч”¹⁷⁰ деп сыпаттайт.

Улуу тарыхыбызга баш баксак, доорлорду шам-чырактай жаркыраткан ата-бабаларыбыз ошол ачкыч менен илим-билим эшигин ачып, улуу нерселерге жетишкен. Ошондуктан биз дагы окуубуз зарыл. Ал биз үчүн адат болуусу керек.

1. Китеп окуунун Курандагы орду

Баарыбыз билгендей эле Куран “Оку!” деген буйрук менен түшүрүлгөн. Ошону менен бирге калем жана жазуу жөнүндө баяндалган сүрөөнүн ант менен башталышы абдан маанилүү. Мындай ант менен чогуу баяндалган нерселердин Куранда өзгөчө орунга ээ экени талашсыз.

Окууга Куранда канчалык маани берилгендигин азыр кээ бир аяттар менен белгилей кетели:

1. “Алла жакшылыкты каалаганына берет, ал жакшылык кимге берилсе ага чон пайда. Бул нерсени бир гана акыл ээлери андай билишет.”¹⁷¹
2. “(Эй, Мухаммед) Билгендер менен билбегендердин орду бир болчу беле деп айткын”¹⁷².
3. “Алланын кулдарынын арасында Андан (чыныгы) корккондор (бир гана) аалымдар”¹⁷³.
4. “Алла аранардан ишенгендерди жана илимге татыктуу болгондордун даражасын дагы да көтөр-

---

170. Жемил Мериц “Бул өлкө” 111-113-бет.

171. Бакара 2/269

172. Зумар 39/9

173. Фатыр 35/28

- сүн. Алла жасагандарынардан кабардар”¹⁷⁴.
5. “Бардык илимге ээ болгондордон да кыйын аалым бар”¹⁷⁵.
  6. “(Эй Мухаммед) Оо, Жараткан илимимди арттыр дегин!”¹⁷⁶
  7. “Муса жигит болуп, эс токтоткон убагында Биз Ага жакшылык жана илим тартууладык. Биз жакшылык жасагандарды мына ушинтип сыйлайбыз”¹⁷⁷.
  8. “(Шексиз) Ал (Куран) илим ээлеринин жүрөктөрүн нурга бөлөйт. Ооба, биздин аяттарды залымдардан башкалар кабыл албай койбойт”¹⁷⁸.
  9. “Ошону менен бирге момундардын бардыгынын жортуулга аттанганы туура эмес. Мындай учурда кээ бирөө динди жакшылап үйрөнүү, анын өкүмдөрүн тындоо үчүн окуп жортуулдан кайткандарды жамандыктардан сактап калуу үчүн эскертип туруулары керек”¹⁷⁹.
  10. Тооратта айтылгандарды жеткирүү жана андагы жоопкерчиликтерди кабыл алгандан кийин ал жоопкерчиликтерди аткарбаганы том-том китептерди ташыган эшектерге окшош. Алла Тааланын аяттарын жалган дегендер абалы кандай жаман! Алла Таала мындай заалим топту жакшылыкка алып барбайт.¹⁸⁰
  11. “Айткын: “Кааласанар ишенгиле, каалабасанар ишенбей эле койгула. Чындыгында илимге татыктуу болгондор Куран окулган убакта саждага бүк түшүшөт”¹⁸¹.

---

174. Мужадила 58/11

175. Юсуф 12/76

176. Таха 20/114

177. Касас 28/14

178. Анкабут 29/49

179. Тообо 9/122

180. Жума 62/5

181. Исра 17/107

12. “Алладан башка тенир болбогонуна Алла жалгыз Өзү күбө. Бардык периштелер, акыйкат жана адилеттиктүүлүктөн ажырабаган илим ээлери да Азиз жана Хаким Алладан башка жараткан болбогонуна күбө”¹⁸².

2. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) да окууну (билим алуубузду) эскертет

Хадис китептерин карасак Пайгамбарыбыз хадистеринин көбүндө илимди, аалымды жана окуучуну мактаганын, үмөтүн окууга умтулуусун эскерткенин көрөбүз.

Илим талабы ар бир мусулманга парз экенин¹⁸³ айткан Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) бир хадисте илим адамдын жоголгон байлыгы жана аны кайдан болсо да таап, ошол замат аны алуусун эскертет¹⁸⁴.

Пайгамбарыбыз акыретте аалымдардын сыясы менен шейиттердин канын тенегенде аалымдардын сыясы шейиттердин канынан өйдө турарын¹⁸⁵, пайгамбарлардын аалымдарга салыштырмалуу эки даражага, аалымдардын шейиттерге салыштырмалуу бир даражага өйдө турарын¹⁸⁶ баяндайт.

Дагы бир хадисте “Илим издеп үйүнөн чыккан кишинин үстүнө периштелер канатын жайып, Алла Таала анын бейишке барган жолун женилдетет. Аалымга жердеги жана көктөгү бардык нерсе, дениздеги жандыктар да истигфар кылышат. Аалым менен ибадат кылган адамдын даражаларынын айырмасы ай менен жылдыздардын айырмасындай. Аалымдар Пайгамбарлардын мураскорлору. Пайгамбарлар мал-мүлк, байлык эмес илимди му-

---

182. Ал-Имран 3/18

183. Хейсеми, Мажмауз-Заваид 1/119,120

184. Тирмизи, Илим 19

185. Мүнави, Файзул-Кадир 6/466; Ибн Абдилбарр, Жамиу Баянил-Илм 33-бет

186. Ибн Абдилберр, Жамиу Баянил-Илм 33

рас катары калтырышат. Илимди тапкан киши насибине түшкөндүн көбүн тапкан болот,”¹⁸⁷ – деп баяндайт. Жана ошондой эле, “Оо, Жараткан мага үйрөткөндөрүндүн мага пайдасы тийгендей кыл, мага пайдалуу илим бер, илимимди толукта,”¹⁸⁸ – деп дуба кылган.

Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) “Алла Таала илимге умтулган элди өркүндөтөт, жакшылык тартуулайт жана баарынан алдыда болууга жардам берет, мына ошондойлордун артынан ээрчип, алардан сабак алыш керек,”¹⁸⁹ – деген кеби бизди тикеден тике илим-билимдин артынан чуркап, издегенге чакырат.

“Аалымдар ибадат кылган кишиге караганда жетимиш даражага өйдө турат. Бул эки даражанын арасындагы узактык асман менен жердин ортосундагыдай”¹⁹⁰.

Ошондой эле Пайгамбарыбыз окууга өтө маани бергениндей эле үйрөнгөн нерсени башкаларга да жеткирүү керектигине көңүл бурат: “Садаганын пайдалуусу илим алгандан кийин алган илимди башка мусулман бир тууганына үйрөтүү болуп саналат”¹⁹¹.

“Алла Таала, периштелер, жер жана көктөгү бардык жандык, курт-кумурска, деңиздеги балыктардан бери калкына жакшылыкты үйрөткөн мугалимге дуба кылышат”¹⁹².

Албетте илим-билим жөнүндө хадистер абдан көп. Андыктан дагы да көбүрөөк маалымат талап кылгандарга атайын хадис китептерин сунуштап башка кепке өтөлү.

ОКУ, САБАК АЛ! _____

---

187. Ибн Абдилберр, Жамиу Баянил-Илм 37; Тирмизи, Илм 19; Ибн Мажа, Мукаддима 17

188. Тирмизи, Даават 128

189. Ибн Абдилбарр, Жамиу Баянил-Илм 66

190. Хейсеми, Мажмауз-Заваид 1/132

191. Тирмизи, Илм 7; Абу Давуд, Илм 10

192. Тирмизи, Илм 19

**Сахабаларыбыздын китеп окуу жана
илимге умтулуунун маанилүүлүгү
тууралуу айткандары**

**Азирети Муаз бин Жабал: илимге
жетпегендер бакытка да жетишпейт**

Убагында сахабалар арасында окутуучулук жөн-дөмүз күчтүү болгон Муаз бин Жабал окуу тууралуу мындай деген: “Илимдүү болгула, анткени Алла Тааланын ыраазычылыгы үчүн илимдүү болуу Ага таазим, илимге умтулуу болсо ибадат болуп саналат. Илимди дайыма кайталоо зикир, илим жөнүндө сүйлөшүү жихад, билбегендерге бир нерсе үйрөтүү садага катары саналып, бирөөгө илим берүү Аллага жакындоого жардам берет. Анткени илим арам жана адалды бири-биринен айырмалаган, бейишке баргандардын жолун жарык кылган жол көрсөткүч. Илим ээн жерде дос, бөтөн элде жолдош, акыйкатты издөөдө кеңешчи. Илим жакшылык-жамандыкта шам-чырак, душмандарга каршы курал, тааныштар арасында сыймык. Илим аркылуу Алла Таала кээ бирлерин өркүндөтүп, аларды жакшы жолдун башчылары кылып коёт. Эл алардын артынан ээрчийт, жасаганын жасап, айткандарына кулак төшөйт. Периштелер аларды канаттары менен сылашат. Деңизден баштап топурактагы бардык жандыктарга чейин илимдүүлөр үчүн Алла Таалага дуба кылышат. Илим жандүйнөгө жаңы жашоо тартуулайт, караңгы жерди жаркыраган нурга бөлөйт. Пенде илимдин арты менен тандалгандардын арасына кошулат, эки дүйнөдө тең жакшылыктарга туш болот. Илим тууралуу ой жүзгүртүү орозо кармоого, ал жөнүндө талкуу түңкү намаздын собуна тең. Жакындардын укугу, адал жана арамдын чеги илим аркылуу билинет. Илим иш-аракеттин башчысы, эмнени билген болсоң ошону кыласың. Илим жакшы кишилерге гана татыйт,

андан кол жуугандар бактылуу боло алышпайт”¹⁹³.

Азирети Али: илим иш-аракет, амалдын негизинде артат

Кумайл бин Зияд Азирети Алинин илим тууралуу айткандарын минтип баяндайт: бир жолу Али бин Абу Талип колумдан жетелеп шаар четине ээрчитип барды. Шаар четинде ээн жерге келгенден кийин отуруп терең дем алган соң:

“Эй, Кумайл бин Зияд, жүрөк куржунга окшош, эң жакшы жүрөк айтылган нерсени бат кабыл алганы. Сага айткандарымды жакшылап эстеп ал. Адамдар үч топтон турат: биринчиси Алим-и Рабанилер – Алланы таанып илими менен амал кылгандар”, экинчиси кутулуу үчүн илимге умтулгандар, үчүнчү болсо көп сүйлөп, ар кимдин артынан ээрчигендер. Алар шамалга чайналган чөп сыяктуу. Илимдин нуруна жетишкен эмес.

Илим байлыктан да пайдалуу. Илим сени коргойт, сен байлыгыңды коргойсуң. Илим амал менен артат, байлык болсо азая берет. Илим илимдүүгө сый-урмат алып келет, өзү өлсө да жасаган иши кылымдарга сакталып кала берет. Байлыктын күчү байлык колдо болгонго чейин гана жашайт. Арабызда байлык топтогондор көп эле, алар чынында өлүктөр сыяктуу. Илимдүүлөр кыяматка чейин жашашат, алардын жасаган жакшы иштери дайыма эсте.

Мындан кийин Азирети Али колу менен жүрөк тарапты көзөй: “Карагын, мына илим ушул жерде. Эх! Ушул илимди көтөрө ала тургандарга кезигип калсам. Батыраак кабыл ала турган бирөөгө жолуктум, бирок ишенимдүү эмес, динге анчейин олуттуу мамиле жасай бербейт. Алланын далилдерин Анын

193. Абу Нуайм, ал-Хия 1/239, Дарул-Китабил-Араби, Байрут, 1405; Ибн Абдилберр, Жамиу Баянил-Илм 1/55

Улук Китебине каршы, Алланын жакшылыктарын пенделерге каршы колдонуп жатат. Акыйкаттын артынан чуркагандарды карасам акыйкатты жашаткан жүрөккө ээ эмес, кичинекей шек саноого алдырган бирөө болуп калат. Анысы да, мунусу да акыйкатты көтөрө албайт. Бирөө болсо бул дүйнөнүн ыраматына малынып калган.

Тигиниси болсо байлык жыйнап, ошого алаксып кеткен. Булар дагы динге чакырып акыйкатты жеткире албайт. Булардын жайытта оттоп жүргөн малдан айырмасы жок.

Илим жан-дүйнөсүндө жашагандар өлгөндө гана өлөт. Ооба, жер жүзүндө Алла деп Алланын далилдерин жандандыргандар жашай берет. Алар аз болсо да Алланын алдында орду бийик. Алла алар менен чындыкты коргойт. Ошентип алар илимди өздөрүнө окшогондорго тапшырышат, жашатышат. Илим ал адамдар менен өркүндөйт, бул дүйнөнүн ыраматына азгырылып кеткендердин жакындабаган нерселерин жеңилдеттишет. Бул дүйнөдө туруп руханий бийиктиктерге жетишет. Алланын өлкөсүндө Анын башкаруучулары, динине чакыруучулары мына ушулар. Эх! Ошолорду көрө алганымда! Алладан сага жана мага ырайым кылуусун суранам. Кетелик...”¹⁹⁴

Азирети Абдуллах бин Умар: илим үчөө...

Илим:

1. Алланын китеби.
2. Пайгамбарыбыздын (с.а.в) сүннөтү.
3. “Билбейм” деген сөз.

Ал бир жолу мындай деген: “Илим – Алланын китебиндеги нерселер жана Анын Элчисинин сүннөттөрү. Мындан тышкары жеке көз караштын

---

194. Абу Нуайм, ал-Хия 1/79, Дарул-Китабил-Араби, Байрут, 1405

негизинде айтылган нерселер, күнөөбү же соопу, биле албайм”¹⁹⁵.

3. Окуу – аалам сырларын ачууга жардам берет

Ааламдын Эгесинин бизге жеткирген жана аларды окууга бизди милдеттүү кылган эки китеби белгилүү. Булардан бирөөсү “аалам” китеби жана ошондой эле экинчиси Куран башында турган пайгамбарларга жиберилген ыйык китептер болуп саналат. Аалам китеби (жаратылган бардык нерселер) дайыма Алла жөнүндө эстетип турат. Алла Таала кулдарына болгон мээримдүүлүгүнүн белгиси катары адамдардын туура эмес жана жаман жолго кабылып калуусун эң аз даражада каалагандыктан колдоруна китеп жиберген. Бул китепти жашоого келгенибиздин маани-манызын түшүнүү үчүн жаратылышка өзүнүн сөздөрүн жазган.

Алла Тааланын бизге берген эки китебин тен окуу менен бул дүйнөгө жаратылганыбыздын себебин, маани-манызын андап жана туура жолдо, Жараткандын ыраазычылыгы үчүн жашоо ар бир адамдын мойнундагы милдет. Андыктан ар ким өзүнө “Мен киммин, кайдан келдим, эмне үчүн бармын бул дүйнөдө, кайда баратам?!” деген сыяктуу суроолорду берип, ааламдын сырларын тапканга аракет жасашы керек.

Окуу – өзүбүздүн жаратылган максатыбызды билүүдө эң чон жардам берет. Ошондой эле окуу аркылуу адам жашоодогу сырларды, Алланын жана ааламдын бизге белгилүү болбогон тараптарын тааныганга жардам берет. Бул жерде Курандагы алгачкы аяттын “Оку!” дегени бекеринен эмес. Бул буйрукка баш ийип жашоосун окуу жана аалам сырларынын жандырмактарын чечүү менен алек болгон киши Жараткандын жакшылыктарына арзып, бактылуу жашай алат.

---

195. Ибн Абдилберр, Жамиу Баянил-Илм 2/26

4. Сабатсыздыктан арылуубуз зарыл

Билимсиздик коомдун жана жеке жарандын эң чон душманы. Баарыбызга маалым болгондой эле Пайгамбарыбыздын пайгамбарлыгына чейинки заманга жахилия (сабатсыздык, билимсиздик) доору деген ат берилип, пайгамбарлыгы айтылгандан баштап жашаган дооруна “аср-ы саадат”, башкача айтканда бакыт доору деген аталышты беребиз. Анткени билимсиздик, сабатсыздык адамдын жеке өзүн эле эмес, коомго да залакасын тийгизет, коом ичиндеги кутту качырат. Негизинде мусулман болуу – билимсиздиктен жана аны менен кошо келген бардык жаман нерселерден алыстоо, арылуу дегенге жатат. Анткени мусулман баласы дининде эң негизги принцип – окууну четте калтырбайт, билимсиздик жана ошондой эле жаман, туура эмес жолго алып бара турган нерселерден сактанат. Ошентип бул жана тигил жашоодо көнүлү тынчтыкка ээ болот.

Билимсиздик жеке эле диний билим алуу менен жоюлуп калбайт, ошондой эле бир гана жаны илимдер менен дагы жоюлбайт. Сабатсыздыкты жоюу үчүн ар бир адам экөөнү чогуу алып кетүүсү зарыл. Ошондо гана ал сабатсыздыгын, билимсиздигин жойгон болот.

Улуу аалым Фетхуллах Гүлен:

“Оку” буйругу аркылуу түшө баштаган Куран бизден “аалам” китебин, айрыкча сырдуу табышмак болгон адамдын да китеп сыяктуу бизге бере турган маалыматынын окулуусун жана бардык сырдуу китептердин окулуусуна жол көрсөткөн Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) таанылышына милдеттендирет. Карап, көрүп, түшүнүп, күн сайын акылга акыл кошуп, адам ар башка жерлерди көрөт ошондо, барыш керек болгон мейкиндик ошол. Бул мейкиндикке баруунун жолу билим жана илим, башкача айтканда диний жана табигый илимдердин биригүүсү аркылуу ишке ашат.

Ошондуктан ар бир мусулман диний жана табигый илимдердин артынан чуркап, билимдин суусуна сугары-

лып туруусу зарыл. Жумушта, үйдө, базарда, тамак убагында, жолдо, саякатта болсо да окуу менен алек болуп, акылы менен ой жүгүртүп, убакыттын кичинекей бөлүгүн да бекер коротпош керек. Анткени бош жүргөн адамдын башкаларга бере турчу эч нерсеси жок. Физика, химия, астрономия, медицина жана ботаника сыяктуу илимдердин эн аз дегенде теориялык негиздерин билип койбосок, жок дегенде ошол сыяктуу диний илимдерде да кыйраткан билимбиз болбосо, бизди курчаган кишилерге бир нерселерди түшүндүрүүнү кой, өзүбүздү жаман, терс нерселерден сактап калуубуз татаалдашат. Ошондуктан коом менен чогуу сабатсыздыктан арылууга умтулуубуз зарыл”¹⁹⁶, – деген.

Тарыхый чындыктардын бирөөсү – окубаган, билимсиз улуттардын башкаларга көз каранды болуп, алардын ар кандай кысымдарына кабылган. Бул көрүнүш азыр да кайталанып жатат. Илим-билим менен жуурулуша албаган, аны пайдалана албаган коом дайыма башкалардын табагына жем болуп кете бермекчи.

Анткени, билимден алыс элдерди ар кандай идеологияга ишендирүү оной болуп, айтылган ар кандай көз караштарга баш ийип кете беришет. Муну менен коом ичинде бир түшүнүк эмес, мин түшүнүккө бөлүнүү, душмандык, чагымчылдык жана материалдык-руханий көйгөйлөр туулуп, тереңдейт. Мындай абалдан чыгуу үчүн дайыма окууга умтулуп, жашообузду окуу менен өткөрүүбүз зарыл.

5. Үйрөнүүнүн башаты – окуу

“Китеп – үнсүз мугалим” деп ойчулдардын бирөө айткан экен. Анын сынарындай ар бир китеп мугалим катары бизге үйрөнүүнү үйрөтөт. Ушуну менен бирге илим-билим өкүлдөрү үйрөнүүнүн эн жакшы жолу катары

---

196. М. Ф. Гүлен, Инанжын гөлгесинде 2/203-204, Нил басмасы, Измир 2004

китепти, китеп окууну сунушташат. Анткени алар алган билиминин чон бөлүгүн окуу аркылуу багындырышкан.

Өлкөбүздө жыл сайын өткөрүлүп жаткан мамлекеттик сынактардын натыйжаларына көз жүгүртсөк жаш муундун канчалык даражада окууга, негизинен китеп окууга маани берери белгилүү болот. Негизинен окуунун сынактарда ийгиликке жетүүгө таасир этери окумуштуулар тарабынан белгиленген.

Ойлонуп көрсөк китеп жазуучулардын жыл бою топтогон тажрыйба жана ойлорун, биз ал китепти окуу менен аз убакыт ичинде синирип алып, көп нерсеге жетишип калып жатабыз. Мындан өткөн пайда жок болсо керек.

Ооба, албетте жок. Анткени билим, жашоону андоо, кыялдарыбызды чындыкка айландыруу жана келечекке ишенимдүү кадамдарды таштообузга баарыбыздын ээ болуубуз зарыл экендиги чындык. Ар бир элдин маданиятына, доордун талабына жооп бере турган учурга жетишүү үчүн коом окуу менен үйрөнүү жолуна өтүүсү керек.

6. Окубаган карангы бойдон калат

Ар бир адам кээ бир убактарда жашоонун агымынын ичинде турмушка болгон кызыгуусун жоготуп коюусу ыктымал. Ага каршы руханий жактан дайыма жандуу болуу ар бир мусулманга тиешелүү маселе. Жандуулугун коргой албаган адамдын суусуз калган дарактай убакыт өткөн сайын чирип жок болуп кетери анык. Жашоонун кайсы учурунда болсо да, адам баласы жаны нерселерди ойлоп таап, дайыма кыймыл-аракетте болуусу убактысын окууга берген жана бөлгөнүнө байланыштуу. Ар бир жасаган кадамыбыз, иш-аракетибиздин жандуулугу, таасирдүүлүгү окууга берген көнүлүбүзгө жараша болмокчу.

Ар бир момун-мусулман руханий жактан жандуу болуу үчүн окуусу керек. Ошону менен бирге окуу процесси тартиптүү болуш керек. Эгерде топ-топ болуп бир жерде чогулуп, окулгандар талкуу менен өткөрүлсө,

пайдасы ого бетер артмак. Мындай жол аркылуу жаныланууга кадам койгондор, ыйманын бекемдетүүгө баш байлагандар өздөрүн сырткы терс таасирлерден коргоп, чирип кетүүдөн сактап кала алат.

Айрыкча, сахабаларыбыздан баштап бүгүнкү күнгө чейинки улуу даанышмандардын өмүр таржымалын окуп үйрөнүү менен алдыга карай умтулуп, алардын ар бир ишин көндүмгө айлантуубуз керек. Ошондой эле дүйнөнүн азгырган, көз алаксыткан кооз нерселеринен алыс болуу жана жашоонун чындыктарына суусаган жан дүйнөлөргө аларды жеткирүү үчүн дайыма окууга муктажбыз.

“Күн сайын аз болсо да жарым саат ыйманды бекемдөөгө булак болчу китептерди окуу мен үчүн эн маанилүү нерселердин бири. Анткени бүтүндөй доорду жарыкка бөлөй турчу улуу инсандар тарабынан кагазга түшкөн бул жазмалар, адамдын оюнда өчпөс таасир калтырып; башка, белгисиз, терс тарапка карай багыт аларында желкесинен кармап эсине келтирет,” – деп М. Ф. Гүлен өз ою менен бөлүшөт.

Китеп окуу албетте жашоо-турмушубузда абдан маанилүү нерсе. Бирок окуп жатканда эске тута жүрчү дагы бир маселе: окулган ар бир насаат, сабактын өз ички дүйнөбүзгө багытталуусу. Биз окууну, билимди ал көрсүн бул көрсүн деп эмес, жеке өзүбүз үчүн алышыбыз керек.¹⁹⁷

Жакшы китеп адамды дайыма жан дүйнөсүн жаныланууга жетелеп турат. Адамды улуу кадамдарды таштоого алып барат. Улуу кадамдар адамдын өз айланасын жарыкка бөлөп, коомду алдыга тартат, илим-билимге жетелейт.

Мусулман болуп туруп ислам, Куран жана ыйманга тиешелүү акыйкаттарды башка коомдук катмарлардын алдында түшүндүрүп бере турчу маалыматка, билимге ээ болбосок, өзүбүздү бул ишенимге толук берилген ката-

---

197. М. Ф. Гүлен Призма 4/159, Нил басмасы, Стамбул 2004

ры санай албайбыз, ага толук түрдө моюн сунгандардан боло албайбыз. Бул тууралуу: “бийик максат үчүн баш байлаган момундардын көбү Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) жана анын улуу халифаларынын өмүр таржымалы жөнүндө, ал эле эмес динибиздин негизги түшүнүктөрүнөн кабары аз болгону көңүлдү оорутат. Ошондуктан ал улуу инсандардын жашоосу жана улуу сөздөрүнөн мисал келтирип, коомго жеткире алышпайт. Өз акыл жана ойлоруна таянып так илимдердин негизинде аз болсо да маалымат берип, үйрөтсө дагы Алла Таала, Пайгамбар (саллаллаху алейхи васаллам), Куран жана акырет жөнүндө канааттандырууларлык түрдө жооп бере албай келишет. Алар азыркы жаны илимдердин таап чыккан бир топ илимий акыйкаттарынан Куран аркылуу аздыр-көптүр кабардар болуп туруп, булардын бардыгын өздөштүрө албай жатышат. Изилдөөчүлөрдүн эки деңиздин бири-бирине аралашпаган укмуштуу акыйкатын тапканында бардыгыбыз бул нерсеге тан калганбыз. Бирок бул акыйкат ал изилдөөчүлөрдүн ачылышына чейин эле кылымдар бою колубузда кармап жүргөн Ыйык Китепте баяндалган”. Куранда ушул сыяктуу бир топ акыйкаттар камтылган, бирок биз бул нерселерди билчү эмеспиз.

Мына ошондуктан өз баалуулуктарын унуткан, аларды билбеген кабары жок мусулман коомуна китеп окутуу менен мусулмандыкты окуп түшүнүү жана түшүндүрүүгө чон кадамдарды жасашыбыз керек. Намыс деген ар бир мусулман адам ар бир оюн акыл менен калчап, таразага тартып, таза жана бузулбаган жаны муунга ыйман негиздерин үйрөтүү үчүн окуп, билим алуусу керек. “Буюрса, алдымдагы ар бир кишинин акылына акыл кошуп, жүрөгүнө ыйман нурун себүүгө, анын бейишке татыктуу болуусуна себепкер болуу менен өзүм да акыретте жүзүмдүн жарык болуусу үчүн” деген сыяктуу ойлорду жандандыра турчу китептерди окууну, бейишке баруунун тепкичтери катары кабыл алып, көп-көп окуп, окуганда-рын башкаларга түшүндүрүү аракетинде болуу керек.

Окуу ушунчалык маанилүү болгон жерде окуганда-рын өзүнө синире албаса, ойлонбосо жана ойлонгондор-го жардам бербесе, анын да диний баалуулуктарга мамилеси да ошончолук даражада болгондугун ушул жерден белгилүү болот. Тагыраак айтканда Алланы, Пайгамбарды, сахабаларды түшүндүрүүгө кайдигер мамиле жасоо деген эле нерсе. Андыктан ар бир момун жанындагыларга жок дегенде диний дөөлөттөрүнө жылуу мамилени козгой турчу бир ооз сөзгө алы жетпесе, бул абдан эле өкүнүчтүү нерсе экени талашсыз.¹⁹⁸

7. Сахабалардай болуу үчүн окууга маани берүү керек

Сахабалар жогоруда айтылгандай эле ошол бийиктикке жетүү үчүн бардык күчүн жумшап, окуу менен өздөрүн тарбиялашкан. Азирети Ибн Масуддун окуучуларына берген насааты сахабалардын илимге болгон мамилесин төмөндөгүдөй баяндайт: “Илимдин булагы, хидаяттын чырагы болгула, үйүнөрдө отуруп, түнүнөрдү нурга бөлөгүлө. Жүрөгүнөр таза, кийиминер эски болсун. Көктөгүлөргө таанылып, жердегилерге ким экенинер билинбесин”.¹⁹⁹

Сахабаларыбыз окуу менен алек болуп, илим алып рухий жактан азыктанып турушкан. Асхаб-ы Суффадан кабарынар болсо керек. Алардын илим алуу жана Алланын ыраазычылыгын табуудан башка максаты болгон эмес. Убакыттын көбүн окууга, илим-билим алууга арнап, башкаларга акыйкатты жаюу үчүн коротушкан.

Периштелер да суктанып турган Азирети Укба бин Амир минтип айткан: күндөрдүн биринде Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам): “Киминер таң атпай эрте Батханга (Мекке тараптагы бир жердин аты) барып өркөчтүү мыкты эки төөгө ээ болгусу келет” – деп сурайт.

---

198. М. Ф. Гүлен Призма 4/91-95, Нил басмасы, Стамбул 2004

199. Ибн Абдилбарр, Жамиу Баянил-Илм 1/126

Баары тен: “Баарыбыз!” – деп жооп берет.

Чындыгында ким каалабайт эле? Анткени төө алар үчүн чон белек болчу. Ал убакта төө азыркы замандын жакшы унаасы болгон.

Пайгамбарыбыз: “Силердин таңга маал мечитке келип эки аят үйрөнүүсү эки төө, үч аят үйрөнүүсү үч төө, төрт аят төрт төөгө ээ болгондон да жакшы”, – дейт.

Мындай насаатты угарын угуп алып аны аткарбай коюу туура эмес. Ошондуктан жылдыздай жанып жол көрсөткөн сахабалардай, бийиктикке жетүү үчүн окуу керек.

ОКУ, САБАК АЛ!

Илимге ашык Муаз бин Жабалдын өлүм алдындагы сөздөрү

Азирети Муаз бин Жабал өлөр түңү жанындагылардан “Таң аттыбы?” деп сураган экен. Ал жердеги сахабалар эшикке чыгып карап келип: “Жок таң ата элек экен” – дешет. Бир аз убакыт өткөндөн кийин кайра сураганда “жок” дешет. Көп өтпөй дагы сурайт. Алардан күткөн жообун алган соң: “Таңды отко жетелеген түндөн Аллага сактанам. Салам сага өлүм! Салам! Жоголуп жүрүп келген зыяратчы, кыйынчылыкта келген досум! Оо, Алла Таала сенден коркчу элем, азыр болсо сени гана каалап жатам. Жараткан! Билесиң дарыяларды агызып, бак-дарактарды тигүү үчүн бул дүйнөнү жана бул дүйнөдө калууну каалаган жокмун. Бир гана ар бир күндүн жарымында, күндүн ысыгы куйкалап жаткан кездеги азапка, бул жашоонун кыйынчылыктарына чыдагандын ордуна илим мажлисинде аалымдар менен чогуу отуруу үчүн жашагым келген”.²⁰⁰

Азирети Абуд-Дарданын

---

200. Абу Нуайм, ал-Хия 1/239; Ибн Абдилбарр, Жамиу Баянил-Илм 1/51

илимге болгон сүйүшү

Абуд-Дарда мындай дейт: “Үч көрүнүш болбогондо бул дүйнөдө калууну каалабайт элем:

1. Маңдайымды жерге коюп күндө Жаратканга сажда кылуу.

2. Абдан ысык күндөрдө (орозо кармап) ачкалыкка чыдоо.

3. Жемиштердин жакшысын тандаган сымал сөздүндө жакшысын сүйлөгөндөр менен чогуу болуу”.²⁰¹

Мындай мисалдар сахабаларыбыздын канчалык илимге берилгендиктеринен кабар берет. Албетте илим алуу оор, бирок “колдон келбейт” деген түшүнүк жок. М. Фетхуллах Гүлен илим алууда төмөндөгү нерселерге көңүл буруу керектигин белгилейт:

“... сахабалардын жашоо таржымалын баяндаган чыгармаларды көп-көп окуп, аларды дайыма эскерчү. Мындай кыймыл-аракет руханий жактан дайыма жандуу болууга шарт түзөт жана сахабалардай болуу, алар жеткен бийиктикке жетүүчү жардам берет. Анткени алар абдан улуу мисал. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) аларды көктөгү жылдыздарга окшоткон жана “кимисинин артынан ээрчисеңер да акыйкатты табасыңар”²⁰² деп баяндап, алардын хидаят булагы экенин белгилеген. Сахабалардын берилгендиги, жүрөк өйүгөн санаасы, тарткан кыйынчылыгы, ой-түшүнүгү, көз карашын билбей туруп алар сыяктуу болууга умтулуу, аларды тууроо албетте мүмкүн эмес.

Кааласаңар, Абдуллах бин Жахш, Саад ибн Раби

201. Абу Нуайм, ал-Хия 1/212, Дарул-Китабил-Араби, Байрут 1405

202. Мүнави, Файзул-Кадир 6/297, Мисир 1356

жашоосунда бир жарым жыл гана мусулмандыкка арзыган Икрима бин Аби Жахил же болбосо Ибн Хишамды гана карап көргүлө. Алардын бир адамдын нормасынан ашкан ыйман жана динге болгон күч-аракетин гана карап көргүлө. Ошол замат ичинерден “Каап” деп чыккырчнп “Мен да Мусаб, Ибн Жахи, Хамза, Икриме, Ибн Хишам сыяктуу боло алганымда” – дээр элеңер”.

Ал эле эмес кээ бирөөлөрчнпн тозоктун жээгине жакындап калган кезде “Бисмиллах” деп бир саамда мусулман болуп, бир заматта бейиштин бийиктигине жеткендигин көрчп “Эх! Мен да алардын арасында болгонумда” – дейсиңер. Мындай ойлор силердеги сүйчнпн очоктой жандырып, сахабалардай болууга жетелейт деп ойлойм”²⁰³.

8. Китеп – адамдын эн жакын досу

“Китеп менен жашадым, китеп аркылуу бейпил жашоону таптым. Китептеги каармандарга жашоодогу адамдардан дагы жакыныраак болдум” – деген саптар менен бир улуу инсан китепти өзүнүн эн жакын досу катары көрөрүн айткан эле.

Ооба, китеп адамдын эн жакын кыйышпас досу. Ар бир адам башына кыйынчылык түшкөндө достору жанында болбогонунан капага малынат. Бирок китептер андай достордон эмес. Дайыма жаныбызда. Ал эле эмес, биз аларды текчеге чан басып кеткенге чейин эстен чыгарып унутуп койсок да, ошол жерде үмүтүн үзбөй тура беришет. Алар бизге билим жана илим эшигин ачып, руханий дүйнөбүзгө бейпилдик тартуулап, жашоо-турмушубузга өзүнчө өн берет.

Алар бизге берген жакшылыгы үчүн кайра эч нерсе талап кылышпайт, дайыма биздин алдыбызга коюп турушат. Ошондой эле дайыма жандап жүргөн, дүйнөнү биз-

---

203. М. Ф. Гүлен Призма 1/66/67, Нил басмасы, Измир 1998

ге тааныткан жардамчыбыз, жолдошубуз. Максатыбыз, милдетибиз аларды кайдигерлик өзөнүндө калтырбай, дайыма көнүлүбүздү буруп, китеп текчелеринде чан басып унутта калуусуна жол бербөө керек.

9. Китеп – маданият булагы

Ар бир коомдун алдыга озуусу үчүн ал коомдун китепке болгон кызыгуусу маанилүү орунду ээлейт. Билим, илим, изилдөөнү жашоого жолдош кылган, аны менен жуурулушкан коом, бул дүйнөнүн каарманы болуп, башкаларды артынан ээрчиткени четке кагылбас. Тарых барактары бул чындыкты дагы бир жолу тастыктап бере алат.

Орто кылымдарда ислам дүйнөсүндө он миллиондон ашык чоң китепкана иштеп турган. Ошондой эле ислам дүйнөсү X-кылымда чогултулган маалымат булактары, китепкана маданияты тарабынан Европа китепканаларынан 200-300 жыл алдыда болчу. Ошол эле доордо Европа китепканалары китептеринин коопсуздугу үчүн китептерди чынжыр аркылуу текчелерге тиркеп койчу. Бул гана эмес китептер кээде темир кутучага салынып окулган учурлар да кездешкен.²⁰⁴

Ошондой эле ислам дүйнөсүнө баш ийген аймактардын китепканаларындагы адабий булактардын саны Европа өлкөлөрүнүн падышанын китепканасында турган булактардан бир канча эсе көптүк кылган.

Бул менен гана чектелбестен ислам дүйнөсүнүн башкаруучулары китепке абдан маани бергендиктен сапарда жүргөн учурунда дагы окула турган китептерин капка салып жөнөшкөн. Ошондо дагы уйкуларын кыскартып, убакытты китеп окууга бөлгөнгө аракет жасашкан.

Мазхабыбыздын имамы Имам Азам Курандан жана Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) сүннөтүнөн беш жүз миң маселенин өкүмүн чыгарып, төрт миң

---

204. Нежип Асым Языксыздын китебинен алынды Илетишим басмасы, Стамбул 1993

фатва берген.²⁰⁵ Албетте, бул чоң иштер бир гана окуу жана окугандарды электен өткөрүү аркылуу ишке ашмак.

Мевлана Желаледдин Руминин элди туура жолго чакырып, бир жактан акыйкатка эрчиткен көп чыгармалары кылымдар бою жашап, эл арасына жайылуусу албетте китепке жана окууга болгон терен сүйүүсүнөн десек жанылышпайбыз. Бул жерде мисал катары алган аалымдар тарыхтагы улуу инсандардын бир эле чети экенин айта кетишибиз керек.

Тарыхтын бул чындыктары алдыда биз кандай кадамдарды жасообуз керек экенин анык эле көрсөтүп турат. Андыктан, жүзүбүздү китептен артка бурбай, динибиздин башы болгон улуу инсандардын артынан ээрчип, алдыга карай жылышыбыз керек.

Ооба, азыркы убакта китепке болгон кызыгуу коом ичинде абдан начар абалда. Китептер колубузда эмес, колубуз-бутубуз барбаган китеп текчелеринде. Ачылбай барактары эскирип, чан басып жатат. Жыргалчылык үчүн болгон байлыгыбызды чачып, рухту азыктандырган китепке бир тыйыныбызды ыраа көрбөйбүз. Китеп окулуусу керек, алтын барактарындагы улуу ойлор пайдаланылыш керек.

10. Кишинин окуганы – жетилгени

Кишинин жаны китептен азык алат. Окуган сайын канчалык аз нерсе билгенин туят. Окуган сайын кайра окууга ашыгат. Чынында ар бир окулган китеп адамдын кулагына дагы көп окуш керектигин шыбырап турат. Ошентип ал окумайынча тура албай, жашай албай калат.

Тарых барактарында мындай учурлар абдан көп кездешет. Улуу аалым Хаммад ар-Равиге “Илимге дагы эле тоё лексинби, жетет го эми?”, – дегенде, “болгон күчүмдү жумшадым, бул чындык, бирок мен илимдин аягын тапкан жокмун. Ашуунун бирөөсүн ашсам, дагы бирөө-

---

205. Мустафа Кара, Теккелер жана Завиелер 15, Дергах басмасы, Стамбул

нө туш болдум”, – деп айткан.

Астроном Лаплэйс 78 жашында өлгөн кезинде изилдөө менен алек экени айтылат. Анын ошол убакта айткан сөзү: “Билгенибиз эч нерсеге арзыбайт. Билбегендерибиз болсо керемет”, – дегени белгилүү.

Алгачкы жолу англис тилинин сөздүгүн түзгөн Сэмүэлл Жонсон 75 жашына келгенде өлгөнү жана мындан бир канча жыл мурун голланд тилин үйрөнө баштагандыгы айтылат.

Ошондуктан азыр жашап жаткан учурду туура пайдалануу дагы абдан маанилүү нерсе. Биз жан дүйнөбүздүн азыктанбай, толбой өткөн учурларына нааразы болушубуз керек. Убакытты пайдалана албагандар үчүн азыр дегендин ордуна эртен деген түшүнүк гана жашайт. “Эртенки күндү бүгүн менен сатып ал”.

11. Китеп окуу менен үйүбүз нурга бөлөнөт

Китеп бул – шам-чырак. Китеп окуган кишинин үйү да, жан-дүйнөсү да жарыкка бөлөнөт. Ата-энелер үйдө китеп окуп балдарына да үйрөтүүсү керек. Ошондой эле ар бир үйдө атайын китеп окуу убагы да болсо, ал үйдүн баары чогуу отуруп китеп окушса абдан жакшы болот.

Исламдын тарыхына көз чаптырсак Куран аяттарынын эң алгач үйлөрдө окулганын көрөбүз.

Ал кездеги Азирети Аркам бин Абил-Аркамдын үйү бир топ сахабалардын акыйкатка ээ болгон жери. Ошондой эле Азирети Махрама бин Навфалдын үйү толугу менен Куран үйрөнүү үчүн берилген болчу.

Бадр окуясынан көп өтпөй Азирети Абдуллах бин Умми Мактум жана Мусаб бин Умайр Мадинага келишкенде ушул үйдө конок болушкан. Мындай үйлөрдүн биринде Азирети Хаббаб бин Ал-Арат, Азирети Саид бин Зайд ибн Амр жана Азирети Фатима бинт ал-Хаттабга Куран-и Каримди үйрөткөндүгү белгилүү.

Өмүрү өткөнчө карангылык менен алпурушкан устат

Бедиуззаман Саид Нурси дагы жазган эмгектеринде үйлөрдө дайыма китеп окууга басым жасайт.

Ошондуктан үйлөрдө китеп окуп илимдин артынан чуркашыбыз керек. Кандай гана кыйынчылык, тоскоолдук болбосун китеп окууну таштабоого аракет жасообуз зарыл. Балдарынын жаркын келечегине ишенген ар бир ата-эне буга маани берүүсү кажет. Окууну жагымдуу адатка айлантуу келечектеги муунга кала турчу эн баалуу мурас.

ОКУ, САБАК АЛ!

Китеп окуу көзү көргөндөргө гана тиешелүү эмеспи?

“Шашкан бойдон үйдөн чыккан элем. Чоң-чоң кадамдар менен метро станциясына карай жол тартып бара жатып, оюмда окуучуларга өтө турган сабактын планын тизип кетип бараткам. Бир жактан жаандан суу болбош үчүн, мүмкүн болушунча далдоо жерлерден басып, башка ойго чоллом жок эле. Эптеп атып, метрого тизе турчу тепкичтерге жакындадым.

Бир кезде менин так каптал тарабымдан кулагыма таяктын “так-так-так” деген үндөрү угулуп, оюмду бөлдү. Карасам колуна таяк кармап, артына сумкасын асынып, орто жаштагы аял кетип бараткан экен. Көзү азиз экен, эч нерсени көрө албаганынан таяк менен бара турчу жолун таап алдыга карай басып жатты. Кыймыл-аракети таң каларлык: көзү көрбөсө да анын бат-бат басып, кай жерде каякка бурулуп кетери белгилүү болгондой бачым кыймылдаганы жана ошончо элдин арасынан өзүн жоготпой, токтоо бойдон жол арбытканы. Жанагы ойлорум бөлүнүп ордуна бул аялга таң калып, ошол эле убакта “эми эмне болот” деген кызыгуу сезими пайда болду. Карап турсам, таяк менен жолун таап, этияттык менен метро стан-

циясынын тепкичтери аркылуу жөнөп кетти. Дароо артынан түштүм. Кызыкканыман аны менен бир метрого отурдум. Барып секичеге отуруп таягын акырын жанына таяп, артындагы сумкасын ачып ичинен китеп алып чыкты. Дагы таң калдым. Китептин буга эмне кереги бар? деген суроо мээмди аралап өттү. Карап турсам колдору менен китепти барактап ача баштады. Бир кезде издеген бетин тапты окшойт, акырын кылдаттык менен барактын саптарын колу менен окуй баштады. Ичи мен жаман болдум. Бир жактан көзүм көргөнүнө ыраазы болуп, экинчи жактан канча айдан бери сумкамдын ичинде баштаарын баштап коюп окуй элек китебим эске түшүп, жаным кашайды. Бир гана мен эмес, көзүңүз көрүп туруп, жадагалса, күндө бир бет китеп окугандан эринебиз. Бул абдан өкүнүчтүү нерсе. Атайын азиздер үчүн деп жума сайын гезит-журналдар чыгып турса бир жөн. Алардын өзүлөрүнө ылайыкталган китептер абдан аз эле. Ооба, метродо аз эле убакыт өттү.

Биз болсо өзүңүздү кыйын сезип кенедей убактыбызды окууга жумшай албайбыз. Мен түшүчү жерден ал аял да китебин акырын жаап, этияттык менен сыртка чыгууга камданды. Акырын жол бошотуп, андан кийин чыктым. Таяктын такылдаган үңү кулагыма “оку...оку...оку” болуп кептелип кала берди”²⁰⁶.

12.Окуу – бизди Алла Таалага жакындатат

Окуу менен илимге ээ болгон киши өзүнүн алсыздыгын түшүнөт жана бардык күч-кубаттын ээси Алла Таала болгонун андайт. Бул болсо адамды Аллага жакындатат. Алла Таала Куран-и Каримде: “Билгендер менен билбе-

---

206. Эркин Түркоглу, “Дөрт дакика ичин биле олса окуя билмек”, китаба ве окумайа даир 53-56, Ышык басмасы, Измир 2005

гендердин орду бир болчу беле?”²⁰⁷ – деп, билгендердин даражасын белгилеген.

“Үйүнүзгө шам жакканыңызда карангылык өзүнүн ордун жарыкка бошотуп, ар бир нерсени көрсөткөндөй эле пайдалуу илим да жүрөктү жарыкка бөлөп, ортодогу тоскоолдуктарды алып, Алла Тааладан башка нерселерден алыстатып, Ага жакындатат,” – деген Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) сөздөрү окуунун Аллага жол түзөрүн кесе айтат.

Ошондуктан ар бир киши Аллага жакындата турчу чыгармаларды окуш керек. Окугандары бир гана теория катарында калып калбастан иш-аракетке айланып, күн өткөн сайын кулдук катары саналган милдеттер жакшыртылып Аллага жакындоонун жолдору изделиш керек.

Албетте, Алланы таануу илим-билим, окуунун негизинде ишке ашат. Ошону менен илимдин негизи амал, максаты Алла болушу эстен чыкпаш керек. Бул тууралуу устат Фетхуллах Гүлен мындай дейт: “Илимдин максаты бар, ал болсо Алла Тааланы таануу жана Аны сүйүү. Жан-дүйнөгө Кудайдын сүйүүсүн тартуулабаган жана жаннат жакшылыктарын көрүү үчүн ибадаттардан рухий ырахатты алууну жандандырбаган илим максатына жеткен болуп саналбайт. Анткени максатына жеткен илим жакшылыктардын жашоо булагы жана сезимдердин күрөө тамыры катары саналат. Ошондой эле Куранда жана хадистерде эскертилген жана бизди өзүнө чакырган илим дал ушул. Негизги темабыз илим болбосо да кеп ыраатын бузбоо үчүн илим тууралуу бир канча аят жана хадис эскере кетмекчимин.

“(Оо, Мухаммед) Билгендер менен билбегендердин орду бир болчу беле деп айткын”.²⁰⁸

Адамды колунан жетелеп Алла Таалага алып барган

207. Зумар 39/9

208. Зумар 39/9

илим менен лабораторияга камалып жатканга ашыктырган илим бир болчу беле? Телескоптун жанындагы кишини көңүлү жана ниетинен жетелеп нурдан жасалган тепкичтер менен Аллага алып барган илим менен, анын көзүн жылдыздарга жана системаларга кадаган илим бир болмок беле? Тагыраак айтканда, бул бири-биринен башкача максатта илимге умтулган адамдардын даражасы окшош боло алабы? Китептердин ичинде улуу сырларды ачууга арнаган жана аларды изилдеп жаңы-жаңы ачылыштарды тапкан, бирок акыйкат илимден бир тамчы болсо да ошону таба албаган, аны изилдөөгө жарым карыш жакындоого даабаган “илимдүүлөр”, Куранда “китеп жүктөлгөн мал” катарында эскерилген, окуган кичинекей нерсеси менен асманда учуп жүргөнүн элестеткен жана ар убакта Алла менен табышуунун ырахатын алган камил адамдар бирдей болмок беле? Булардын арасында “ар нерсе” жана “эч нерсе” дегендей айырма бар.

“Алла Таалага чынында урмат-сый көрсөткөндөр (бир гана) илимдүү кулдар”.²⁰⁹ Бул аятта илимдин жана аалымдын Анын жакшылыгына арзый турганы ачык түрдө эскерилет. Башкача айтканда, илими менен Аллага сый-урмат көрсөткөн адамга байланыштуу. Ошондой эле ар бир илимдин өзүнүн кыйынчылыгы бар. Ошондуктан Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) чыныгы аалымдардын пайгамбарлардын мураскорлору²¹⁰ экендигин айткан. Ооба, жер жүзүндө чыныгы акыйкатты көрө алгандар бир гана пайгамбарлар. Биз болсо ал акыйкатты пайгамбарлардын чар-тарапты жарыкка бөлөгөн илими менен табабыз. Пайгамбарды ээрчибестен акыйкатты табууга болбойт. Балким кажыбас кайрат жана аракет менен ал акыйкатка жакын нерсени табуусу мүмкүн. Бирок чыныгы акыйкат пайгамбарлардын жардамы менен гана табылат. Аны менен чогуу жер жүзүндө Алланын

209. Фатир 35/28

210. Ахмад бин Ханбал, Мүснад 5/196

чыныгы мураскорлору пайгамбарлар жана андан кийин эле салих кулдары болуп саналат. Ансыз деле жердин мураскору катары Куран салих кулдарды белгилеп жогоруда айтылган Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) сөздөрү менен бир маанини берип турат. Ошондуктан жер жүзүндө башкалардын башына келгенге татыктуу болгон салих кулдар пайгамбарлардын артынан ээрчип алардын мураскору болгон аалымдар гана экендиги белгилүү болот. Пайгамбарлар акыйкаттын жарчылары, ошондой эле инсан качан чындыкты жар салганда гана пайгамбарлардын мураскору боло алат.

Алланын элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) аалымды төмөндөгүдөй сүрөттөйт:

“Аалымдын ибадат кылган кишиден айырмасы, менин силердин аранардан даражасы эн ылдыйдагынар менен болгондой”.²¹¹

Ооба, илимге ээ болбогон кулдун ар качан бутунан тайып, башка тарапка ооп кетиши ыктымал. Ооп кетүү адамдын Алланын алдындагы даражасына байланыштуу. Кээ бирөөлөрү үчүн бир саамга Алланы жана Аны эскерүү эстен чыгаруу да башка жолго ооп кетүү болуп саналат. Алар ушундай кабыл алышат. Пайгамбардын мураскору болгон инсандарда дайыма аны эскерүү деген нерсе бар. Алар ар дайым ар кандай тоскоолдуктарга даяр болушат. Аткарып жаткан ибадатын билген жана ар бир маселени бардык өзгөчөлүктөрү менен караган аалымдар, Пайгамбарыбыздын сахабалардан өзгөчө болгонундай эле билбей туруп ибадат кылгандардан ошончолук айырмаланат. Негизи, мунун мааниси буларды салыштыруу да туура эмес дегендикке жатат.

Мындай толуп турган инсандар бошоп да турушат. Башкача айтканда, алардын илим менен чогулган нуру башкаларга да тарайт. Булардын ичиндеги мындай жакшылыкты

211. Тирмизи, Илим 19

эсептөө да болбойт. Ошондуктан инсан канчалык ибадатына бек болсо да, аалымдын кылган ибадатына тендеше албайт. Бир гана билгенибизди жакшылап ишке ашыруу керек. Анткени, Куран-и Карим: “Алардын ичинде бир топ билген нерселерин жашырышат”²¹² – деп эскертет.

Билип туруп аткарбоо... космостогу кара тешиктер сымал алган жарыгын соруп алып, башкаларга жеткирбей коюп жатышат. Күн сымал боло албай жатышат. Күн – ааламды жылытып, нур чачып, жашообузду ар түскө боёйт. Жарыгын кара тешиктердей өткөрбөй туруп алган бактысыз адамдарды кеп кылууну таштап, Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) башка хадисине өтөлү:

“Ким илим алып туруп аны башкаларга жайбастан жашырса, акыретте ошол кишинин оозуна чоктон жасалган чынжыр тагылат”.²¹³

Бул кептин мааниси болсо белгилүү. Үйрөнгөнүн башкаларга үйрөтпөсө, сүйлөгөн сөзү, кылган иш-аракети менен башкаларга үлгү боло албаса, акыйкатты көрсөтүп башкаларга жайбаса акыретте оозуна чоктон жасалган чынжыр тагылат. Чынжыр болсо бир гана айбандарга тагылат. Бул жерден алган илимин аяган кишилер айбанга окшоштурулганын түшүнсөк болот. Ооба, мындай адамдар Аллага чын дилинен ишене алган эмес, Анын бизге берген баркын түшүнбөй шүгүрчүлүк кылууну унуткандар болуп саналат. Мына ушундай адамдарга берилген өзгөчөлүктөр, баркына жетпегенден кийин кайтарылып алынса да туура болорун силер ойлонгула”.²¹⁴

Натыйжада, илим алуу бир гана окуу менен чектелбеш керек. Албетте, окуу жан-дүйнөнүн азыгы. Ошондой эле, илим-билим жүрүм-турум менен коштолуусу зарыл.

212. Бакара 2/146

213. Абу Давуд, Илим 9; Тирмизи, Илим 3

214. М. Ф. Гүлен, Иршад эксени 97-98, Нил яйынлары, Измир 2001

13. Окуу – акылдын жандуулугу

Форд Моторстун негиздөөчүсү Генри Форддун алтындай сөзү бар: “Окубагандардын кейпи жыйырма жашта болсо да, сексен жашта болсо да карыпка окшош. Окууга көңүлү болгон киши дайыма жаш болот. Бул дүйнөдөгү эң маанилүү нерсе ички жан дүйнөнү жаш кармоо”.

Изилдөөлөрдүн негизинде азыркы күндө жыйырма жаштагылардан баштап ар бир адамдын мээсинде күн сайын элүү миндей клетка өлүмгө учурайт экен. Ушул өлүмдөрдүн негизинде адамдын зээни начарлай баштайт. Бул начарлоодон кутулуу үчүн мээнин дайыма стабилдүү түрдө кыймыл ичинде болуусу зарыл. Окуу менен адамдын мээси дайыма кыймыл ичинде болуп, анын зээнинин начарлап кетүүсүнө жол бербейт.

Мээнин жаш жана жандуу болуусу үчүн андагы клеткаларды дайыма кыймылга келтирип, иштетип туруш керек. Ошондуктан көп-көп китеп окуп, мээге көнүгүүлөрдү жасатып туруу зарыл.

Акыркы убактарда бүткүл дүйнө жүзүндө альцеймер оорусу көбөйүп баратканы маалым. Мээдеги функциялардын жабыркоосуна алып келген бул оору 65 жаштагы жүз кишинин ичинен жетөөнү өз ичине алууда. Ошону менен бирге өлүмгө себеп болгон оорулардын ичинен рак оорусунан кийин үчүнчү орунду ээледі.

Изилдөөчүлөр бул оорунун басымдуулугу карылардын арасында көп байкалганын, зээндін кыймылсыздыгынан келип чыгат деп чечмелешүүдө. Жетиштүү денгээлде иштетилбеген мээ клеткалары барган сайын өзүнүн жандуулугун жоготуп өлүмгө учурайт²¹⁵. Ошентип отуруп бир кызматты аткарган клеткалар тобу жабыркап алардын алып барган кызматы да аксай баштайт. Мындай

---

215. Ибрахим Үнал, китап Тирякилиги 21-22, Сим басмасы, Анкара 1999

көрүнүштөр окууга стабилдүү түрдө көңүл бурган адамдарда жокко эсе²¹⁶.

Буга байланыштуу Америкада болуп өткөн бир окуя бар. Жогорку соттун мүчөсү Оливер Венделл Холмс 90 жашка келип, ардактуу эс алууга чыгат. Андыктан ал ошол жылдары жаны тандалган президент Рузвельтти үйүнө конокко чакырат. Анын китепканасында Платондун китебин көрүп суроо узатат: Платонду окуп жатканыңыздын себеби эмне? Ошондо карып калган соттун айткан сөздөрү баарыбызга сабак боло турчу түрдө айтылат: “Мээмди өнүктүрүү үчүн окуп жаттым эле урматтуу президент...”.

Унутуп калуу менен жабыркагандар китеп окууга басым жасап, мээсин жалкоолукка көндүрбөш керек.

14. Китеп окуу ой жүгүртүүнү калыптандырат

Китеп окууну үзгүлтүккө учуратпастан аны менен алек болгон кишинин ой жүгүртүүсү дагы да тереңдеп, маселелерди башка тараптарынан алып кароого, толук түрдө ойлонууга жөндөмү артат. Маселелердин так жана туура чечилишине жол ачылат.

Токсон жашка келип калган ойчул жана агартуучуга журналист мындай суроо узаткан экен:

Окуган бардык китептериниздин пайдасы болдубу?

Агартуучу:

Ашууларды ашканга жардамы тийди, – деп жооп берип, негизи билими жана рухий байлыгы артканын айткысы келген эле. Аны туура эмес түшүнүп алган журналист:

Ашууларды ашууга дейсизби? Кандайча? Ушунун да пайдасы барбы? – деп таң калат. Агартуучу:

Багындырайын деген чокуларды көрүү үчүн эн алгач ашууларды ашуу керек, бийик жерлерге чыгуу керек, – деп дагы бир жолу танданткан экен.

---

216. Толук маалымат үчүн: Хамди Калёнжу жана Фикрие Овак, Икра!, Окума психоложиси 89-107, Марифет басмасы, Стамбул 2003

Окуу оюбузду терендетип, тар түшүнүктү кенейтет. Ой жүгүртүүсү кен адам өз жан дүйнөсү жана айланасындагылардын тилин таап жашап кете алат. Ошол чөйрөдө, коомдо олуттуу маселелер чыгып калса да туура жана так чечимдин натыйжасында кайра бейпил жашоого кадам шилтей алат.

Билимсиз, түшүнүгү тарлар мындай маселелерди чече албай, ашыкча ызы-чуу, согуш, зулумдук менен гана чектелишет. Мындай чечимдер коом ичинде көпкө жашай алган эмес.

ОКУ, САБАК АЛ!

Китеп окуу бизди байытат

Мамлекеттик билим берүү тарабынан алынган илим-билим негизинде келечектеги жашообузда аздык кыларын ойлоп, кээде санабыз санга бөлүнөт. Китеп көз жаздымда калып жаткан илим-билим алуу каражаты. Ага көңүл бурбай четке калтырсак өмүрүбүз өткүчө билимбиз төмөн боюнча калышыбыз мүмкүн. Китептердин арасында убакыт өткөрүү, алардын арасында чындыкты издөө, дүйнө таануу абдан маанилүү. Окуу менен курулабыз, окуганыбыз эмне болсо биз да ошондой болобуз. Китеп бизди байытат, жан-дүйнөнү жашартып, ага жашоо тартуулайт, азыктандырат.

Китеп окуу замананын агымы менен бизге жаңы нерселерди таанытат, жаңы дем тартуулайт. Китептердин арасында “биздин бөлүкчөлөрүбүз” бар. Китеп окуу менен анын барактарын аралап, ар бир китептен өзүңүзгө тиешелүү бөлүкчөлөрдү жыйнап “биз” деген өзүңүздү толуктайбыз²¹⁷.

217. Нихат Даглы, Сызынты журналы 09/1997, 224-саны

15. Окуучу эмне себептен китеп окушу керек?

Китеп окуу, окуучуларга ан-сезим жөндөмүн өнүктүргөндөй эле ой жүгүртүү жөндөмүн да тездетет. Айрыкча китеп окуу ой толгоонун баюсуна жана мээнин кыймылдуу иштөөсүнө негиз болору айкын иш. Муну жогоруда баса белгилей кеткенбиз.

Китеп окуган балдар билим берүү иш чарасында ата-эненин жана педагогдордун иштерин да женилдетет. Билимге сарпталган чыгымдардын пайдасын көрүү үчүн ата-эне балдарын кымбат мектептерге жиберүү, алар каалаган бардык жагдайды түзүп берүү саналбайт. Анткени китеп окуу көндүмү болбогон балдар, ийгиликтүү студент болуу жаатында кыйналып жатышат.

Китеп окубаган жаш муун ойлонуу жөндөмүн жоготуп, барган сайын мокоп баратат, ой жүгүртүү жөндөмү басандап баратат, жеткиликтүү эмес сөз байлыгынын айынан чөйрөсү менен бекем мамиле түзө албай жатат. Инсандык сапаттардын ыйгарылышы, кулк-мүнөздүн өсүшү, тарых жана маданият түшүнүгү бир гана окуган, изденген жана билимди сүйгөн муундун өсүп чыгуусу менен болот. Билим берүү учурунда балдарыбыздын окуп, өздөрүн өнүктүрүүлөрү зарыл. Тилекке каршы, сыналгы көрүп, компьютер оюндарын ойноп чоңойгон балдарыбыз барган сайын окуу жөндөмүн жоготуп, китеп окуунун тийгизген он таасирлеринен кур жалак калууда.

Китеп окуган балдардын ой-сезими, тигил балдарга караганда аябай бай болот. Ойлонуу, билим менен чогуу өнүккөндүктөн бала билген деңгээлине жараша ойлоно алат. Билимге таянбаган ойлор алсыз болуп жатат. Окуу баланын сөз байлыгын байытып, карым-катнаш жөндөмүнө эбегейсиз зор салым кошууда. Китеп окуган баланын мамиле түзүү шыгы өөрчүйт. Азыркы билим жана карым-катнаш күчөгөн коомдо өзүн жакшы түшүндүрө алган, оюн таамай билдире ала турган кишилердин ий-

гиликтүү болгондугун баса белгилей кетиш керек. Үзгүлтүксүз окуу балдардын оной үйрөнүү жана туура чечим чыгаруу жөндөмүн бекемдейт. Китептерден алган акыл күчү аркылуу; үйрөнүү, сурамжылоо жана чечим чыгаруу иш аракетине зоболосун тийгизип, кишинин жеке мүнөзүн калыптандырууга салым кошот.

Китеп окуу учурунда мээ жигердүү иштейт. Мындай учурда бир нече кыймылдаткыч милдеттер, сезимтал маалыматты кабылдоо жана эске сактап алуу иш-аракети жандуу колдонулат. Мээде ар кыл багытта, окуу жана ойлонуу учурунда глюкозанын керектелүүсү көбөйөт. Китеп окуунун жыйынтыгы катары балада берилүү, кунт коюу, түшүнүү жана ой жүгүртүү, көргөн нерселерин айырбаштоо сыяктуу бир канча акыл-эсти иштетип, алдыга карай жылуу болмокчу.²¹⁸

16. Китеп окуунун сабактарга тийгизген пайдасы

Адам сөздөр менен ойлонот. Канчалык көп сөз билсе, аң-сезими да ошончо өсөт. Адамдын аң-сезимин өлчөй турган эн негизги критерий – анын сөз байлыгы болуп саналат. Акыл кадимки эле булчундарга окшош. Канчалык иштесе ошончолук өнүгөт. Мээни машыктыруунун жолу кыйынчылыктарды чечүү жана сөз жаттоо болуп саналат. Акыл-эси өнүккөн адамдар сабактарды бат түшүнө тургандыгы үчүн көп китеп окуусу керек.

Азыр болсо теренирээк кирип сабактардын негизинде бир корутунду чыгаралы: Эн негизги сабактардын бирөөсү кыргыз тили болуп саналат. Жалпы бир корутунду менен айтсак, лицейге өтүү сынактарында 25, университетке кирүү сынактарына болсо 40 суроо, даяр тексттер жана тилди колдонуу күчү катары айтыла турган кыргыз тили десек болот. Текстти жана сөздөрдү анализдөөнүн эн негизги шарты китеп окуу

---

218. Хасан Айдынлы, Сызынты журналы 26-саны, 03/2004

болуп эсептелет.

Китеп окуунун башка сабактарга да пайдасы тиет. Айрыкча көп ой жүгүртүү жөндөмдүүлүгүн талап кылган физика жана математика тексттери; иш, күч, энергия сыяктуу физика темалары; альтернативдүү ойлонуу жөндөмү күчтүү болгон адамдардын көбүрөөк ийгиликке жетишкен сабактары болуп саналат. Ооба, китеп окуунун так илимдерге дагы жакшы таасир берерин такыр унутпашыбыз керек.

Азыркы сынактардын өзгөчөлүгү убакытты туура пайдаланып, башкача айтканда бат эсеп чыгаруу болуп саналат. Көп китеп окуган окуучу, бат окуп түшүнүп, сынак бергенде алтындай кымбат убакытын үнөмдөп ийгиликке жетет. Андай болсо сынактарда ийгиликке жетүү үчүн китеп окууну такыр калтырбаш керек.

Азыркы кезде китеп окуу көндүмү жайылган эмес. Айлана-чөйрөгө караганыбызда канча үй-бүлөдө китеп окуганды сүйгөн жана баласына китеп окуткан ата-эне таба алабыз. Демек, адам үчүн нан жана суу сыяктуу маанилүү жагдайдын эске алынбагандыгын айтсак аша чапкан болбостур. Бирок үй-бүлөдөгүлөр баланын мектепте китеп окуган деп, жоопкерчиликтен кутулгандыктарын ойлошот. Чындыгында мектептеги сабактар менен чөйрөнү жана коомду үстүртөдөн таанууга гана мүмкүнчүлүк болууда.

Ойлонуп көрдүк бекен? Кайдан келдик? Кайда барабыз? Күн сайын бизди карылыкка, карылык болсо өлүмгө жакындатканына караганда ар бир адам негизинен өлүмдү күткөн бир дарга асылчу туткун эмеспи? Албетте, бир мусулман катары динибиз бизге үйрөткөндөй буларга айта турган жообубуз бар. Бирок канчообуз ишенген динибиз жөнүндө бизден суралган суроолорго жооп бере алабыз? Башкача айтканда, канчообуз ишенген Алла Тааланын улуулугун, Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) жашоого тартуулагандарын

түшүндүрө алабыз.

Ооба, адам, ишенгендигин баса белгилеген кайсыл бир ойго эмне себептен ишенгендигин айкын ортого коё алыш керек. А бирок азыркы күндө мусулман болуп туруп өз дини жөнүндө жеткиликтүү маалыматка ээ болгондордун саны аз. Муну айлана-чөйрөбүзгө карап билсек болот. Андай болсо белгилүү бир идеалы болгон ар бир жеткинчек, дүйнөнү таануу үчүн кандай сабак окуса, ишенген дининин кооздуктарын түшүндүргөн китептерди дагы эн аз ошончолук окуш керек. Жогоруда айтылгандай мунун сабактарыбызга пайдасы бар жана мындай китептерди окуп жан дүйнөбүздү азыктандырабыз.

Натыйжада биз окуганга жана илимге маани берген бир динге ишенебиз. Идеалдын ээси болгон ар бир пенде материалдуу жана руханий азыгын алуусу жана өзүн ошол багытта өнүктүрүүсү абзел. Мунун жолу болсо окуу куралдары менен чогуу руханий азык болгон китептерди дагы окуусу зарыл.

СУРООЛОР

1. Аяттарда айтылгандай Алла Тааладан чын дилинен корккон кулдар кимдер?

- а) Аалымдар
- б) Байлар
- в) Башкармалар
- г) Бирөө дагы эмес

2. Хадисте айтылгандай Алла Таала, периштелер, асмандагылар, жердеги курт-кумурскадан көлдөгү балыкка чейинки бардык жандыктар кимдер үчүн дуба кылышат?

- а) Бекерпоздорго
- б) Кедейлерге
- в) Мугалимдерге (акыйкатты үйрөткөндөргө)

г) Соодагерлерге

3. Илим үйрөнүү үчүн жана Алла Тааланын ыраазычылыгына жетүүдөн башка максаты болбогон илим сүйүүчү сахабалар тобуна кандай ат ыйгарылды?

а) Шүхеда-и Ухуд

б) Дару н-Надва

в) Асхаб-ы Бадр

г) Асхаб-ы суффе

МАЗМУНУ

1. ЭМНЕ ҮЧҮН АДЕП-АХЛАКТУУ БОЛУШУБУЗ КЕРЕК?	3
Эмне үчүн адеп-ахлак?	3
Эмне үчүн адеп-ахлактуу болушубуз керек?	4
Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) адеп-ахлагы кандай болгон?	6
Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) жөнү жок сүйлөчү эмес.	7
Бирөөнүн катасын бетине катуу айтчу эмес.	7
Белек беришүүгө зор маани берчү.	8
Муктажы болгондорду кубантар эле.	9
Ал дайыма эл ичинде болуп, алардын катарында эле.	9
2. АТА-ЭНЕНИН АКЫСЫ	15
Ата-эненин акысы.	15
Ата-энеге каралашуу баланын милдети.	19
Ата-эненин акысын эч ким төлөй албайт.	21
Ата-эне тууралуу Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) эмнелерди буюрган?	24
Ата-энемди караганга күчүм жетпей жатат.	29
Алгач силерди жараткан Алла Таалага, андан сон баланын жаралуусуна себепкер болгон ата-энеге ыраазычылыгынарды билдиргиле.	35
3. ДОСТУК	45
Динибизде достуктун мааниси.	45

Курани Каримде дос жана жолдош.....	46
Хадистерде дос жана жоро-жолдош.....	47
Алла Таалакимдердиндосу?.....	51
Эмне үчүн жакшы киши менен дос болушум керек?.....	53
Жакшы дос болгусу келгендер кайсы негиздерге маани бериши керек?.....	56
Бул жашоодогу достук акыретте да уланат.....	60
4. ЖАРДАМДАШУУ.....	66
Жардамдашуу момун-мусулмандын сапаты.....	66
Жардамдашуу көнүмүш адатка айланышыкерек.....	67
Бардыгы мүмкүнчүлүгүнө жараша жардам берүүгө милдеттүү.....	69
Жардамдашуу кандай ийгиликтерге жеткирет?.....	72
1. Жардамдашуу сый-урматка ээ кылат.....	72
2. Берекени арттырат.....	74
3. Жардамдашуу коомдун ичиндеги бейпилдикти бекемдейт.....	76
4. Жардамдашуу – жакшылык жасоо үчүн жарышууга жол ачат.....	77
Жардамдашууда бири-биринер менен жарышкыла.....	81
Жардамдашууда көңүл бурула турчу маанилүү жагдайлар.....	85
5. ЧЫНЧЫЛДЫК, АБИЙИРДҮҮЛҮК ЖАНА КАЛП АЙТПОО, СӨЗҮНДӨ ТУРУУ.....	92
Ынактыктын мааниси.....	92
Туура жол, адилеттүү (туура) адам жөнүндө.....	93

Ал (саллаллаху алейхи васаллам)	
ишенимдүү эле.....	93
Алла чынчылдарды колдойт.....	96
Куран-и Карим тууралыкты буюрат.....	100
Мусулман сөзү жана өзү түз болгон инсан.....	103
Ишеничтүү киши	
сыр сактаганды да жакшы билет.....	108
Калп айтуу эмне үчүн	
чон күнөө болуп саналат?.....	111
Калп сүйлөө эки жүздүүлүктүн	
биринчи белгиси.....	113
Калп айткан өзүн алдаган болот.....	114
6. АДАБ-Ы МУАШАРАТ.....	123
Адеп-ахлак эрежелери.....	123
1. Жумшактык.....	124
2. Улууларга урмат-сый.....	130
3. Саламдашуу адеби.....	131
4. Чүчкүрүү тууралуу.....	132
5. Тамактануу адеби.....	133
6. Тазалык жана ажаткана адеби.....	136
7. Жыйналыш адеби.....	137
8. Адамдар менен сүйлөшүү жана	
насаат айтуунун адеби.....	138
9. Конок тосуу адеби.....	139
10. Маектешүүнүн адеби.....	143
11. Илим алуу адеби.....	144
Илим жолу – бейиш жолу.....	146
КОШУМЧА.....	151
Китеп окуунун маанилүүлүгү.....	151

1. Китеп окуунун Курандагы орду.....	152
2. Пайгамбарыбыз (саллаллаху алейхи васаллам) да окууну (билим алуубузду) эскертет.....	154
3. Окуу – аалам сырларын ачууга жардам берет.....	159
4. Сабатсыздыктан арылуубуз зарыл.....	160
5. Үйрөнүүнүн башаты – окуу.....	161
6. Окубаган карангы бойдон калат.....	162
7. Сахабалардай болуу үчүн окууга маани берүү керек.....	165
8. Китеп – адамдын эн жакын досу.....	168
9. Китеп – маданият булагы.....	169
10. Кишинин окуганы – жетилгени.....	170
11. Китеп окуу менен үйүбүз нурга бөлөнөт.....	171
12. Окуу – бизди Алла Таалага жакындатат.....	173
13. Окуу – акылдын жандуулугу.....	178
14. Китеп окуу ой жүгүртүүнү калыптандырат.....	179
15. Окуучу эмне себептен китеп окуш керек?.....	181
16. Китеп окуунун сабактарга тийгизген пайдасы.....	182

Адам көркү адеп

Түзүүчүлөр: Абидетегин Ж., Жапарбек уулу А.

Редактору: Идирисов С.

Дизайнери: Аруунов Р.

Терүүгө ..... берилди. Басууга ..... кол коюлду.

Кагаздын форматы ..... Нускасы 1000 даана

“Избасма” басмаканасында басылды.

Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары, Интергельпо көчөсү 1 А

